

*Utvärdering av kompetensutvecklingsinsatser i
entreprenöriellt lärande, ht 2012/13.*

Utvärderingen har beställts av undervisningsråd Eva Engdell och undervisningsråd
Ragnar Åsbrink

Utvärderingen har genomförts av företaget Emerga Consulting AB

Göteborg den 5 april 2013

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING OCH BAKGRUNDSBESKRIVNING	6
Bakgrundsbeskrivning av uppdraget.....	6
Utvärderingens omfattning och syfte	6
Studiens upplägg och genomförande.....	8
SAMMANSTÄLLNING AV RESULTAT.....	11
Webbenkäten	11
Intervjuer med skolledare.....	21
Intervjuer med deltagare.....	26
Intervjuer med kurssamordnare	36
ANALYS OCH REFLEKTIONER	42
SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER.....	50
BILAGOR.....	53
Bilaga 1. Sammanfattningar, tabeller och diagram från webbenkät.....	53
Bilaga 2. Intervjuguide - intervjuer med skolledare	77
Bilaga 3. Intervjuguide - intervjuer med deltagare	78
Bilaga 4. Intervjuguide - intervjuer med kurssamordnare från ursprungliga lärosäten ..	80
Bilaga 5. Intervjuguide - intervjuer med kurssamordnare från nytillkomna lärosäten ...	82
Bilaga 6. Frågor i webbenkät till deltagare	84

SAMMANFATTNING

I maj 2009 antog regeringen en Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet. Skolverket har sedan 2009 regeringens uppdrag att genom utvecklingsinsatser stödja och stimulera arbetet med entreprenörskap i skolan.

Skolverket tog 2010, i samverkan med sju lärosäten, fram en kurs i entreprenöriellt lärande. Uppdragsutbildningen *Entreprenöriellt lärande* har sedan dess hållits varje år, vilket nu omfattar tre kursomgångar. Totalt har 34 kurser arrangerats med sammanlagt 1097 deltagare¹. Genom åren har tio lärosäten varit involverade i uppdraget.

Skolverket har de senaste två kursomgångarna gett Emerga Consulting AB i uppdrag att utvärdera utbildningarna i entreprenöriellt lärande. Syftet med utvärderingarna har varit att bedöma hur deltagarna upplevt innehåll, utförande och relevans/användbarhet av insatsernas olika delar. Syftet har också varit att bedöma kursernas effekt när det gäller att stimulera utvecklingen av entreprenöriellt lärande i skolan. Inom uppdraget har också legat att uppmärksamma om det har funnits skillnader mellan hur lärosätena anordnat kurserna och deltagarnas upplevelse samt effekt av dessa skillnader. För den senaste utvärderingen har en aspekt av jämförelse mellan denna kursomgång och föregående tillkommit i uppdraget.

Datainsamlingen för denna utvärdering omfattar en webbenkät till deltagarna på kurserna, intervjuer av ett urval av deltagarna samt intervjuer med skolledare och lärosätenas kurssamordnare. Utvärderarna har också deltagit på ett kurstillfälle som varje nytillkommet lärosäte arrangerat.

Ur utvärderingen framkommer flera intressanta resultat som kan utgöra underlag för diskussioner och lärande inför planering av kommande utbildningsinsatser. I utvärderingens analys och slutsatser kan följande områden nämnas som viktiga för Skolverkets och lärosätenas gemensamma lärande inför framtida insatser.

Överlag så har deltagarna på kursomgången 2011/2012 en väldigt positiv upplevelse av kurserna, dess innehåll, utförande och relevans. Detta återspeglas bland annat av att över 80 procent av deltagarna som har svarat på webbenkäten har gett kursen ett positivt helhetsomdöme och lika många kan tänka sig att rekommendera kursen till andra.

Deltagarnas upplevelser av kurserna samt kursernas effekt visar en mycket jämnare bild av de olika lärosätenas insatser jämfört med föregående kursomgång då några lärosäten generellt fick negativ kritik och uppvisade sämre effekt. Kurserna har, under denna kursomgång, varit mycket mer likvärdiga innehållsmässigt och i större utsträckning förmedlat en bred bild av entreprenöriellt lärande. Även kursernas effekter uppvisar en jämnare bild lärosätena emellan.

Liksom vid föregående utvärdering framkom ur denna utvärdering att skolledare är en viktig målgrupp för kompetensutveckling i entreprenöriellt lärande. Deras deltagande på

¹ Denna siffra är till viss del missvisande. Antalet deltagare är en sammanräkning av personer som funnits med på deltagarlistorna, men det är känt att samtliga inte har deltagit utan enbart varit anmälda till kursen.

kurserna som hittills arrangerats har varit lågt samtidigt som många skolledare efterfrågar insatser som är riktade till dem och möter deras specifika behov. För att uppnå en utveckling av entreprenöriellt lärande på skolnivå är det av yttersta vikt att skolledare nås av rätt kompetensutveckling. Hur detta ska göras är något som Skolverket bör diskutera vidare med resursgruppen av lärosäten.

Ett annat område att ta med sig för vidare diskussion inför kommande utbildningsinsatser är hur det entreprenöriella förhållningssättet egentligen ska anammas av lärosätena. Flera lärosäten har under denna kursomgång utforskat vad det innebär att anta ett entreprenöriellt förhållningssätt på kurserna i entreprenöriellt lärande. Detta angreppssätt har genererat en uppdelning av deltagarnas upplevelser av kursernas upplägg och genomförande vilket främst är kopplat till deltagarnas förväntningar. Denna uppdelning aktualiserar en djupare granskning av kursernas egentliga mål och syfte.

Utvärderarna har i intervjuer sett positiva indikationer på att entreprenöriellt lärande alltmer accepteras och ses i ett vidare perspektiv. Både skolledare och deltagare på kurserna refererar till entreprenöriellt lärande som en del av generell skolutvecklingen och inte som en separat process.

INLEDNING OCH BAKGRUNDSBESKRIVNING

I maj 2009 antog regeringen sin Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet.² Med regeringens strategi har skolans roll vad gäller att främja unga människors företagsamhet och entreprenöriella kompetenser stärkts. Entreprenörskap ses som en baskompetens för den enskilde individen och dennes personliga utveckling och som en nyckel till ökad tillväxt och sysselsättning. Enligt strategin ska entreprenörskap löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet.

Skolverket har sedan 2009 regeringens uppdrag att genom utvecklingsinsatser stödja och stimulera arbetet med entreprenörskap i skolan. Detta uppdrag handlar om att utveckla elevers nyfikenhet, kreativitet och initiativförmåga men även att stödja speciella förmågor som krävs för att starta och driva ett företag.³

Satsningen innebär bland annat att Skolverket fördelar statsbidrag i form av utvecklingsmedel till skolhuvudmän och verksamhetsbidrag till organisationer och föreningar samt erbjuder kompetensutveckling. Skolverket ska också sprida relevanta forskningsresultat till skolan samt kartlägga, analysera och sprida erfarenheter av huvudmännens arbete med entreprenörskap.

Bakgrundsbeskrivning av uppdraget

Skolverket tog 2010, i samverkan med sju lärosäten, fram en kurs i entreprenöriellt lärande. Uppdragsutbildningen *Entreprenöriellt lärande* hölls första gången på sammanlagt nio orter, med totalt 382 deltagare. En forskare från Mittuniversitetet följde kursen och därefter arrangerades ytterligare en kursomgång under ht 2011/12. Denna omgång omfattades 14 kurser fördelat på nio orter med totalt 397⁴ deltagare. Efter utvärdering genomförd av *Emerga Consulting AB*, arrangerades kursen återigen under ht 2012/13. Denna gång arrangerades kurserna av sammanlagt 8 lärosäten, varav tre var nytillkomna. Kurserna hölls på nio⁵ orter och hade totalt 318⁶ deltagare.

Utbildningarna har följt en gemensam kursplan som arbetades fram av några av de ursprungliga lärosätena i samråd med Skolverket. Kursplanen reviderades något inför kursomgången ht 2012/13⁷. Målet med kursen är att deltagarna ska utveckla en förståelse för vad entreprenöriellt lärande innebär i ett skolperspektiv samt tillgodogöra sig grundläggande förhållningssätt och färdigheter för att kunna arbeta entreprenöriellt i sina egna verksamheter.

Utvärderingens omfattning och syfte

Skolverket beslutade att utvärdera utbildningen i entreprenöriellt lärande för att kunna utveckla kvaliteten på kursen. Företaget *Emerga Consulting AB* tilldelades återigen

² Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet (2009) Regeringskansliet

³ Entreprenörskap i skolan – en kartläggning (2010) Skolverket

⁴ Sammanlagt antal enligt deltagarlistor från lärosätena (2011/12)

⁵ Malmö, Helsingborg, Göteborg, Karlstad, Jönköping, Eskilstuna, Stockholm, Gävle, Luleå. Två kurser arrangerades i Göteborg, vilket gör att sammanlagt arrangerades 10 kurser.

⁶ Sammanlagt antal enligt deltagarlistor från lärosätena (2012/13)

⁷ Tydliggörande om att kursen är en grundkurs, samt att antalet dagar för hemarbete utökades från tre till fem. Även kurslitteraturen reviderades något.

utvärderingsuppdraget. Ansvariga utvärderare är Lejla Mundzic, Mari Malmberg, Maria Nilsson, Emma Sköld och Jennie Fidler.

Utvärderingen genomfördes under perioden december 2012 - mars 2013. Utvärderingens datainsamling bestod av flera olika moment som alla redogörs för under metodkapitlet.

Utvärderingens tre övergripande syften är att;

- bedöma hur deltagarna upplevt innehåll, utförande och nytta/användbarhet av insatsens olika delar.
- bedöma effekten av kursen för att stimulera utvecklingen av entreprenöriellt lärande i skolan.
- få kunskap om det finns skillnader mellan hur lärosätena anordnar kurserna och deltagarnas upplevelse samt effekt av detta.

Studiens upplägg och genomförande

Detta avsnitt beskriver utvärderingens metod för datainsamling samt de begränsningar som utvärderarna har stött på under utvärderingens genomförande.

Den kvantitativa metoden

En webbenkät skickades ut till alla deltagare på kurserna i entreprenöriellt lärande, totalt 318 personer⁸ Totalt svarade 192 personer på webbenkäten vilket motsvarar en total svarsfrekvens på 60 procent. Svarsfrekvensen för varje lärosäte varierar mellan 53 – 74 procent. Se detaljer i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Antal kursdeltagare, antal svar på webbenkät samt svarsfrekvens per lärosäte och totalt.

Lärosäte	Antal kursdeltagare enligt lista	Antal svar på webbenkät	Svarsfrekvens per lärosäte och totalt
Lärosäte 1	40	22	55 %
Lärosäte 2	58	32	55 %
Lärosäte 3	40	26	65 %
Lärosäte 4	23	17	74 %
Lärosäte 5	30	16	53 %
Lärosäte 6	66	40	61 %
Lärosäte 7	31	22	71 %
Lärosäte 8	30	17	57 %
Totalt	318	192	60 %

Genom enkätfrågorna ville utvärderarna få svar på deltagarnas uppfattning om kursernas innehåll, utförande och nytta/användbarhet. Webbenkäten skickades ut en gång till varje respondent med fyra påminnelser till de som inte svarat. Webbenkäten var öppen för besvarande mellan den 19 februari och den 11 mars 2013. Webbenkätens frågor går att läsa i bilaga 6.

Den kvalitativa metoden

Den kvalitativa metoden omfattar djupintervjuer per telefon med kurssamordnare, skolledare och deltagare samt deltagande observationer.

Intervjuer

Sammanlagt har utvärderarna genomfört 56 intervjuer med respondenter från olika målgrupper; kurssamordnare, skolledare och deltagare på kurserna. Intervjuerna gjordes

⁸ Denna siffra baserar sig på de listor som Skolverket tillhandahållit utvärderarna. Flera personer har dock svarat att de inte har deltagit i kursen, och har därför inte velat ställa upp på intervjuer eller besvara enkäten.

mellan januari och mars 2013. Samtliga intervjuer har genomförts per telefon⁹. De har spelats in och allt datamaterial har transkriberats.

Tabell 2. Antal genomförda intervjuer fördelade per målgrupp och lärosäte.

Lärosäte	Samordnare	Skolledare	Deltagare	Totalt
Lärosäte 1	1	2	4	7
Lärosäte 2	1	2	4	7
Lärosäte 3	1	2	4	7
Lärosäte 4	1	2	4	7
Lärosäte 5	1	2	4	7
Lärosäte 6	1	2	4	7
Lärosäte 7	1	2	4	7
Lärosäte 8	1	2	4	7
Totalt	8	16	32	56

Intervjuer med skolledare

Intervjuer har genomförts med totalt 16 skolledare vilka har personal som deltagit på kurserna. Urvalet gjordes med en bred spridning vad gäller verksamhetsort, skolform och huvudmannaskap. Skolledarna har i de flesta fall inte själva deltagit på kurserna, men det har visat sig att några har deltagit vid enstaka tillfällen då de bjudits in. Fokus för intervjuerna med skolledare var bl.a. skolledningens uppfattning om entreprenöriellt lärande, skolledningens förväntningar på personalen efter att de gått kursen samt skolledarens syn på sin egen roll i arbetet med entreprenöriellt lärande. Intervjufrågorna går att läsa i bilaga 2.

Intervjuer med deltagare

Intervjuer har genomförts med 32 deltagare, 4 från varje lärosäte. Urvalet har gjorts med spridning vad gäller verksamhetsort, skolform och huvudmannaskap. Fokus för intervjuerna med deltagare var deras upplevelse av kursens innehåll, upplägg och nytta/användbarhet. Intervjufrågorna går att läsa i bilaga 3.

Intervjuer med kurssamordnare

Utvärderarna inledde datainsamlingen med att intervjua kurssamordnaren från samtliga 8 lärosäten. Syftet med intervjuerna var att undersöka samordnarnas synpunkter på uppdragets utformning, kommunikationen mellan Skolverket och lärosätena samt att få en uppfattning av hur de olika lärosätena resonerat kring kursens upplägg. Intervjufrågorna går att läsa i bilaga 4 och 5.

⁹ Förutom den med kurssamordnare för Lärosäte 4. Denna gjordes personligen med alla kursledarna från detta lärosäte.

Deltagande observationer

Utvärderarna har under januari 2013 deltagit på ett kurstillfälle vardera som de tre nytillkomna lärosätena har arrangerat. Utvärderarna har suttit med under kurstillfället utan att aktivt delta i upplägget samt fört informella samtal med både kursledning och kursdeltagare. Det primära syftet med de deltagande observationerna var att etablera en relation mellan utvärderarna och kursamordnarna samt att skapa en förståelse för lärosätenas genomförande. De deltagande observationerna är också viktiga för utformningen av utvärderingen. Observationerna om kursernas upplägg och innehåll är av naturliga skäl begränsade eftersom endast ett kurstillfälle per lärosäte har observerats. På grund av detta kommer heller inga reflektioner från observationerna att redogöras i denna rapport.

SAMMANSTÄLLNING AV RESULTAT

I detta avsnitt presenteras resultaten från utvärderingens datainsamling. Först sammanställs resultaten från webbenkäten och därefter resultaten från intervjuerna med kurssamordnare, skolledare och deltagare.

Webbenkäten

Webbenkäten skickades ut till 318 deltagares e-postkonton. Sammanlagt svarade 192 deltagare på webbenkäten, vilket ger en total svarsfrekvens på 60 procent.

Bakgrundsinformation om webbenkätens respondenter

Den första frågan i webbenkäten undersökte huruvida personen deltagit på kursen eller inte. Utav de deltagare som svarat på webbenkäten hade 75 procent fullföljt kursen.

Tabell 3. Deltog du i Skolverkets kurs i entreprenöriellt lärande under hösten 2012?

Deltog du i Skolverkets kurs i entreprenöriellt lärande under hösten 2012?	Antal/andel svar
Ja, jag deltog i kursen	144 (75,0 %)
Jag påbörjade kursen men hoppade av	16 (8,3 %)
Nej, jag påbörjade aldrig kursen	32 (16,7%)
Summa	192 (100,0%)

Svaren på webbenkäten pekar på att det främst är lärare som har deltagit på kurserna, 70 procent av respondenterna har angett lärare som yrke. Övriga yrkeskategorier; studie- och yrkesvägledare, förskollärare, rektor/verksamhetschef, fritidsledare, har alla representerats i liten utsträckning, mindre än 5 procent. Deltagarna kommer främst från grundskolan och gymnasiet (42 respektive 35 procent). En mindre andel deltagare kommer från vuxenutbildningar och förskolan. Deltagarna på kurserna kommer i huvudsak ifrån kommunala verksamheter (77 procent).

Av de respondenter som påbörjat kursen deltog 83 procent tillsammans med kollegor. Svaren fördelat per lärosäte visar att andelen deltagare som har gått kursen ensamma varierar mellan 5 och 35 procent, med högst andel för Lärosäte 4 och lägst för Lärosäte 3.

De deltagare som inte påbörjat eller fullföljt kursen har främst angett tidsbrist som skäl.

Den samlade upplevelsen av kurserna

Tre frågor som ställdes i webbenkäten belyser deltagarnas samlade upplevelse av kurserna. För det första efterfrågades om deltagarnas förväntningar på kursen hade uppfyllts, för det andra ombads deltagarna att ge ett helhetsomdöme för kursen samt huruvida deltagarna kan tänka sig att rekommendera kursen till andra.

Helhetsomdöme

Deltagarna har i huvudsak gett kursen ett positivt helhetsomdöme, 83 procent har angett att kursen har varit mycket bra eller bra. En liten andel har gett kursen ett negativt

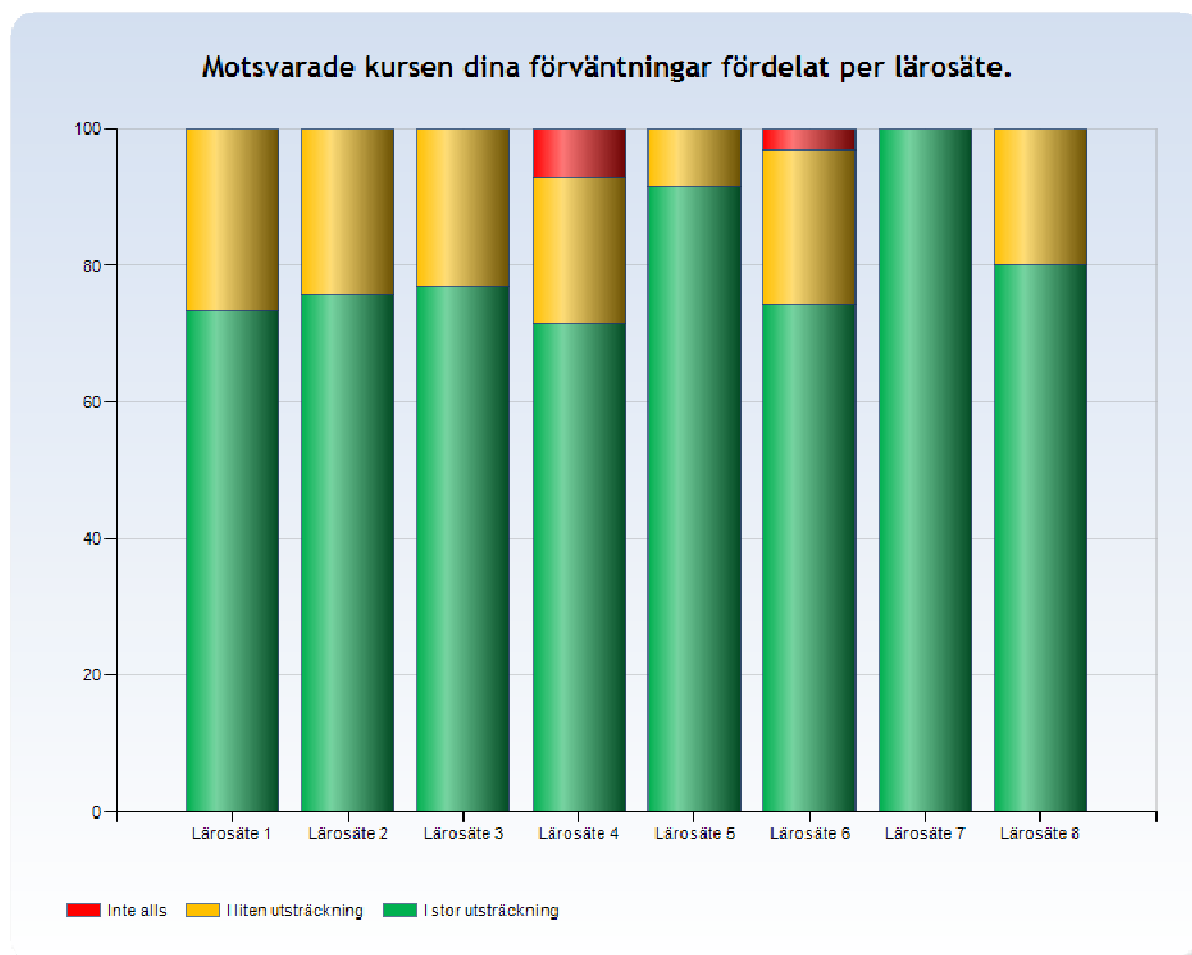
helhetsomdöme, 6 procent. Svaren fördelade per lärosäte visar att mellan 10 och 20 procent av deltagarna per lärosäte har på något sätt varit missnöjda med kursen. Inget lärosäte utmärker sig i jämförelsen.

Förväntningar

Ungefär 80 procent av de deltagare som svarat på webbenkäten ansåg att kursen motsvarade deras förväntningar i mycket stor och stor utsträckning. Resten svarade att den gjorde det i liten eller mycket liten utsträckning. Endast 1,5 procent svarade att kursen inte alls motsvarade deras förväntningar.

Svaren fördelade per lärosäte visar att deltagarnas förväntningar uppfyllts i störst utsträckning på kurserna som arrangerades av Lärosäte 7 och Lärosäte 5.

Diagram 1. Motsvarande kursen dina förväntningar? Fördelat per lärosäte.¹⁰

¹⁰ Observera att kategoriseringen i tabellen är bearbetad och motsvarar webbenkätens svarsalternativ som följer: I stor utsträckning = i mycket stor utsträckning + i stor utsträckning; i liten utsträckning = i liten utsträckning + i mycket liten utsträckning.

Rekommendation av kursen

Totalt av samtliga deltagare som svarat på enkäten skulle 83 procent rekommendera kursen till en kollega.

Tabell 4. Skulle du rekommendera en kollega att gå samma kurs?

Skulle du rekommendera en kollega att gå samma kurs?	Andel svar
Ja	82,5 %
Nej	17,5 %
Summa	100,0%

Vid lärosäte 7 skulle samtliga respondenter rekommendera kursen till en kollega. Även vid Lärosäte 4 har en hög andel respondenter angett att de skulle rekommendera kursen, över 90 procent. I minst utsträckning skulle respondenterna rekommendera kursen som arrangerades av Lärosäte 5. Några respondenter nämner att orsaken till att de inte skulle rekommendera kursen är att den inte ger högskolepoäng.

Urval av svar på frågan ”Skulle du rekommendera en kollega att gå samma kurs?”

<i>”Alla dagar i veckan, alla, även natur- och mattelärare ska gå denna kurs!!” Deltagare från Lärosäte 8</i>
<i>”Det är bra att fokusera på ämnet eftersom det inte bara är ett uppdrag utan också ett samhällsansvar i stort.” Deltagare från Lärosäte 7</i>
<i>”Tror inte någon annan vill lägga så mycket tid eftersom man inte får högskolepoäng!” Deltagare från Lärosäte 6</i>

Kursernas upplägg och genomförande

I webbenkäten ställdes frågan i vilken utsträckning kursernas olika arbetsformer bidrog till kursens måluppfyllelse. Svaren på denna fråga genererar en bild av varje lärosätes upplägg och genomförande. Beskrivning och diagram för varje lärosäte finns att läsa i bilaga 1.

Den totala siffran pekar på att gruppdiskussioner och erfarenhetsutbyte med andra kursdeltagare och föreläsningar av kursledare har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Även utvecklingsarbetet och kreativa övningar har fått stor andel positiva svar.

Den generella bilden för måluppfyllelse per lärosäte blir tydlig i diagrammen fördelade per lärosäte där man kan utläsa vilka arbetsformer som varit mest uppskattade vid de olika lärosätena. I viss mån urskiljer sig Lärosäte 2 och Lärosäte 7 som de lärosäten där arbetsformerna generellt har fått minst respektive mest positiva omdömen.

Kursernas innehåll och relevans

Två frågor i webbenkäten syftar till att belysa deltagarnas upplevelse av kursernas innehåll och relevans. Förutom att be deltagarna specificera vad kurserna lagt fokus på inom

begreppet entreprenöriellt lärande så ställdes frågan huruvida innehållet varit relevant för deltagarnas arbete.

Kursernas fokus

Svaren på frågorna som berör vilken aspekt av entreprenöriellt lärande som man lagt fokus på under kurserna finns sammanställda med diagram för varje lärosäte i bilaga 1. Helheten visar att deltagarna på kurserna i störst utsträckning uppfattat att fokus lagts på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer. Detta har 84 procent av respondenterna angett. Samtliga övriga uppräknade aspekter av entreprenöriellt lärande har också fått hög andel svar, vilket visar på att kurserna överlag har haft ett brett angreppssätt och innehåll.

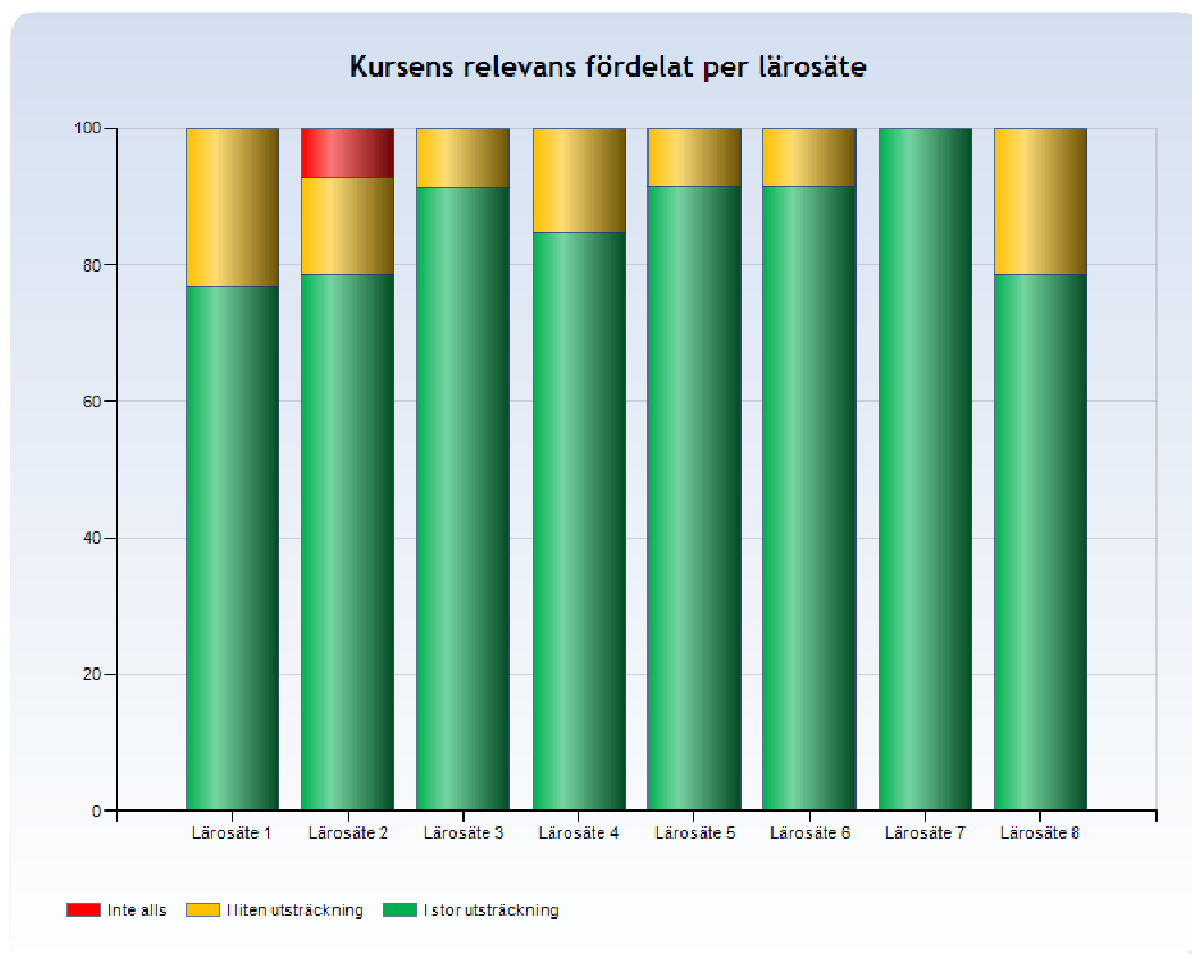
Vid en fördelning av svaren per lärosäte syns inga större variationer för vilka aspekter av entreprenöriellt lärande som deltagarna anser att kurserna har lagt tyngdpunkt på.

Innehållets relevans

På frågan om kursens innehåll har varit relevant för deltagarnas arbete svarade nästan 90 procent av respondenterna att kursens innehåll ”i mycket stor utsträckning” och ”i stor utsträckning” var relevant för deras arbete. Svaren fördelade per befattning visar inga utmärkande mönster, över 80 procent av samtliga yrkeskategorier ansåg att kursens innehåll var relevant för deras arbete.

Svaren fördelade per lärosäte visar att samtliga deltagare som svarat på enkäten från Lärosäte 7 ansåg att kursens innehåll var relevant för deras arbete. Vid övriga Lärosäten ansåg 10 till 25 procent av respondenterna att kursens innehåll var mindre relevant. Endast Lärosäte 2 hade deltagare som inte ansåg att kursens innehåll var relevant alls.

Diagram 2. I vilken utsträckning var kursens innehåll relevant för din befattning. Fördelat per lärosäte.¹¹

Kursens måluppfyllelse och effekt

Kursernas måluppfyllelse i relation till kursplanen samt kursernas effekt fångas in av webbenkäten genom ett flertal frågor som berör dels måluppfyllelse, förändringsarbete och dels spridning av kunskap till andra.

Måluppfyllelse

Kursernas måluppfyllelse fördelat per lärosäte finns beskrivet med text och diagram i bilaga 1. Den generella bild som svaren visar är att deltagarna på kurserna i störst utsträckning har fått kunskap om hur ett entreprenöriellt arbetssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Detta anger 90 procent. I minst utsträckning anser deltagarna att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande. Vid en fördelning av svaren per lärosäte ser man skillnader i måluppfyllelse för de olika kurserna.

¹¹ Observera att kategoriseringen i tabellen är bearbetad och motsvarar webbenkätens svarsalternativ som följer: relevant = i mycket stor utsträckning + i stor utsträckning; mindre relevant = i liten utsträckning + i mycket liten utsträckning; irrelevant = inte alls.

Deltagarna på kurserna arrangerade av Lärosäte 7 och Lärosäte 3 har angett att alla kursens målsättningar uppfyllts i stor utsträckning. Vid övriga Lärosäten har målsättningarna uppfyllts i olika grad. Lärosäte 2 utmärker sig med att överlag ha uppfyllt målsättningarna i minst utsträckning.

Utvecklingsarbete

Nästan samtliga deltagare som svarat på enkäten har angett att de har påbörjat ett utvecklingsarbete inom ramen för kursen.

Tabell 5. Har du påbörjat ett utvecklingsarbete inom ramen för kursen?

Har du påbörjat ett utvecklingsarbete inom ramen för kursen?	Antal/andel svar
Ja	133 (92,4 %)
Nej	11 (7,6 %)
Summa	144 (100,0 %)

Svaren fördelade per lärosäte visar att samtliga respondenter från Lärosäte 4 och Lärosäte 7 har påbörjat ett utvecklingsarbete medan resterande lärosäten har haft mellan 5 och 15 procent respondenter som inte har påbörjat ett utvecklingsarbete. De deltagare som inte gjort något utvecklingsarbete nämner bl.a. tidsbrist som orsak.

Urval av svar på frågan "Varför gjorde du inte något utvecklingsarbete?"

"I nuläget alldeles för lite tid till samplanering. Tiden i skolan går åt till dokumentation, vi har planer men har i nuläget inte sjösat några ännu." **Deltagare från Lärosäte 2**

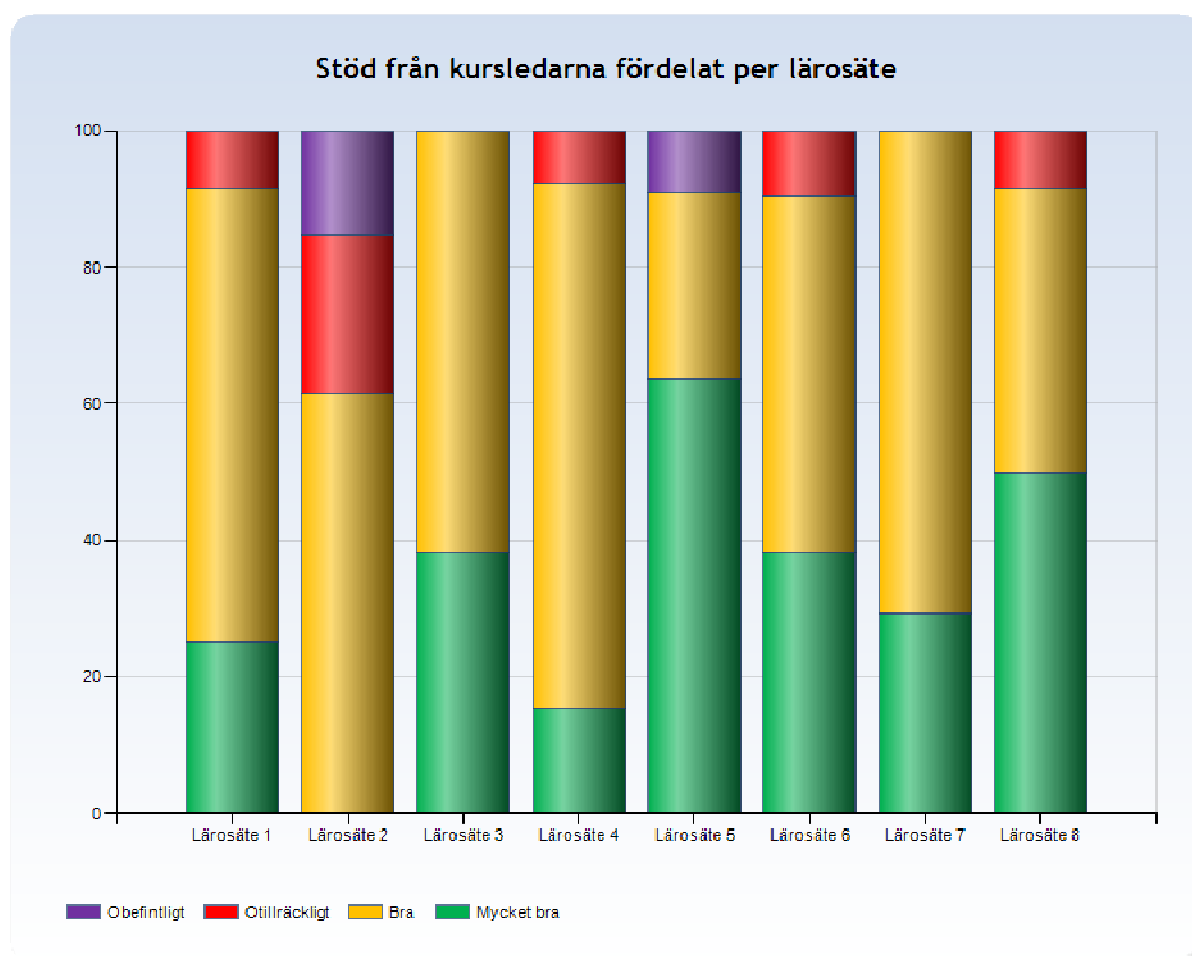
"Tid att utveckla det med lärare har inte funnits. Nu under vårterminen så är det bestämt uppifrån att vi ska utveckla något som annan kommun har gjort." **Deltagare från Lärosäte 6**

"Därför att jag i stor utsträckning redan jobbar på detta sätt och utifrån de förutsättningar som ges." **Deltagare från Lärosäte 8**

De allra flesta utvecklingsarbetena (68 procent) har varit kopplade till konkret pedagogisk verksamhet. I mindre utsträckning (14 procent) har deltagarna genomfört en informationsinsats för kollegor. Stödet från skolledningen har i tre fjärdedelar av fallen uppfattats som mycket bra eller bra.

När det gäller stödet från kursledningen i utvecklingsarbetet så anser totalt sett 88 procent att de har fått ett mycket bra eller bra stöd. Svaren på denna fråga fördelat per lärosäte ger en bild av att deltagarna har uppfattat stödet från kursledningen ganska olika. På kurserna som arrangerade av Lärosäte 3 och Lärosäte 7 har samtliga uppfattat stödet som mycket bra eller bra. Deltagarna som svarat på enkäten från Lärosäte 2 är mindre nöjda med kursledarnas stöd.

Diagram 3. Hur har stödet från kursledarna varit i utvecklingsarbetet? Fördelat per lärosäte.

Spridning av kunskap

Av de deltagare som har svarat på webbenkäten har drygt 80 procent angett att de spridit kunskap om entreprenöriellt lärande till andra efter kursen, främst har detta gjorts genom diskussioner och samtal med kollegor som inte deltagit på kursen. Drygt en fjärdedel har arrangerat informationsmöten/seminarium för hela skolan och en fjärdedel har samtalat med sin skolledning.

Förändringsarbete – individnivå

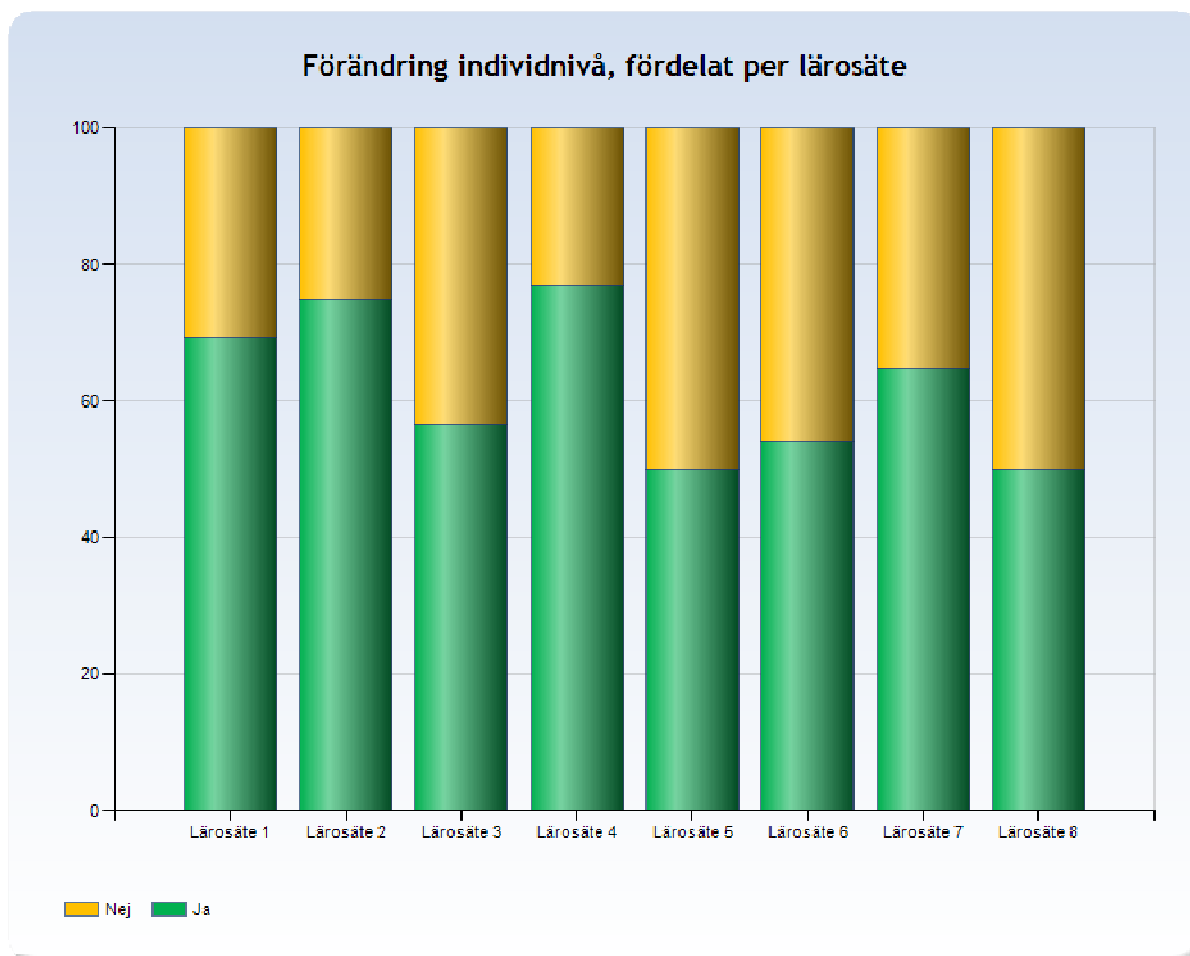
På frågan om deltagarna har förändrat något i sitt sätt att arbeta som ett resultat av kursen har drygt 60 procent av respondenterna angett att de har förändrat något.

Tabell 6. Har du förändrat något i ditt sätt att arbeta som ett resultat av kursen?

Har du förändrat något i ditt sätt att arbeta som ett resultat av kursen?	Antal/andel svar
Ja	90 (62,5%)
Nej	54 (37,5%)
Summa	144 (100,0%)

Svaren fördelat per lärosäte visar variationer mellan 50 och 77 procent. De förändringar som respondenterna främst nämner att de har gjort i sitt arbete är att låta eleverna vara mer delaktiga i planeringen och genomförandet av undervisningen och i bedömningen, samt att man har börjat ändra formen på arbetsuppgifter och frågeställningar.

Diagram 4. Har du förändrat något i ditt sätt att arbeta som ett resultat av kursen? Fördelat per lärosäte.

Urval av svar på frågan ”Berätta om vad du har förändrat?”

”Annorlunda upplägg, mer diskussion med elever om arbetsätt och individuella målsättningar.” Deltagare från Lärosäte 1

”Låter eleverna medverka i planering och påverka vad de vill att kursen ska innebära. Är oftare positiv och nappar på elevernas idéer och insfall.” Deltagare från Lärosäte 2

”Eleverna har större valmöjligheter där de själva får större ansvar. De planerar sitt eget arbete i vissa ämnen och söker kontakt med personer i närskapet för de undersökningar de gör.” Deltagare från Lärosäte 3

"Hittat nya sätt att bedöma elever, förut var det mer prov. Vi spelar t.ex. in en film, ger elever case-uppdrag istället för uppgifter. Det har haft stor skillnad bara med den lilla förändringen. Kamratbedömningar och självbedömning."

Deltagare från Lärosäte 4

"När elever kommer med frågor och idéer så uppmuntrar jag dem mer att undersöka och ta reda på. Likaså försöker jag inspirera kollegor att låta elever få utrymme att ta initiativ och möta dem när de presenterar en idé."

Deltagare från Lärosäte 5

"Involverar eleverna mer i planering och utvärdering. Ställer frågor på ett annat sätt, för att engagera dem mer."

Deltagare från Lärosäte 6

"Låter eleverna komma fram mer och få lita på sina egna idéer och få möjlighet att tillsammans med andra elever arbeta kring sina idéer."

Deltagare från Lärosäte 7

"Hur jag använder språket, t.ex. bytt ut prov mot andra ord. Hur jag arbetar med bedömning, självskattning och feedback."

Deltagare från Lärosäte 8

Förändringsarbete – organisationsnivå

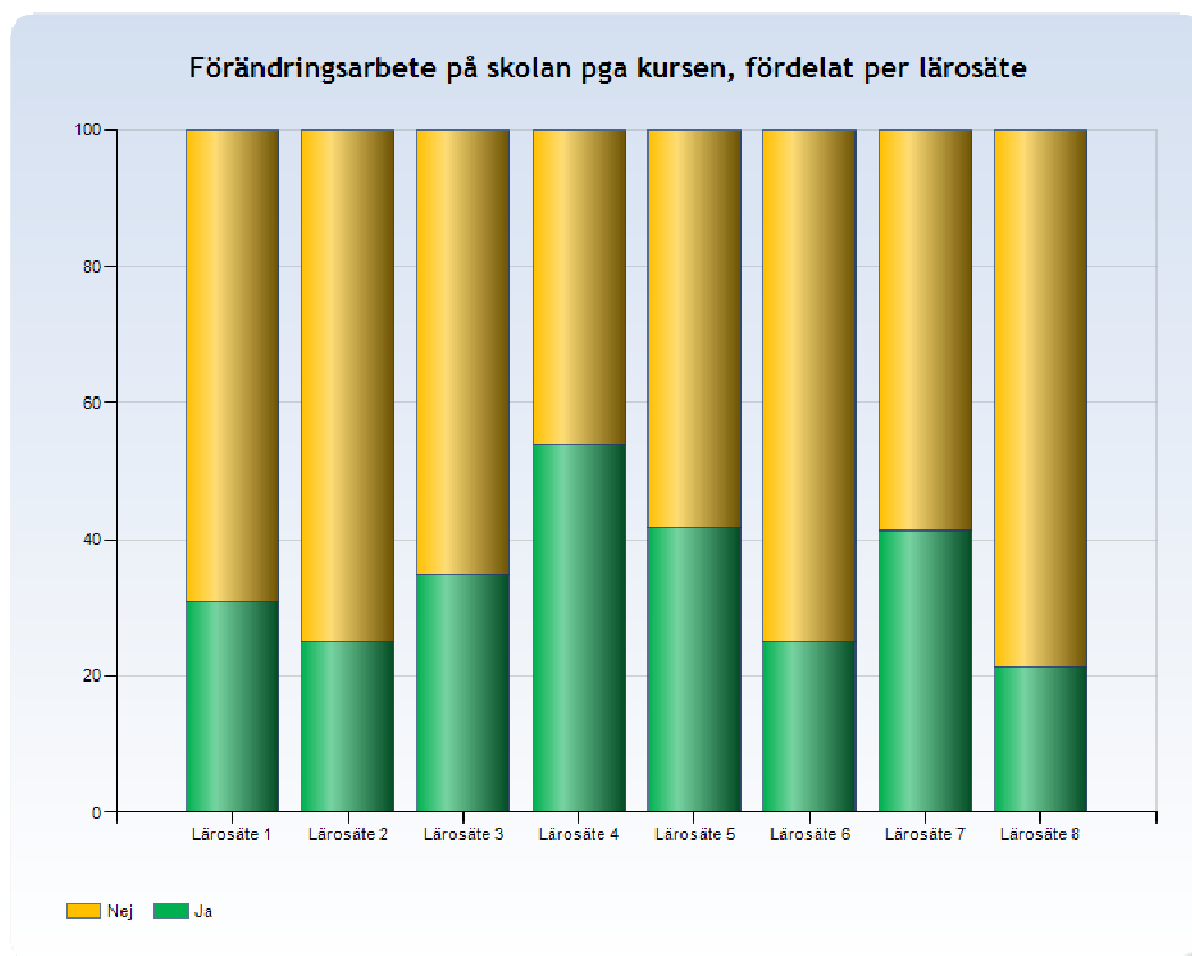
Av de deltagare som svarat på webbenkäten anger en tredjedel att deras deltagande på kursen har lett till ett förändringsarbete på skolan där de arbetar.

Tabell 7. Har ditt (och dina kollegors) deltagande i kursen lett till ett förändringsarbete på din förskola/skola/vuxenutbildning?

Har ditt (och dina kollegors) deltagande i kursen lett till ett förändringsarbete på din förskola/skola/vuxenutbildning?	Andel svar
Ja	32,6 %
Nej	67,4 %
Summa	100,0%

Svaren fördelade per lärosäte visar att flest förändringsarbeten har påbörjats på skolor som haft deltagare på kurserna arrangerade av Lärosäte 4, där mer än hälften har svarat att ett förändringsarbete har startat. I övrigt varierar svaren mellan 20 och 40 procent. Svaren som respondenterna ger kring de förändringsarbeten som kursen lett till är sällan konkret formulerade. Några nämner att man börjat diskutera entreprenöriellt lärande på skolan, ibland i organiserad form. Andra beskriver specifika modeller/verktyg som används på hela skolan.

Diagram 5. Har deltagande i kursen lett till ett förändringsarbete inom verksamheten? Fördelat per lärosäte.

Urval av svar på” Beskriv det konkreta förändringsarbetet som förväntas drivas under 2013.

”En entreprenöriell grupp är bildad som arbetar med att genomföra arbetsättet på skolan.” Deltagare från Lärosäte 2

”Jobbar med att eleverna ska ta ett större ansvar för utvecklingssamtalet och vara mötesledare mm.” Deltagare från Lärosäte 3

”Kollegor har läst igenom boken "Entreprenöriell pedagogik". Fört diskussioner i arbetslaget om hur vi kan arbeta entreprenöriellt i större utsträckning.” Deltagare från Lärosäte 4

”Vi kommer att under lärardagar i maj arbeta med att utveckla det entreprenöriella arbetsättet. Vi har ännu inte bestämt riktigt hur vi och vad vi ska arbeta med:” Deltagare från Lärosäte 6

Intervjuer med skolledare

I detta avsnitt redovisas resultatet från de 16 telefonintervjuer som gjorts med skolledare från skolor vars personal har deltagit på kurserna. Resultatet redovisas i sammanfattande texter för varje intervjufråga. Frågorna finns att läsa i bilaga 2.

Bakgrund

Svaren på frågan om vad bakgrunden är till att personal från skolan deltagit på kursen spretar åt flera håll. En del refererar till att begreppet omnämns i de nya styrdokumentet och att detta gör att det är angeläget att lära sig mer om det. Andra nämner att de redan har börjat arbeta entreprenöriellt på skolan och därför behöver mer kunskap om begreppet. I flera fall har lärare själv tagit initiativ till att gå kursen.

Urval av skolledarnas resonemang kring bakgrund:

"Det är ju utifrån de nya styrdokumentet, där vi har sett att det hela tiden kommer upp om entreprenörskap. Och då har vi börjat fundera på vad entreprenörskap är. Utifrån det så anmälde de sig till den här kursen." **Skolledare från kommunalt gymnasium**

"Ja, vi är ju angelägna om att följa skollagen och också intentionerna som finns där i läroplanen. Då är ju det här ett nytt område som vi tycker att vi behöver fördjupa oss i då." **Skolledare från fristående gymnasium**

"Det är ett lärarinitiativ, det är något som de själva har uttryckt en önskan att delta i." **Skolledare från kommunal grundskola**

Skolledningens förståelse

Frågan om hur skolledningen tolkar begreppet entreprenöriellt lärande följdes i intervjun av en följdfråga där skolledaren ombads ge ett konkret exempel på vad entreprenöriellt lärande är. Svaren på dessa två frågor har studerats i relation till olika aspekter av entreprenöriellt lärande.

Det som är mest framträdande i skolledarnas beskrivning av begreppet entreprenöriellt lärande är det pedagogiska förhållningssättet och de entreprenöriella förmågor som skolan ska främja. En del skolledare delar in begreppet i två delar och nämner att entreprenöriellt lärande också omfattar ett företagandeperspektiv. Inga skolledare pratar om ämnesövergripande arbete men en del berör skolans samverkan med omvärlden. Flera skolledare hade svårt att förklara hur de tolkar entreprenöriellt lärande och kunde inte ge konkreta exempel.

Några skolledare pratar om entreprenöriellt lärande som en del i övrig skolutveckling, och framhåller det inte som en enskild process.

Urval av svar kring skolledningens förståelse:

"Ja vi delar ju upp det i två delar, det ena är ju det entreprenöriella förhållningssättet, det andra är ju det entreprenöriella företagandet. Vi delar upp det olika. Förhållningssätt, det är ju ett förhållningssätt att ha det som en naturlig del i den dagliga undervisningen. Medan målet från skolan är ju att våra elever ska utvecklas individuellt så långt som möjligt att våga stå för sin grej, att våga vara personliga entreprenörer och då är att starta UF ett litet mål att man ska kunna ha ett eget företag." Skolledare för grund- och gymnasiesärskola

"Pedagogperspektivet kan man säga, pedagogerna får möjlighet att prova nya idéer, nya arbetsformer, utveckla verksamheten. Från barnens perspektiv handlar det ju mycket om att utforska, experimentera, vara nyfiken på. Att öppna upp fönstret mot omvärlden så att inte förskolan blir en liten isolerad värld utan att vi tar in omvärlden. Och att man får lov att prova olika material, se sig om i närområdet, titta på olika yrken. Ja, livet egentligen". Skolledare för kommunal förskola

"Ja, jag har inte suttit och diskuterat jättemycket med de lärare som har gått utbildningen. Men det handlar väldigt mycket om att själva kunna ta, som jag ser det då, själva kunna ta till sig kunskap, lära sig kunskap på olika sätt, de delarna. Sen måste jag säga att jag är alldeles för okunnig för att säga att jag har tyngd bakom min tanke liksom." Skolledare för fristående vuxenutbildning

"Jag ser ju inte det här som isolerat, allt hänger ihop. Det här med bedömning och examensmålen, där står ju hur vi ska jobba. Det här är ju bara ett verktyg, jag tycker inte att man ska prata om entreprenöriellt lärande separat. För allt hänger ihop." Skolledare kommunalt gymnasium

Svårigheter och utmaningar

De svårigheter och utmaningar som skolledarna identifierar handlar om en trög skolkultur, där både lärare och elever har svårt att förändra sitt sätt att arbeta. Ett entreprenöriellt förhållningssätt utmanar maktrelationer mellan både lärare och elever och lärare sinsemellan, vilket skapar motstånd och spänningar. När det gäller relationen mellan lärare och elever nämns att lärarna inte vågar lämna ifrån sig makten och kontrollen till eleverna vilket förhindrar att eleverna utvecklar ansvarskänsla. Relationen lärare emellan kan ibland kännetecknas av ett revirtänkande vilket försvårar bland annat ämnesövergripande arbete.

Någon skolledare nämner att det är en utmaning att lärare ofta saknar egen arbetslivserfarenhet utanför skolan. En annan svårighet som också tas upp av skolledarna är att det entreprenöriella sättet att arbeta på är svårt för svaga elevgrupper.

Urval av skolledarnas resonemang kring utmaningar och svårigheter:

"Elever som behöver väldigt mycket stöd och hjälp. Det kan ibland vara en utmaning för lärarna. Det ser jag väl som en svårighet. Att man ger upp och övergår till en mer traditionell undervisning med dem. [...] En del elever kanske man måste jobba så med." Skolledare från kommunalt gymnasium

"Jag kan ju säga att det ligger mycket på pedagoger som är lite otrygga inom olika områden och kanske känner sig trygga fortfarande i lite äldre sätt att förmedla kunskaper på. Att man kanske inte vågar lämna ifrån sig makten till eleverna att utforska fullt ut. Det är en stor utmaning för alla skolledare framöver att jobba med." Skolledare från kommunal förskola

"Det är ju egentligen, när man jobbar med människors beteenden är det alltid svårt. Att förändra synsätt och beteenden är alltid svårt." Skolledare från kommunal grundsärskola

Möjligheter och fördelar

Skolledarnas bild av vilka fördelar och möjligheter entreprenöriellt lärande ger är tydligt färgad av en kreativ, självsäker och aktiv elev. Genom att lärarna möter eleverna med ett förhållningssätt som främjar delaktighet, framhäver den enskilde eleven och som kännetecknas av tillit, skapas motivation och drivkraft i lärandet. Flera skolledare nämner också skolans ansvar att förbereda eleverna på framtidens och samhällets nya behov.

Urval av skolledarnas resonemang kring möjligheter och fördelar:

"Jag tror att man fångar många fler elever med det här sättet att arbeta på. Det förhållningssättet passar fler också. Man har större möjlighet att möta alla typer av elever med olika sorts behov. Jag tror väldigt mycket på det. Man utgår från eleven på ett annat sätt. Och gör man det så blir det ju automatiskt att då får ju eleven ett fokus och tycker det är mycket mer spännande och blir motiverad för de känner att jag har varit med från början, det är min grej, det är det jag gillar. Och motivation är ju då... idag ser ju vi här att motivera eleverna, det är ju inte kärnan i det hela för är de motiverade att vilja jobba så kan de göra stordåd." **Skolledare från kommunal grundskola**

Jag ser ju framför allt att eleverna växer som individer i arbetet på förskolan. De växer ju så otroligt genom att få vara med och påverka och blir tagna på allvar, att de får vara med. Det väcker en nyfikenhet för deras inläring. **Skolledare på kommunal för-, grund- och gymnasiesärskola**

"Det känns ibland som att vi får hit ett gäng med små fågelungar i åldrarna från 18 till 65 år. Som bara förväntar sig att de ska bli matade. Och så fort vi lämnar rummet som lärare så stannar saker och ting av. Om inte vi är där och säger vad som ska göras då blir det inte gjort. [...] Min bild som jag försöker förmedla till de som jobbar för mig är ju att eleverna ska gå ifrån och vara jäkligt stolta över vad de har gjort." **Skolledare från fristående vuxenutbildning**

Skolledarnas roll

På frågan om hur skolledaren ser på sitt eget ansvar och roll i arbetet med entreprenöriellt lärande på skolan svarade nästan samtliga att det ligger på deras ansvar att lyfta frågan och skapa dialog kring den. Ett fåtal skolledare berörde att de som skolledare skapar förutsättningarna för att arbeta entreprenöriellt, men svaren avslöjar få konkreta exempel på vad de menar med det.

Urval av skolledarnas svar kring sin egen roll:

"Det är ju att hålla diskussionerna och samtalen levande. det är ju det som är min drivande grej och även vara aktivt lyssnande, delta aktivt. Inte delta aktivt men att man hela tiden är med som en flygande motor där bak och vara med och diskutera. Det är ju inte jättelätt att jobba med det entreprenöriella med dem här grupperna av elever, så är det inte det. Utan hela tiden kunna vara den som leder arbetet vidare. Den pedagogiska ledaren." **Skolledare från grund- och gymnasiesärskola**

"Ja min roll handlar ju framför allt att ge elever och lärare möjlighet att kunna prova nya arbetsätt och nya idéer så att inte schemat och ekonomi och andra saker ligger i hinder. Jag ska vara mer den som organiserar så att dem har en miljö som är god att jobba i för dem att kunna prova lite nya saker. Det tror jag är min huvuduppgift." **Skolledare från fristående gymnasium**

Den är jätteviktig. Den är otroligt viktig, som med det här med att skapa tid måste jag nu se över till nästa år då jag lägger schema. Jag måste försöka hitta andra former för hur vi kan få den här samarbetstiden som är viktig och som de verkligen eftersöker. **Skolledare från kommunal grundskola**

Förväntningar

På frågan vad skolledaren förväntar sig av sin personal efter avslutad kurs svarade de flesta skolledare att de förväntar sig att personalen ska sprida informationen vidare till sina kollegor på skolan. De flesta menar också att personalen ska vara delaktiga i och ha ansvar för delar av skolans utvecklingsarbete. Endast ett fåtal nämnde att de hade förväntningar på personalens arbetssätt. Flera lyfte fram att personalen skulle få vara ansvariga för entreprenöriella projekt eller undervisning i entreprenörskap.

Urval av skolledarnas resonemang kring förväntningar:

"I första hand har jag förväntningen att de ska komma vidare i vårt projekt, att utveckla det och få kontinuitet i det så att vi inte uppfinner ett nytt hjul varje gång vi startar det. Projektet ska inte bli för tungt för den lärare som råkar ha den årskurs som vi just det året kör projektet i." **Skolledare från kommunal grundskola**

"Nu i mars månad har vi avsatt en personalkonferens där de ska presentera sina lärdomar och insikter från kursen. Det är en ganska omfattande satsning så det hoppas jag ska bli både så att man får en förståelse för vad läroplanen faktiskt kräver för det har sin vikt när man arbetar i en sådan här komplex organisation att man vet både vad man ska göra och vad man inte behöver göra och vet vad som gäller helt enkelt. Men också så att man där det finns utrymme och möjligheter får använda sin kreativitet att väva in det här entreprenöriella." **Skolledare från fristående gymnasium**

Effekt

Vissa skolledare uppfattar att de redan under kursens gång och direkt efter dess avslut kan se att kursen haft effekt. Några ser det redan i lärarnas undervisning, andra berättar om att kursdeltagare aktivt bidragit till spridning av kunskapen och utvecklingsarbetet i skolan. Många är dock väldigt försiktiga i sina uttalanden och menar att det är svårt att redan se effekter av kursen.

Urval av skolledarnas tankar kring kursens effekter:

"Arbetslaget som har gått där är det ju tydligt att de är helt inne på detta och tycker det är jättespännande. En av lärarna som gick kursen jobbar också väldigt mycket i ett annat arbetslag [...] Där ser jag ju att hon har lyckats föra över sina tankar och det hon har lärt sig till de andra i det arbetslaget, ja hon har fått arbetslaget att tänka på ett helt annat sätt. De är också på gång och det är jätteroligt att se. Och sedan så är det en utav lärarna hon bytte faktiskt arbetslag så hon tillhör egentligen ett arbetslag i sjuan men bytte så hon tillhör årskurs fem. Och även där har detta fått effekt eftersom hon gick den här kursen så det gjorde att det arbetslaget också jobbar så." **Skolledare från kommunal grundskola**

"Just nu kan man inte se någon effekt, hon har precis avslutat kursen för en vecka sedan. Jag kan inte säga att just den kursen gjort att arbetet exploderat sista veckan, det kan jag inte säga. Utan det är mer att man försöker. Nästa steg blir ju kanske att prata om begreppet i personalgruppen och i sin helhet, vad står det för? Hur vi förhåller oss till det i förskolan osv?" **Skolledare från kommunal förskola**

Fortbildning

En tredjedel av skolledarna uppfattade att denna kurs riktade sig till dem, och tre av dem har själv deltagit på ett eller flera av kurstillfällena.

En majoritet av de intervjuade skolledarna önskar någon form av fortbildning inom ämnet entreprenöriellt lärande. Vilken form denna skulle ha har de svårt att uttala sig om, men att träffa andra skolledare och diskutera och utbyta erfarenheter ses som positivt, även om vissa föreslår en distanskurs. Man förväntar sig att innehållet ska vara anpassat för deras uppdrag, att leda och stötta pedagogerna och organisera skolans verksamhet.

Urval av skolledarnas tankar kring fortbildning:

”Det jag skulle kunna tänka mig då det är att man ser det ur ett ledarskapsperspektiv, hur ska jag som rektor kunna leda de här pedagogerna i det arbete som de faktiskt jobbar. [...] Nu är jag ute mycket hos lärarna, så jag vet var de jobbar och jag är rätt så delaktig. Samtidigt så känner jag inte att jag kan leda dem, jag är ett jättebra bollplank och de kan diskutera med mig. Men det finns saker som jag inte kan svara på för att jag är rektor men... Jag skulle nog tycka att det hade varit rätt skönt att ha den där sidan från ett ledarperspektiv. Hur leder vi de här pedagogerna?” **Skolledare från kommunal grundskola**

”Det har nog mer med tid att göra. Kanske att man skulle kunna ha något alternativ, att man kan komma vid några få tillfällen – ett eller två, och att man hade chans att fördjupa sig däremellan kanske. Jag vet inte... Det handlar ju om det som jag försöker se till, att mina medarbetare har tid att jobba med entreprenörskap. Det handlar om att få tid och utrymme att tänka mer fritt och kreativt. Och det tror jag arbetsuppgifterna som ligger på en rektor eller skolledare, man prioriterar hela tiden, men... Mer styrning då, kanske ännu högre upp ifrån.” **Skolledare från kommunalt gymnasium**

Intervjuer med deltagare

Totalt har 32 intervjuer gjorts med deltagare från de olika kurserna i entreprenöriellt lärande. Intervjuerna har följt den intervjuguide som tagits fram av utvärderarna i samarbete med Skolverket. Frågorna finns att läsa i bilaga 3.

Då intervjuerna omfattar en liten andel av deltagarna på kurserna ska svaren ses som ett komplement och fördjupning till övrig insamlad data. Inga statistiska slutsatser kan dras av intervjuerna. Svar fördelat för de olika lärosätena omnämns enbart i de fall då dessa visar tydliga avvikelser.

Bakgrundsinformation

De intervjuade deltagarna är i huvudsak lärare till yrket. Några få förskolelärare och en studie- och yrkesvägledare är bland de utvalda respondenterna. Tre lärare har utöver sitt läraruppdrag också ett utvecklingsuppdrag i form av utvecklingsledare, lagledare eller deltagare i utvecklingsgrupp. Inga skolledare som deltagit på kurserna intervjuades. Observera att utvärderarna inte haft information om befattning vid urvalsprocessen.

Utav de intervjuade deltagarna representerar majoriteten kommunal verksamhet. Ungefär en sjättedel av deltagarna kommer från verksamheter med fristående huvudmän.

Fördelningen av vilken skolform respondenterna arbetar för är jämn mellan grundskolan och gymnasiet. Endast enstaka av de intervjuade deltagarna arbetar inom vuxenutbildning och på förskola.

De allra flesta av de intervjuade deltagarna har inte fått någon utbildning i entreprenöriellt lärande tidigare. De enstaka respondenter som har svarat att de har fått någon slags utbildning inom ämnet tidigare berättar att det varit integrerat i annan kompetensutveckling eller processer eller projekt på den egna skolan.

Under intervjuerna nämnde en tredjedel av de intervjuade deltagarna att de redan jobbar entreprenöriellt. Detta var inte svar på någon intervjufråga utan en reflektion som kom spontant från respondenterna.

Vad innebär entreprenöriellt lärande?

Den mest förekommande beskrivningen i deltagarnas svar på frågan om vad entreprenöriellt lärande innebär för dem är att det är ett pedagogiskt förhållningssätt som främjar elevernas ansvarstagande, självständighet och delaktighet och som skapar meningsfullhet och motivation. En del nämner att entreprenöriellt lärande omfattar samverkan med omvärlden som ett sätt att göra undervisningen mer meningsfull och motiverande.

Urval av svar på frågan ”Vad innebär entreprenöriellt lärande för dig?”

Det handlar om att öka deras självständighet, deras förmåga att fatta egna beslut och egna slutsatser, ta sig framåt utan att bela tiden bli vägleda. Det är i korthet vad det betyder för mig. Att de själva skapar sina mål och inte bara blir tillsagda vad de ska göra. Så det handlar väl helt enkelt om självständighet. Deltagare från Lärosäte 1

Att eleven själv driver sitt lärande, att dem själv söker kunskap och jag ska vara mer av en coach men dem ska själva driva sitt lärande och vara kreativa. Deltagare från Lärosäte 3

Det handlar om initiativtagande och engagemang och det handlar om att ge utrymme för det i skolan. Jag tror att det är där utmaningen ligger, att eleverna som resurs, som egen drivande resurs måste få mycket större utrymme i skolans värld. Eftersom eleven har tidigare mer setts som ett tomt kärl som ska fyllas med kunskap på ett eller annat sätt och sedan ska detta vägas och mätas och bedömas och betygsätts. Den typen av undervisning fungerar inte längre, vi vill inte ha den typen av människor i vårt samhälle. Vi behöver suveräna och kreativa människor och därför måste också undervisningsmetoderna förändras. Deltagare från Lärosäte 5

Kursupplevelse

På frågan ”Vad anser du om kursen i sin helhet?” gav de allra flesta av de intervjuade deltagarna ett rakt positivt svar. Resten av respondenterna gav ett mindre positivt svar, men ingen var direkt rakt igenom negativ. De mindre positiva svaren är spridda över flera lärosäten och ger inget tydligt mönster.

Urval av svar på frågan ”Vad anser du om kursen i sin helhet?”

”Mycket bra tycker jag, jag utbildade mig för 30 år sedan. På de här trettio åren har jag inte läst någon pedagogik, fortbildat mig i pedagogik. Jag har fortbildat mig i mina ämnen.” Deltagare från Lärosäte 4

”I sin helhet så anser jag att den är lärorik. Om något slummig, lite yvig är den kanske i vissa stunder. Men i stort så är den lärorik, den ger nya infallsvinklar och en möjlighet att tänka annorlunda. Jag är ganska ny som lärare så jag tycker det är viktigt att utvecklas.” Deltagare från Lärosäte 1

”Jag tycker att den har varit bra och mycket inspirerande och förslag på mycket litteratur och även vinsten att träffa alla de här andra människorna som jobbar på andra nivåer inom skolvärlden var ju givande.” Deltagare från Lärosäte 7

”Ja den var jättebra, dels var det två lärare eller kursledare som har ett fint samspel så det fanns en dynamik mellan dem och samtidigt var kursen entreprenöriell i sig. Så att de hade lagt upp kursen så att vi inte bara satt och tog emot utan var tvungna att tänka själva. Kursen i sig blev vad kursen handlar om. Inte bara sitt och anteckna utan även göra det som vi blir lärda.” Deltagare från Lärosäte 3

”Nej, men det var jättebra. Jag var otroligt frustrerad, jag var arg, jag var skitförbannad när jag gick därifrån första gången därför jag tyckte inte, jag hade ju utbildat mig, jag har ju gått en massa kurser i det här och det här borde jag ha koll på. Men när jag gick därifrån så jag kände jag fortfarande att fasen nu har de kastat om igen. Och det var ju klart nyttigt, och det föll ju på plats till slut.” Deltagare från Lärosäte 8

”Den är mycket bra, jag tycker att den borde vara obligatorisk för alla lärare. Jag tycker inte att den bara ska nå dem som av någon anledning, antingen har en skolledare som skickar iväg lärare eller att det är lärare som själva söker sig dit. Jag tycker att alla lärare och alla skolledare borde vidareutbilda sig och få kompetensutveckling när det gäller den här biten. För det här är ett ganska stort steg för skolan att ta om an tänker på hur skolkulturen har sett ut under väldigt lång tid.”

Deltagare från Lärosäte 5

”Den byggde väldigt mycket på att vi själva skulle skapa, utveckla begreppet entreprenöriellt lärande. Jag hade förväntat mig lite mer att få tips och idéer.” Deltagare från Lärosäte 6

”För det första så tycker jag att det var väldigt bra, man behöver komma ifrån och få lov att liksom koncentrera sig så och göra och oftast är det att man går på kvällen eller att man liksom springer och liksom slänger in sina timmar men här fick man ju en heldag då, fem dagar, och det var ju jättebra. Samtidigt som jag kan tycka att det är lite irriterande att man inte har poäng, universitetspoäng på den, eftersom det ändå är inom universitetet och högskolan som man lägger ribban och vi ska ju ändå läsa en viss mängd litteratur och så, så det kan jag tycka att det borde vara alltså.” Deltagare från Lärosäte 2

Kursernas innehåll, upplägg och relevans

De intervjufrågor som undersökte kursernas innehåll, upplägg och relevans berör var kurserna lagt fokus inom begreppet entreprenöriellt lärande, användbara arbetsformer under kursen och vad deltagarna önskar förändra med kurserna.

Kursernas fokus

Frågan ”Entreprenöriellt lärande är ett begrepp med bred innebörd. Vad anser du att kursen la tyngdpunkten på, om något?” ställdes för att fånga in om kurserna gett deltagarna en bred bild av vad entreprenöriellt lärande är. Svaren bekräftar att kurserna generellt har haft ett brett angreppssätt, med viss tyngdpunkt på ett förhållningssätt i klassrummet och främjandet av entreprenöriella förmågor. Några deltagare, från två olika lärosäten, nämner att utgångspunkten varit Ung Företagsamhet och starta eget, men att man sedan utvecklade ett bredare angreppssätt under kursens gång.

Urval av svar på frågan ”Entreprenöriellt lärande är ett begrepp med bred innebörd. Vad anser du att kursen la tyngdpunkten på?”

”Jag uppfattade det som att det handlade mycket om min egen utveckling som lärare. Att som lärare förväntas man inte att vara särskilt entreprenöriell och ha ett entreprenöriellt tänkande. Jag uppfattade att kursen huvudvikten var att jag skulle komma igång i mitt entreprenöriella förhållningssätt och därmed kunna inspirera elever och andra kamrater. Det var liksom riktat till mig som person.” Deltagare från Lärosäte 3

”Istället för att låsa fast sig på ett smalt spår så tyckte jag att kursen gav oss en bild av vidden av begreppet, och hur väl förankrat det är i olika typer av forskning om pedagogik och även vad som krävs i ett samhälle som vi har idag, jämfört med ett samhälle som vi hade för 50 år sedan.” Deltagare från Lärosäte 5

”Nej jag tror inte att var direkt någon tyngdpunkt, det var ju olika lektioner beroende på vilken person som föreläste om man säger så. Till en början var det nog rätt så mycket fokus på företagande men sen tror jag att det förändrades och blev mer fokus på skolan, hur man kan göra i skolan.” Deltagare från Lärosäte 6

”Ja till en början handlade det ju mycket om det här UF och UF företag och mycket sådant men vart efter vi då gav våra synpunkter så styrde man ju över det liksom att våra idéer och när vi fick göra vårt egna projekt så blev det ju väldigt mycket så, så man kände att det här kan jag använda i min egen vardag. Till början var det mycket fokus på ung företagsamhet tycker jag.” Deltagare från Lärosäte 7

Upplägg och arbetsformer

För att få en uppfattning om deltagarnas upplevelse av kursernas upplägg och arbetsformer ställdes frågorna ”Vad anser du om kursens upplägg och arbetsformer?”, ” Finns det moment/delar av kursen som du skulle vilja lyfta fram som har varit mer användbara än andra?” och ” Var det något i kursens upplägg och innehåll som du skulle vilja förändra?”

Bilden som de intervjuade deltagarna ger av kursernas upplägg och arbetsformer är överhängande positiv. Deltagarna har uppskattat blandningen av övningar, föreläsningar och diskussioner. Även att utbyta erfarenheter med kollegor och andra deltagare upplevs som positivt. Flera deltagare lyfter också fram boken ”Entreprenöriell pedagogik i skolan” som väldigt användbar och uppskattad.

Några deltagare nämner att de uppskattade att de fick genomgå en entreprenöriell process utifrån ett elevperspektiv, vilket gav dem en större förståelse för sin egen undervisning och den situation eleverna upplever. De beskriver både utmaningarna med och det värde som kommer ur en sådan process. Flera nämner också utvecklingsarbetet som något positivt, då det gjorde begreppet konkret och kopplat till deltagarnas vardag.

Urval av deltagarnas svar om kursernas upplägg och arbetsformer:

”Upplägget av hela kursen väldigt entreprenöriell tycker jag. Den byggde mycket på den förståelse som vi deltagare hade, och den byggde mycket på de åsikter och funderingar vi hade. Den var ju väldigt belysande och flexibel utifrån kursdeltagarnas behov.” **Deltagare från Lärosäte 4**

”Jag vill lyfta fram helheten faktiskt. Blandningen föreläsningar, övningar och diskussioner har varit bra, och har legat på en bra nivå också.” **Deltagare från Lärosäte 5**

”Det var ett annorlunda sätt att arbeta på. Det var inte någon fortbildningskurs som man är van vid, någon traditionell utan det var mycket, man var väldigt delaktig hela tiden i processen. Man var själv delaktig att föra kursen framåt.”
Deltagare från Lärosäte 3

”Det var som jag sa innan, att jag tycker att de diskussionerna man hade med andra kursdeltagare och kurshandledarna, har varit... man delar med sig om vad man har varit med om, och exempel och idéer. Det tycker jag har varit det bästa.”
Deltagare från Lärosäte 1

”Litteraturen – kursboken nummer ett. Den har varit jättejättebra. Den har jag läst tre gånger nu.” **Deltagare från Lärosäte 4**

Deltagare på vissa kurser har saknat feedback i diskussioner om vad entreprenöriellt lärande är, och önskat tydligare ramar och mer bakgrund kring definitionen av begreppet. Några har önskat att språket på föreläsningar hade varit mindre teoretiskt och akademiskt. Tidsanvändningen på några kurser anses vara ineffektiv och deltagarna har då syftat på generösa pauser och långsamt tempo. Otydligt och ostrukturerade upplägg är också något som deltagare nämnt som negativt.

Urval av deltagarnas svar om kursernas upplägg och arbetsformer:

"Ja och att de skulle koppla lite mer till exemplen. Att de kunde ge exempel på hur det kan se ut, men nu fick vi själva tråkka ihop det här och fick inte riktigt bekräftelse på om det var ett bra exempel eller ett dåligt exempel." **Deltagare från Lärosäte 1**

"Det jag saknade i början var en definition av vad är egentligen entreprenöriellt lärande. Är det något nytt eller är det inte det? Kom till saken liksom... så kunde jag känna lite i början." **Deltagare från Lärosäte 8**

"Det som kunde varit lite mer effektivt på något sätt kan jag känna, det är dagarna. När man väl var där, om vi var där i två dagar att man känner att man kommer igång liksom och att man verkligen kommer framåt. Ibland kändes det lite, lite i slowmotion så. Eller att man hade kunnat möjligtvis effektivisera, att man kör en dag istället för två dagar, eller en förmiddag". **Deltagare från Lärosäte 7**

Kursinnehållets relevans

På frågan "Hur relevant var kursens innehåll för dig i ditt arbete?" har de allra flesta deltagare gett ett positivt svar. Bland annat nämns utvecklingsarbetet som en faktor som gjorde kursens innehåll relevant. Några få har varit mindre positiva och endast en deltagare har angett att kursens innehåll inte alls var relevant. Viss kritik härstammar från att man ansett att gruppen varit för heterogen och att man inte kunnat utbyta erfarenheter sinsemellan.

Urval av deltagarnas svar om kursernas relevans:

"Det var ju tack vare det här arbetet man gjorde, så var det relevant. Samtidigt så blir det ju lite startskott, man har ju haft funderingar tidigare, man hade kunnat göra så och förändra. Nu fick man tid att jobba med det och diskutera och få stöd och hjälp också." **Deltagare från Lärosäte 7**

"Kursledarna bad ju oss i början att ta med våra egna styrdokument från skolan för att identifiera att vi ska vara entreprenöriella. Så själva ramen var ju att vi utgick direkt från vår egen verksamhet och sen fick vi arbeta med den här tråden hela tiden, vad är min verksamhet, vad är mitt yrkesutövande, på vilket sätt kan mina elever utvecklas. Det var 100 %." **Deltagare från Lärosäte 3**

"I allra högsta grad relevant tycker jag, hela attityden och inställningen i begreppet är något som man som lärare brottas med om inte dagligen så nästan i alla fall. Att lyfta fram elevers förmåga att hantera motgångar, problem eller uppgifter det är alltid aktuellt och har varit det innan man började prata om entreprenörskap också. Så det tycker jag känns både relevant och viktigt." **Deltagare från Lärosäte 5**

"Jag kan ju tänka mig att om jag hade jobbat som lärare och haft elever direkt så skulle det ju kanske varit ännu mer relevant. Mitt synsätt när vi pratar kring hur vi kan förändra undervisningen och hur vi ska jobba med skolutveckling så är det ju jättebra att ha med sig. Jag tycker det var väldigt bra att det inte var styrt så att det var bara lärare som fick gå utan att det även var andra. Gärna om man hade kunnat få med någon rektor, det var ju ingen rektor som var med. Det hade ju varit ännu mer intressant." **Deltagare från Lärosäte 2**

"Jag tycker att det var väldigt stor spridning mellan de olika nivåerna på deltagarna, eftersom de kom från väldigt många olika skolformer. Att det var även från till exempel fängelser och så, så det var en väldigt stor spridning och det kan ju vara bra men samtidigt hade jag väl önskat att det var lite mer som handlade om så som vi jobbar på gymnasiet, att man hade kunnat särskilja lite så. För det är ju så olika typer av problem och olika typer av entreprenöriellt lärande som man jobbar med." **Deltagare från Lärosäte 2**

Kursens måluppfyllelse och effekt - individnivå

Frågorna ”Har din syn på entreprenöriellt lärande förändrats som ett resultat av kursen?”, ”Vilken betydelse har kursen haft för ditt dagliga arbete?” och ”Har du förändrat någonting i ditt sätt att arbeta?” ställdes för att undersöka kursens effekter på individnivå. Svaren är relevanta i relation till kursens målsättning att deltagarna ska utveckla en förståelse för vad entreprenöriellt lärande innebär i ett skolperspektiv samt tillgodogöra sig grundläggande förhållningssätt och färdigheter för att kunna arbeta entreprenöriellt i sina egna verksamheter.

Förändrad syn

Majoriteten av de intervjuade deltagarna angav att deras uppfattning om vad entreprenöriellt lärande innebär hade förändrats som ett resultat av att de hade gått kursen. De beskriver hur deras förståelse för begreppet i olika grad hade vidgats, från att i vissa fall ha enbart omfattat företagande och Ung Företagsamhet. Andra nämner att deras förståelse har fördjupats, nyanserats och konkretiserats som ett resultat av kursen. De deltagare som nämner att deras förståelse inte har förändrats anger att de redan arbetar entreprenöriellt och därför redan hade förståelse för begreppet. Andra säger att de har fått en bekräftelse på att de tänkte rätt redan innan.

Urval av svar på frågan ”Har din uppfattning om entreprenöriellt lärande förändrats i och med kursen?”

”Nej, det har den inte utan snarare att man fått en del bekräftat som man själv tycker och sådär. Man blir ju stimulerad också. Men sedan så gäller det ju att ha utrymme till att följa det där fullt ut.” Deltagare från Lärosäte 8

”Nej, det kan jag inte säga, utan snarare bar... Jo de metodiska exempel är ju sådant som jag har sysslat med och som ja vi sysslar med här. Och också att snarare att det har bekräftat att det skulle kunna vara entreprenöriellt vissa ja, vissa metoder eller vissa saker vi sysslar med.” Deltagare från Lärosäte 6

”Ja, o ja! Det har den gjort. Dels så har det gett mig en tillbakablick på varför jag har jobbat som jag gjort tidigare. Jag har liksom fått ord på det som jag tidigare tänkt och försökt jobba mot men inte riktigt haft teorin bakom. Och också det här, hur ska man tänka, att man går mer ner i ett hur-perspektiv, hur ska vi göra, hur ska vi fånga det här. Det har absolut förändrat mitt sätt att tänka och mitt sätt att försöka sprida mitt budskap.” Deltagare från Lärosäte 2

”Ja jag fick intrycket när kursen skulle börja och saker som vi läste igenom innan vi åkte ner vid första tillfället, så fick jag intrycket om att det skulle röra sig mer om att man skulle, inriktat på ung företagsamhet, att man skulle starta företag och att det var mer inriktat på det och då blev jag lite tveksam men när jag väl kom ner till kursen och insåg att det inte var så utan att det var verkligen lärostilen entreprenöriellt lärande så blev jag mycket mer positivt inställd till kursen. För att jag tyckte att det var lite konstig information innan kursen startade.” Deltagare från Lärosäte 3

”Ja, vi åkte dit i tron att vi skulle få vara sådana som får eleverna att bli entreprenörer, egna företagare. Men vi förstod ju ganska snabbt att det handlar mer om att dem ska få ett entreprenöriellt tänk, öka deras kreativitet och det ska komma utifrån dem mer än från oss vuxna.” Deltagare från Lärosäte 7

Förändring av eget arbete

En tredjedel av de intervjuade deltagarna har gett ett tydligt svar att de har förändrat något i sitt arbete och ger konkreta exempel på vad. Ytterligare en tredjedel av deltagarna har angett att de har gjort små förändringar, eller att de planerar att göra förändringar. Främst handlar det om nya examinationsformer och arbetsuppgifter, där eleverna är delaktiga i både planering och bedömning. Flera nämner också att de har tagit in det omgivande samhället i klassrummet på olika sätt och att de har börjat samarbeta med andra lärare över ämnesgränserna.

Den kvarstående tredjedelen har svarat att kursen inte har påverkat deras sätt att arbeta och att de inte har förändrat något i sitt arbete efter kursen. Majoriteten av de som svarat nekande har under intervjun nämnt att de redan arbetar entreprenöriellt.

Urval av svar på ” Vilken betydelse har kursen har fått för ditt dagliga arbete?”

De som har förändrat något:

”Ja, hela mitt arbetssätt. Allting är förändrat, det var det första jag började driva i mitt nya arbetslag. Så sättet att arbeta för hela arbetslag fem som jag jobbar i, omfattar 4 lärare. Det har ändrats drastiskt till det mycket bättre. Arbetssättet, nu jobbar vi tillsammans, vi planerar ihop och vi får in alla ämnen i det här temaarbetet för entreprenöriella kompetenser. Nu har vi fått in allting. Vi samarbetar och vi har möten varje måndag kring vad vi ska göra nästa... det är ett terminslångt tema, så det är en hel termins kunskap som går in i det här.” Deltagare från Lärosäte 1

”Jag har fått väldigt mycket inspiration och jag har fått väldigt mycket bekräftelse. Den inspiration som jag har fått har gett mig ny kraft och lite nya idéer. Jag ska idag faktiskt sitta tillsammans med en kollega som också är med i utvecklingsgruppen och en skolledare, och så ska vi lägga upp planer för nästa steg i vår utveckling på skolan som startar då nästa läsår. Det handlar då om att bygga vidare på det ämnesövergripande arbetet, och det är ett resultat av kursen absolut. Jag har fått lite ny energi att jobba vidare, och sätta igång nya grejer igen.” Deltagare från Lärosäte 5

”Ja, det har jag. Förut när jag avslutade en kurs så hade jag ett traditionellt prov, nu skrev jag ett personligt brev där jag beskrev problematiken, jag skrev som att det var till min bästa vän. Att jag skulle öppna restaurang och söka alkoholtillstånd och hur skulle jag bete mig för att göra det? Alltså jag gav en belt... omvälvande uppgift till eleverna och de tog det väldigt positivt och tyckte det var roligt att få använda sina kunskaper på ett annorlunda sätt.” Deltagare från Lärosäte 2

”Massor av idéer som jag nu ska försöka omsätta både för min chef och ibland mina kollegor höll jag på att säga. Framför allt det här med nätverkandet. Ibland tror jag vi lärare tänker så här att det måste vara ett jätteprojekt att man ska göra någonting men det kan vara en liten grej som vi gjorde vi la in när vi läste världskrigen, då fick dem intervjua en gammal person om världskrigen och det var ju att vara entreprenöriell, våga prata med någon annan. Ta kontakter och då såg man att det blev ju jättebra fast det bara var en liten del. Det lärde jag mig också att man behöver inte alltid tänka så stort.” Deltagare från lärosäte 7

De som inte förändrat något:

”I det dagliga arbetet tycker jag inte att det har förändrats så mycket just nu. Men man har det där i baktanken så att det kanske är en längre process kan jag tro.” Deltagare från Lärosäte 1

”Nej, men jag tänker på det mer och mer. Det har förstärkt, inte direkt i sätt men jag har blivit mer på det klara att det är så jag vill jobba, det är så jag vill ta eleverna om man uttrycker sig så.” Deltagare från Lärosäte 6

Kursens måluppfyllelse och effekt – organisationsnivå

Frågan ”Skulle du säga att det pågår ett aktivt förändringsarbete i entreprenöriellt lärande på din skola?” ställdes tillsammans med frågan ”Har förändringsarbetet någon koppling till att du gick kursen i entreprenöriellt lärande?”. Dessa frågor ställdes för att undersöka kursens effekter på organisationsnivå, alltså skolnivå. Svaren ställs i relation till kursens målsättning att stimulera utvecklingen av entreprenöriellt lärande i skolan, vilket kan tolkas som att omfatta att deltagarna ska bidra till ett förändringsarbete på sin skola.

Förändringsarbete på skolan

Drygt två tredjedelar av de intervjuade deltagarna anger att ett aktivt förändringsarbete om entreprenöriellt lärande pågår på deras skola. Hälften av dessa förändringsarbeten har kopplingar till kursen i entreprenöriellt lärande. Exempel på förändringsarbeten eller processer som beskrivs är förutom kompetensutveckling också schematekniska förändringar. Tre deltagare nämner att förändringsarbetet kring entreprenöriellt lärande inte är en separat process, utan en del av den pågående skolutvecklingen.

Urval av svar på om det pågår ett aktivt förändringsarbete i entreprenöriellt lärande på skolan:

”Vi sitter ju med lite i olika utvecklingsgrupper, bland annat till hösten så förändrar vi schemat, vi lägger samman ämnespass och så där så att vi samplanerar, tvingar ihop alla ämnen och hoppas att detta ska bli lite, få lite fart på arbetet.”

Deltagare från Lärosäte 6

”Det vill jag nog påstå faktiskt, i alla fall från den här gruppen och från ledningen så är ambitionen klar. Och jag tror att vår uppgift blir väl att övertyga våra kritiska kollegor, och med tanke på vad begreppet innehåller när man ser bortom det illavalda namnet, så kan jag inte se att det skulle vara något problem att implementera det. Det är kopplat till att vi gick kursen. Vi skulle ju genomföra en förändring på vår arbetsplats på kursen, det var ju lite det som kursen gick ut på.”

Deltagare från Lärosäte 5

”Om det är bara entreprenöriellt lärande det vet jag inte. Förändringsarbete är vi absolut inne i, och delar av det här tänket, samtidigt med LGR 11, med allt nytt där. Jo, det skulle jag nog säga.”

Deltagare från Lärosäte 1

”Nej, inte med de orden. Utan vi pratar skolutveckling som helhet och försöker få igång pedagogiska diskussioner. I det så hoppas jag att det kommer in som naturligt.”

Deltagare från Lärosäte 2

”Ja, fast jag skulle vilja utvidga alltså begreppet förändringsarbete, inte enbart fokusera på entreprenöriellt lärande utan det är mycket annat som förändras på skolan, som är positivt.”

Deltagare från Lärosäte 8

Sprida kunskap

Frågan ”Har du fått möjlighet att sprida kunskapen från kursen i entreprenöriellt lärande på din skola?” är kopplad till kursens effekter på individnivå men kan också ses som en effekt som är nära knutet till organisationsnivå. Svaren kan ställas i relation till kursens målsättning att deltagarna börjar sprida sin kunskap och erfarenheter till kollegor.

De allra flesta av de intervjuade deltagarna har svarat att de spridit kunskap de fått från kursen till andra. Lite fler än hälften av de intervjuade deltagarna har spridit information på sin skola under konferenser, personalmöten eller frukostträffar. Övriga nämner att

spridningen har varit mer informell i samtal och diskussioner med kollegor eller inom arbetslag. Två deltagare har även spridit information till föräldrar som har barn på skolan.

Urval av svar på hur deltagarna har spridit sin kunskap om entreprenöriellt lärande:

"Ja. Det arbetet fortgår fortfarande. Vi har precis avslutat och vi ska ha en träff framöver, tanken är att vi allihop ska börja tänka lite på det här. Vi har litteratur som vi har använt och som alla har blivit ombedda att läsa." **Deltagare från Lärosäte 4**

"Ja vi har haft några workshops och så, under tiden. När vi har gjort något som vi tyckte var bra på kursen, så har vi satt ihop något på konferensen. Så då har vi delat med oss av det vi har fått och så." **Deltagare från Lärosäte 1**

"Ja jättebra, vi har fått förberedelsestid och haft minimässa precis som vi hade på utbildningen för våra kollegor och halva vår kommun och visa vad vi har fått vara med om så att vi har fått ett väldigt stort utrymme och det är vi tacksamma för." **Deltagare från Lärosäte 7**

"Jag har enormt stöd från min skolledare, och vi är en liten skolenhet, vi är fem, sex lärare, inklusive förskolläraren då som har förskoleklassen, så vi är inte ens 100 elever på min skola, vilket gör att vi har dragit igång stort med det här liksom, och verkligen gått ut till föräldrar och vi har pratat och vi har lagt om undervisningen och strategier." **Deltagare från Lärosäte 6**

"Ja inte så att jag har blivit placerad framför lärarkåren och att jag skulle redovisat, utan mer att... Vi var tre i arbetslaget av åtta som gick kursen, så det är klart att vi har spridit det på våra egna möten. Sen ska vi i nästa vecka ha en seminariedag där man bjuder in föräldrar, kollegor, skolledare i stadsdelen, lite föreningsfolk... där vi kommer berätta om hur vi arbetar entreprenöriellt och vilka planer vi har. Där kommer det stora tillfället i nästa vecka. Det är eleverna som helt och hållet bygger upp det här seminariet, de kommer stå för redovisningar och allting. Det är ett entreprenöriellt förhållningssätt." **Deltagare från Lärosäte 5**

Kursdeltagarnas synpunkter om fortsatt arbete med entreprenöriellt lärande

Att få en bild av de intervjuade deltagarnas syn på de största utmaningarna för utvecklingen av entreprenöriellt lärande kan vara av värde i relation till kursernas utformning och fortsatt arbete. Även svaren på frågan om vilket stöd deltagarna känner behov av för fortsatt utveckling av sitt arbete, kan vara av värde i detta avseende.

Utmaningar

På frågan vilka de största utmaningarna i arbetet med entreprenöriellt lärande är har många deltagare svarat att det svåraste är att få med sig andra kollegor på skolan, det är svårt att bryta traditioner och det är svårt att få tid att diskutera förändringar tillsammans. Några deltagare nämner schematekniska och organisatoriska utmaningar som orsak till tidsbrist, andra nämner en förändringströtthet hos lärare. Att entreprenöriellt lärande inte skulle passa alla elevgrupper, och att även elever måste anpassa sig till ett nytt arbetssätt är också utmaningar som nämns av deltagare.

Urval av svar på frågan "Vilka är de största utmaningarna för att arbeta mer entreprenöriellt på skolan?"

"Det är nog att många inte vill ändra sitt arbetssätt, inte prova något nytt och vill inte släppa till tid från sitt eget ämne om man nu ska jobba med projekt över ämnens gränser med entreprenöriellt lärande så tror jag det är problemet att man är rädd om sina egna kurser." **Deltagare från Lärosäte 3**

"Jag vet inte om det är den största, men en stor utmaning är att förändra elevernas förhållningssätt till sitt lärande och att de vågar och tillåts gå utanför det man kan kalla traditionella pluggprogram, med prov och frågor och inlämningsuppgifter. Utan att man kan lösa och skaffa sig ett ansvar på ett annat sätt. Det är en stor utmaning, att få eleverna att byta perspektiv och få dem att jobba entreprenöriellt." **Deltagare från Lärosäte 4**

"Det är att få med dem som inte tror att de kan undervisa på det här sättet. Det tror jag är den största utmaningen." **Deltagare från Lärosäte 8**

"Och när man då försöker förändra arbetssätt och undervisning, så måste man samtidigt arbeta mycket med ... det räcker inte att arbeta med undervisningen i klassrummen med eleverna, utan man måste även arbeta med attitydförändringar hos t.ex. föräldrar. Föräldrarnas bild har att göra med vilken skola man själv har gått i, för det är det man refererar till som en riktig skola. Får man då se att ens barn inte går i skolan på samma sätt, så kan man bli orolig över att de inte lär sig det som de behöver. Vi måste ju samtidigt arbeta med att på något sätt hjälpa föräldrarna förstå vad det är vi gör." **Deltagare från Lärosäte 5**

Behov av stöd

På frågan "Vilket stöd behöver du för att (fortsätta) utveckla det entreprenöriella lärandet i ditt arbete/undervisning?" svarar de flesta att de behöver tid, stöd och kunskap från skolledningen och kollegor att diskutera förändringsarbetet med. En stödinsats som lyfts fram utöver dessa mer generella önsknings är möjligheten att fortsätta diskussionerna från kursen tillsammans med andra kursdeltagare i form av uppföljningsdagar eller andra forum.

Urval av svar på frågan "Vilket stöd behöver du för att (fortsätta) utveckla det entreprenöriella lärandet i ditt arbete/undervisning?"

"Dels hade det varit bra med någon uppföljningsdag på högskolan som man får återknyta och prata om vilka framgångar och svårigheter man har stött på. I övrigt så är det annars att få rektorn ännu mera delaktig i det här tycker jag."

Deltagare från Lärosäte 5

"Jag skulle tycka att det var otroligt givande och ha återkopplande träffar, lite som pedagogiskt café. Kanske en inspirationsföreläsning på 20 minuter eller en halvtimme av någon annan och sedan att man får sitta och fika och mingla och diskutera i grupper spontant liksom. Vad händer nu på våra olika skolor? Vi har ändå varit med när projekten har dragits igång och deras planer och det hade varit oerhört intressant att höra vad blev det av det och vilka fallgropar fanns och vad hittade ni för lösningar på det? Så det skulle ge mig otroligt mycket men samtidigt som liten input varje gång skulle vara underbart, och kanske ha det, inte vet jag, en gång per termin eller en gång varje läsår. Ett återkommande. Och då kan man kanske bygga ut med flera om kursen fortsätter så att det kan vara för alla, för alla lär väl inte dyka upp ändå om den inte är obligatorisk." **Deltagare från Lärosäte 6**

Intervjuer med kurssamordnare

I detta avsnitt redovisas resultatet från de telefonintervjuer som gjorts med kurssamordnare från de olika lärosätena. Svaren på de flesta frågorna kommer inte att skiljas ut per lärosäte, utan istället kommer en sammanfattning ges. Där svaren bedöms relevanta för en jämförelse med övrig insamlad data redovisas olika lärosätenas svar. Detta gäller främst information som visar på skillnader mellan lärosätenas upplägg och genomförande av kurserna. Intervjufrågorna som ställts till kurssamordnarna skiljer sig åt beroende på om lärosätet arrangerat kursen tidigare eller om det var första omgången. Frågorna finns att läsa i bilaga 4 och 5.

Dialogen mellan Skolverket och lärosäten

De nytilkomna lärosätenas beskrivning av uppdraget från Skolverket är som en uppdragskurs med utgångspunkt i den kursplan som finns utarbetad sedan tidigare. Lärosätena har uppfattat en viss frihet att utforma kursen efter egen bedömning och erfarenhet. Samtidigt ger lärosätena uttryck för en tveksamhet till det man uppfattar som en önskan från Skolverkets sida att likrikta kurserna.

Urval av svar kring dialogen mellan Skolverket och lärosäten

”Det är väl det som jag kan tycka om Skolverket att man har varit lite försiktig kanske, när man måste likrikta den här utbildningen, att alla ska göra likadant för att man ska kunna göra vidarekurser eller så. Men det har vi väl haft lite svårt att acceptera, vi har inte sett det så. Vi har mer sett det som att vi har en kursplan, som vi givetvis följer, men sen så får det bli lite lokal vinkling på det hela ändå.”

De nya lärosätena har inte uppfattat några oklarheter i uppdraget. Däremot finns det skilda åsikter om den handledning som Skolverket erbjöd de nytilkomna lärosätena. Något lärosäte har utnyttjat erbjudandet och uppfattat det som ett enormt stöd. Andra har inte utnyttjat erbjudandet om handledning främst med anledning av att det kom in för sent i planeringen, men även med hänvisning till att det finns en aspekt av lärande i att man inte kopierar en modell utan tillåter variation.

I skilda sammanhang och av flera kurssamordnare nämns en brist på framförhållning i planeringen från Skolverket sida, både i relation till kursen i sig men också när det gäller träffar och handledning.

Kontakt och erfarenhetsutbyte mellan lärosäten

Lärosätena (både nytilkomna och ursprungliga) är positiva till erfarenhetsutbyte och lärande dem emellan och flera uttrycker stor uppskattning för den senaste träffen som Skolverket arrangerade i november, vilken upplevdes vara av annan karaktär än tidigare träffar.

Urval av svar kring utbyte mellan lärosäten

"Jag tyckte att den dagen vi hade var väldigt fint upplagd, i november. Det hade strukturerat det på ett sådant sätt att man kunde dela med sig, det blev ett slags kunskapande den dagen som var bra..."

Flera lärosäten har saknat och efterfrågar den plattform där material skulle delas lärosäten emellan. En sådan har diskuterats vid några tillfällen och många kurssamordnare har uppfattat att man beslutade om att upprätta den. Förståelsen av plattformens funktion skiljer sig åt och ger i vissa fall upphov till tveksamhet om det är tänkt att den ska användas för att likrikta kursen. Överlag finns dock en tro på att detta kan vara värdefullt och bidra till lärande.

Urval av svar kring utbyte mellan lärosäten

"Utbyte är ju bra, det blev ju en diskussion om att vi skulle göra kurserna mer lika och att man kanske skulle ha moment som alla hade. Jag tror på det så till vida att vissa är duktiga på vissa saker och andra är duktiga på andra saker. Om man då kan göra någon form av inspirationsvideo eller att man kan visa hur man går tillväga i olika moment så kan det vara bra, men att tvinga att använda är alltid lite problematiskt [...] Det är lite dubbelt. Men att ge möjlighet att ta del av varandras material tycker jag är bra."

"Bara för att det finns material så är man ju inte tvungen att använda det, men vi var ju överens om att vi ville ha det på det viset, så jag blev ganska förvånad över att det inte blev något. De hade ju tidigare varit väldigt effektiva i projektgruppen. Man hade kunnat sammanställa mycket där."

Beskrivningar av erfarenhetsutbyten och materialutbyte lyfter en fråga om hur nya lärosäten, på ett bra sätt, integreras i gruppen av övriga lärosäten. Den gemensamma förståelse och kunskap om entreprenöriellt lärande som tagit form i gruppen upplevs som värdefull och unik, men också på något sätt exkluderande. Värdet på en materialbank handlar inte enbart om det egna behovet av en sådan, som vissa lärosäten uttrycker det, utan måste ses i ett vidare perspektiv. I sammanhanget noteras att alla nya lärosäten inte har tagit del av den utvärdering som gjordes av förra kursomgången.

Förväntningar

Kurssamordnarna för de nya lärosätena förväntar sig att kursen ger deltagarna en förståelse för vad entreprenöriellt lärande är och att de blir inspireras att arbeta på det sättet i sin vardag. Någon uttrycker det som att deltagarna ska få med sig en förändrad syn på lärande.

Förväntningarna uttrycks mer långtgående av några av de lärosäten som arrangerat kursen tidigare. De förväntar sig att deltagarna kommer att börja och fortsätta arbeta entreprenöriellt, om deras skolledare ger förutsättningar för det. Några förväntar sig också att deltagarna kommer sprida sin kunskap vidare till kollegor på sina skolor och därmed vara aktiva i ett förändringsarbete.

Urval av svar kring förväntningar:

"Jag är full av förhoppning att de flesta, om inte alla, kommer fortsätta jobba så här. Alla som ges förutsättningar av sin skolledning eller sina chefer."

"Uppdraget vi har är att försöka påverka och bidra att de ska när de kommer tillbaka, ska kunna föra över den här kunskapen, få igång diskussioner, bli lite förändringsagenter på sina skolor."

Målgrupp

Lärosätena, nya som gamla, vittnar om en heterogen målgrupp på kurserna. Deltagarna kommer framförallt ifrån olika skolformer men har även skilda yrkeskategorier. Detta var något som lyftes fram som en utmaning i utvärderingen av förra kursomgången, då en stor del av deltagarna uppfattat denna heterogenitet som något negativt. Kurssamordnarna bads att resonera kring hur de förhållit sig till denna utmaning under kursen.

De flesta kurssamordnare är övertygade om att mångfalden är positiv och att det är möjligt att utbyta erfarenheter och lärdomar över skolformsgränser och yrkesgränser. Några har valt att särskilja grupper under vissa kurstillfällen eller pass, andra har arbetat aktivt med att tydliggöra variationen som en möjlighet. Flera lärosäten har erbjudit att särskilja målgruppen för speciella teman men i de flesta fall har deltagarna inte velat detta.

Några målgrupper lyfts fram som svårare att tillfredsställa än andra. Förskolelärare verkar generellt ha varit i minoritet på kurserna och därför också funnit det svårare att utbyta erfarenheter, framförallt om det varit ett glapp upp till högstadiet som varit fallet på något lärosäte. Lärare som arbetar med svenska för invandrare är också en yrkeskategori som anses behöva lite extra uppmärksamhet.

Urval av svar kring kursernas målgrupp:

"Jag tror att det faktiskt är en poäng att synliggöra den variationen."

"Det var extremt brett, men det har fungerat väldigt bra då. Det kanske beror på att vi försökte vara mer tydliga med och peka på att den här bredden är en möjlighet, att det finns mycket att lära mellan stadier. Att man kanske har olika utmaningar men att det går att lära av varandra, och att det dessutom är spännande att få ta del av andras utmaningar och bredda sitt perspektiv på vad som händer i skolsystemet."

"Men det är svårt när det är en ensam deltagare från en grupp, t.ex. förskolelärare. Hon hade ju inte möjligheten att utbyta erfarenheter med andra ur samma grupp. Men det går ju inte att styra. Det verkar vara andra lärosäten som haft bekymmer kring detta, det har varit en mejväxling kring detta, just hur man kan göra med förskolelärare. Där hade vi kunnat utbyta mer erfarenheter om hur man kan arbeta. Det finns ju en poäng i att det är en bred målgrupp."

"Där har vi ändå litat på och pekat ut och varit transparenta i rummet att nu är vi från olika ställen och vår upplevelse är att man kan lära sig oerhört mycket av varandra."

"Det mesta som vi jobbar med på de här dagarna är allmänt för alla som jobbar med människor i entreprenöriell pedagogik. Det som har med skolkultur, förändringsarbete och de bitarna, där kan man ha alla. Sen kan man ju se till att dela upp när det gäller betyg och bedömning t.ex. där är det speciellt."

”Det viktiga är när man har heterogena grupper, att man kommer ihåg det. När man föreläser och när man pratar, att man vänder sig till – ni som är SYVare – hur ser du på det här? Du som är rektor, berätta vad du tänker utifrån din roll. Att man möter dem på det sättet. Man pratar om samma sak för alla, men så möter man upp tankar från olika håll. Då brukar det funka bra, jag fick ingen känsla av att någon kände sig utanför eller så.”

”Ja, vi tänkte först att vi får nog dela upp dem, det var någon från förskolan, då får vi nog se till att vi har det... Men sen lade vi upp det så att föreläsningarna spelade ingen roll, sen vad man gjorde på hemmaplan med utvecklingsarbetet. Där kunde man styra in det mot den verksamheten man jobbade i.”

Kursernas upplägg och genomförande

Kurssamordnarnas svar på intervjufrågan om hur de har genomfört kurserna och hur upplägget har sett ut kompletteras här med lärosätenas individuella kursscheman eller studieplaner. De lärosäten som arrangerat kursen tidigare har lyft fram de ändringar som gjort utifrån förra omgången.

Kursschemana ger en viss förståelse över strukturen på kurserna men är inte detaljerade i sin form. Samtliga lärosäten har tagit fram något slags kursschema, med dess omfattning skiljer sig åt.

Då underlaget som beskriver kursernas upplägg är av så olika karaktär och divergerande omfattning, kan ingen direkt jämförelse mellan lärosätenas upplägg göras. Istället presenteras här korta sammanfattningar av de olika kursernas upplägg och innehåll med belysning på utmärkande drag.

Lärosäte 1

Kursen som arrangerades av Lärosäte 1 har löpande utgått ifrån deltagarnas egen praktik och egna exempel som man sen har kopplat ihop med teori om entreprenöriellt lärande, bedömning och lärande motivation samt ledarskap. Kursen har även omfattat en koppling mellan IKT och entreprenöriellt lärande. Utvecklingsarbetet har varit en röd tråd genom kursen där man har fokuserat på planering av en långsiktig förändring. Samtidigt har deltagarna fått mindre utmaningar under kursens gång för att lyfta fram sin egen praktik och för att utveckla sina egna entreprenöriella kompetenser. Kursledarna har arbetat efter att de måste släppa på kontrollen, för att föregå med ett gott exempel på vad deltagarna förväntas göra i sin praktik. Flera moment i upplägget var nya för denna kursomgång, bl.a. de flesta övningarna, någon föreläsning samt inställningen till utvecklingsarbetet.

Lärosäte 2

Kursen som arrangerades av Lärosäte 2 behandlar fem delmoment; begrepp och grunder, kreativitet och nyskapande, omvärlden, förändringsarbete och ledarskap. Dessa delmoment omfattar även arbete med bedömning, delaktighet och konflikthantering. Genom gestaltande metoder ges exempel på alternativa arbetsmetoder. Vid varje tillfälle gavs möjlighet till handledning av utvecklingsarbetet både från andra deltagare och från kursledningen. Deltagarna fick tydliga uppgifter mellan kurstillfällena. Upplägget för Lärosäte 2 var i stort sett samma från föregående kursomgång.

Lärosäte 3

Kursen som arrangerades av Lärosäte 3 bestod av föreläsningar, seminarier och processinriktade övningar. Med utgångspunkt i en gemensam begreppsgrund har deltagarna fått reflektera över sin egen roll och praktik. Generöst utrymme har avsatts till övningar som ska främja deltagarnas förmåga att arbeta entreprenöriellt. Stor fokus har lagts, både vid kurstillfällena och mellan dessa, på att koppla entreprenöriellt lärande till den egna praktiken genom utvecklingsarbetet. I jämförelse med föregående kursupplägg så hade man lagt till ett litteraturseminarium.

Lärosäte 4

Kursen som arrangerades av Lärosäte 4 utmärks av kursledarnas övertygelse om att kursen ska utformas i dialog med deltagarna och med deras utgångspunkter i åtanke. Ett entreprenöriellt förhållningssätt genomsyrar upplägget. Med en gedigen studiehandledning som skickades ut till deltagarna inför kursen tydliggjorde kursledningen sina förväntningar på deltagarna och vilka förväntningar deltagarna kunde ha på kursen. Kursen är utformad så att deltagarna får utforska sina egna erfarenheter och tankar och själva gå igenom de lärprocesser som eleverna också ska gå igenom. Kursen har bland annat behandlat begreppet ur en historisk kontext, i relation till skolkultur, attityd och förändring. Jämfört med 2011/12 har kursledarna försökt ge kursen mer struktur utan att försaka dialog och flexibilitet i processen. Kursen har omfattat föreläsningar, dramapedagogiska övningar och diskussioner, litteraturstudier samt eget utvecklingsarbete.

Lärosäte 5

Upplägget på kursen som arrangerades av Lärosäte 5 bestod av många kortföreläsningar av kursledarna, dramapedagogiska övningar, diskussioner i smågrupper, gästföreläsningar, filmer. Fokus lades på deltagarnas egna reflektioner och mycket tid lades på att diskutera och reflektera över vad som precis sagts, gjorts eller lästs. En detaljerad kursplan skickades ut till deltagarna inför kursen med både innehåll, litteraturhänvisningar och uppgifter. Kursledningen lade inte så mycket fokus på utvecklingsarbetet under kursen, utan lät deltagarna ta eget ansvar för detta efter att de hade fått uppgiften tilldelad sig. I relation till föregående kursomgång har Lärosäte 5 lagt in mer övningar, diskussioner och kortat ner föreläsningarna. Till detta har man tonat ner sin egen roll som kursledare och låtit deltagarna ta mer eget ansvar.

Lärosäte 6

Kursen som arrangerades av Lärosäte 6 har en tydlig struktur med ett kursschema som beskriver vad varje kurstillfälle ska behandla och information om eventuella förberedelseuppgifter. Föreläsningar, gruppdiskussioner, mini-workshops och rollspel behandlar entreprenöriellt lärande i teori och praktik och innebörden av ett entreprenöriellt förhållningssätt. Utvecklingsarbetet, som initierades vid första kurstillfället, har handletts av både andra deltagare och av kursledningen vid det fjärde kurstillfället. Vid flera av kurstillfällena har deltagarna fått skriva loggar över sina tankar och funderingar.

Lärosäte 7

Kursen som arrangerades av Lärosäte 7 utgörs främst av föreläsningar och diskussioner, med kursledare och inbjudna gäster. Redan första dagen introducerades utvecklingsarbetet som sedan var utgångspunkten för kursens fortsatta utformning. För att komma vidare i den praktiska processen arbetade man med lärteorier, modeller och exempel. Hela tiden kopplades aspekterna ihop med de egna utvecklingsarbetena. Mellan kurstillfällena fick deltagarna i uppgift att spana efter entreprenöriellt lärande, intervjua en entreprenöriell person och diskutera detta på digitala forum. Skolledare bjöds in vid två tillfällen under kursen, och erbjöds vid ett av tillfällena en separat föreläsning.

Lärosäte 8

Upplägget på kursen som arrangerades av Lärosäte 8 kännetecknas av variation och kreativitet. Kurstillfällena har bestått av föreläsningar, övningar, kreativa uppgifter, användning av konkreta verktyg, diskussioner i smågrupper, film osv. Upplägget har planerats utifrån hur länge hjärnan orkar lyssna och man har därför också använt sig av miljöombyte i form av olika lokaler samt utomhusmiljö. Kursledningen har varit tydlig med varför upplägget ser ut som det gör och sett sig själva som ett gott exempel för hur man kan arbeta i skolan. Vid det första tillfället började man med att arbeta med de grundläggande begreppen, med utgångspunkt i deltagarnas tankar och erfarenheter. Följande tillfällen jobbade man med entreprenöriella kompetenser kopplat till styrdokumentet, förändringsarbeten och organisation, kreativa processer, betyg och bedömning. Vid sista tillfället redovisade deltagarna sina utvecklingsarbeten i tvärgrupper.

Deltagarna har handlett varandra i utvecklingsarbetet i tvärgrupper. Som hemuppgift hade deltagarna att skriva fem läsloggar utifrån kurslitteraturen.

Egen utvärdering

Flera av lärosätena har genomfört egna utvärderingar, både muntliga och skriftliga. Vissa har enbart gjort det efter sista tillfället, andra har använt sig av utvärdering efter varje kurstillfälle. Några lärosäten har inte formellt utvärderat kurstillfällena/kursen men har ställt frågor om upplägg och önskemål om ändringar under kursens gång, och efter det anpassat efterföljande upplägg och innehåll.

ANALYS OCH REFLEKTIONER

Analysdelen kommer att utgå ifrån de tre övergripande syftena med utvärderingen som fastställts av Skolverket:

- Bedöma hur deltagarna upplevt innehåll, utförande och relevans/användbarhet av insatsens olika delar.
- Bedöma effekten av kursen för att stimulera utvecklingen av entreprenöriellt lärande i skolan.
- Få kunskap om det finns skillnader mellan hur lärosätena anordnar kurserna och deltagarnas upplevelse samt effekt av detta.

De tre frågorna kommer att analyseras separat och med utgångspunkt i resultat från webbenkät och intervjuer. Referenser och jämförelser med resultaten från utvärderingen av föregående kursomgång kommer att göras löpande där detta är relevant. Med avstamp i analysen kommer sedan ett antal slutsatser att framföras samt rekommendationer.

Deltagarnas upplevelse av kursen

Generellt konstateras att deltagarnas upplevelse av kursens innehåll, utförande och relevans är positiv, i vissa avseende mycket positiv.

Denna bild syns dels i webbenkäten, där över 80 procent av respondenterna har gett kursen ett gott omdöme och lika många skulle rekommendera kursen till kollegor. Samma bild avspeglas också i intervjuerna med deltagarna där ingen gav kursen i sin helhet ett negativt omdöme.

Nedan kommenteras de olika delarna; innehåll, utförande och relevans/användbarhet var för sig. Vi vill understryka att detta är deltagarnas egna reflektioner av innehåll, utförande och relevans då ingen examination har genomförts. Deltagarnas syn på innehåll, utförande och relevans/användbarhet är färgad av respektive lärosäte som har arrangerat kursen och därmed intimt förknippad med den tredje utvärderingsfrågan.

Innehåll

Analysen av kursens innehåll utgår ifrån kursplanen som Skolverket har tagit fram tillsammans med några av lärosätena. I kursplanen står bland annat att deltagarna ska kunna redogöra för och diskutera innehållet av entreprenörskap i skolan ur ett brett perspektiv samt att deltagarna ska kunna analysera styrdokumentet i relation till entreprenöriellt lärande. Deltagarna skall också kunna reflektera över hur ett entreprenöriellt förhållningssätt påverkar arbetssätt och kommunikation med elever, kollegor och omgivande samhälle.

Utvärderingen visar att deltagarna anser att de i störst utsträckning har fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Dock är övervikten för detta svarsalternativ relativt liten. Deltagarna anser överlag att kurserna har uppfyllt fyra av de fem uppsatta målsättningarna, utan utmärkande variationer mellan

lärosätena. Detta resultat skiljer sig nämnvärt åt från föregående kursomgång då flera lärosäten uppvisade stora avvikelser i denna jämförelse.

Den målsättning som deltagarna i minst utsträckning anser att kurserna har uppfyllt är att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande. Detta resultat är i likhet med kursomgången ht 2011/1012. Även då ansåg deltagarna att de i minst utsträckning hade fått analysera styrdokumentet. Resultaten utmärker sig dock för Lärosäte 3, där över 90 procent av deltagarna anser att de har fått analysera skolans styrdokument i mycket stor utsträckning, vilket kan vara värt att notera för kommande kursomgångar.

Deltagarna har främst uppfattat att kursernas fokus har legat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer, utan att eftersätta övriga aspekter. Variationer inom och mellan lärosäten finns men inget utmärker sig särskilt.

Utvärderingen visar på en större likvärdighet mellan kursernas innehåll och en större bredd i kursernas måluppfyllelse. Deltagarna anger i större utsträckning att de har fått med sig den kunskap som kursplanen fastställer. Samtliga kurser verkar också ha lyckats förmedla den breda förståelsen av begreppet entreprenöriellt lärande. Detta skiljer sig åt från föregående kursomgång, då stora skillnader i både innehåll och måluppfyllelse uppmättes mellan lärosätena.

De stora skillnader som uppmättes för kurserna under ht 2011/12 uppmärksammades i föregående utvärderingsrapport och en diskussion kring behovet av kvalitetssäkring lyftes. Hur Skolverket har arbetat med detta under året som har gått har inte följts upp inom ramen för denna utvärdering. Däremot är det tydligt att en utveckling mot likvärdighet har uppstått. De diskussioner som förts mellan Skolverket och lärosätena, både då föregående utvärdering presenterades och de tillfällen som uppstått efter det, har med säkerhet bidragit till denna utveckling. Det kan vara av vikt att föra en explicit diskussion kring hur man ska förhålla sig till kvalitetssäkring och likvärdighet även i framtiden.

Kursens utförande

Deltagarnas upplevelse av kursens utförande fångas i webbenkäten upp genom frågor som belyser hur olika arbetsformer bidragit till kursernas måluppfyllelse. Deltagarna har i första hand angett att gruppdiskussioner och erfarenhetsutbyte samt föreläsningar med kursledare har bidragit mest till kursernas måluppfyllelse. Även utvecklingsarbetet och kreativa övningar har varit viktiga faktorer. I likhet med förra omgången har variationen av olika arbetsformer uppskattats.

Ur deltagarnas svar på både intervjuer och webbenkät, går det att utläsa en uppdelning av deltagarnas upplevelser av kursernas utförande. Vanligt förekommande är att deltagare önskar mer föreläsningar, tydligare riktlinjer för övningar och arbetsuppgifter och tydligare fokus på definition av begreppet. En viss skepsis gentemot kreativa och dramatiserade övningar lyser också igenom i denna önskan efter mer struktur. Parallellt syns en annan inställning bland andra deltagare, som skiljer sig tvärt mot denna önskan om tydligare ramar. Denna parallella inställning visar på en djupare förståelse för att en kurs i entreprenöriellt lärande handlar om en process, som syftar till kunskap genom erfarenhet. Vissa deltagare har gjort direkta kopplingar mellan den egna kursupplevelsen och sitt eget klassrum och sina elever. Genom att på kursen ta eget ansvar för sitt lärande

och våga utmana sina föreställningar och gränser går de igenom en entreprenöriell process som ökar deras förståelse för elevernas vardag.

Förra kursomgången upplevdes den kurs som anammat det tydligaste entreprenöriella förhållningssättet i sitt upplägg, väldigt negativt. Denna kursomgång visar att flera lärosäten, i större utsträckning och mer uttalat, har försökt tillägna sig ett entreprenöriellt förhållningssätt och upplägg på sina kurser. Det är också fler deltagare som beskriver just den egna processen och hur kursen bidragit till deras personliga utveckling i denna kursomgång. Denna diskussion gör det aktuellt att ifrågasätta om det är möjligt att mäta kursernas resultat och effekter genom kursdeltagarnas nöjdhet. Om deltagarna är av sådan karaktär som uppskattar struktur, tydliga definitioner och mallar så kan ett entreprenöriellt förhållningssätt utmana för mycket och därmed få ett negativt omdöme. Därmed inte sagt att struktur, definition och mallar ger de resultat och effekter som önskas.

Kursens relevans

Enligt resultaten från enkäten anser nästan 90 procent av respondenterna att kursen varit relevant för deras arbete. Även intervjuerna visar på att kursens innehåll har varit relevant för deltagarna. Majoriteten av deltagarna på kurserna har varit lärare från grundskolan och gymnasiet. Vissa yrkeskategorier som varit i minoritet, som förskollärare och studie- och yrkesvägledare har uttryckt att innehållet inte varit helt relevant för dem. Detta kan kopplas samman med att man önskat utbyta erfarenheter med andra i samma yrkeskategori, vilket inte alltid funnits. Liksom vid föregående kursomgång, kan ett upplägg som varit deltagarstyrt, uppfattats som irrelevant av deltagare från en grupp som är i minoritet. Relevans i relation till kursens målgrupp kommer att diskuteras mer nedan.

Bedömning av kursens effekt

Vad gäller analysen av det andra syftet med utvärderingen dvs. bedömningen av effekten av kursen för att stimulera utvecklingen av entreprenöriellt lärande i skolan, kommer detta primärt att diskuteras utifrån kursens potential att skapa förändring. Syftet står i nära relation till kursens målsättning att deltagarna ska tillgodogöra sig grundläggande förhållningssätt och färdigheter för att kunna arbeta entreprenöriellt i sina egna verksamheter, både på individnivå och på organisationsnivå.

Effekt på individnivå

På individnivå ser man att många av deltagarna har förändrat sin uppfattning om begreppet entreprenöriellt lärande. I intervjuerna med deltagare framgår även från denna kursomgång att ganska många har påbörjat kursen med en förståelse av att entreprenöriellt lärande handlar om elevers företagande och entreprenörskap. Denna förståelse har som ett resultat av kursen breddats och fokus har skiftat till att det är ett förhållningssätt som ska främja egenskaper och höja motivationen i skolan. Andelen deltagare som spontant nämner att de redan arbetar entreprenöriellt är marginellt större jämfört med förra kursomgången.

Både intervjuerna och webbenkäten undersöker om deltagarna på kurserna har förändrat något i sitt arbete. Webbenkäten visar en bild där nästan två tredjedelar har förändrat något, medan intervjuerna visar en mer blygsam bild med en tredjedel. Det är mest troligt att den bild som intervjuerna ger är mer rättvisande eftersom många kommentarer om

vad deltagarna har förändrat i webbenkäten är inte särskilt konkreta eller ibland ens relaterade till entreprenöriellt lärande. Många anser att de inte har haft tid att förändra något ännu, att det har gått för kort tid efter kursens slut. Andra berättar om hur de har förändrat allt i sitt sätt att arbeta under kursens gång. Denna diskrepans kan inte direkt härledas till kursernas kvalitet, utan handlar säkerligen mer om inre och yttre motivation hos de enskilda deltagarna samt strukturella förutsättningar på deras arbetsplatser. Däremot är det intressant att lyfta upp att det är möjligt för en lärare att förändra mycket av sitt eget arbetssätt på en termin.

De intervjuade deltagarna som inte förändrat något i sitt sätt att arbeta nämner att de redan arbetar entreprenöriellt, vilket visar på en statisk uppfattning av det entreprenöriella arbetssättet. Nog borde det finnas möjligheter för vidareutveckling, även om kursen visserligen är en grundkurs.

Effekt på organisationsnivå

Precis som vid föregående kursomgång, har kursen omfattat att deltagarna ska genomföra ett utvecklingsarbete. Enligt webbenkäten har majoriteten av deltagarna genomfört detta, främst med inriktning på konkret pedagogisk verksamhet.

Webbenkäten visar också att kursen har lett till något slags förändringsarbete på en tredjedel av deltagarnas skolor. Intervjuer med deltagarna ger en liknande bild när förändringsarbetet kopplas som ett resultat till kursen. Förändringsarbeten pågår på fler skolor, men påbörjades i dessa fall innan kursen. Det ska dock tilläggas att definitionen av förändringsarbete ligger på respondenterna att göra, och vad som läggs i detta begrepp därmed skiljer sig från person till person.

De allra flesta deltagare har också spridit kunskap om entreprenöriellt lärande på sina skolor och agerat förändringsagenter på olika nivåer. Dock uppfattar utvärderarna att detta utförts i mindre utsträckning, och att deltagarna har fokuserat mer på att utveckla sitt eget arbete i klassrummet jämfört med förra kursomgången. Detta sammanfaller med att kursens innehåll verkar ha fokuserat på just lärarnas förhållningssätt och arbete i klassrummet.

Skilda förväntningar

Utvärderingen av förra kursomgången visade en diskrepans mellan skolledares förväntningar på den personal som gått kursen i entreprenöriellt lärande och kurssamordnarnas förväntningar. Skolledarna förväntade sig se förändring både i lärarnas egen praktik men önskade också att personalen skulle bidra, och i vissa fall t.o.m. driva ett förändringsarbete på skolan. Denna bild är tydlig i intervjuerna med skolledare även för denna kursomgång.

Skolledarnas beskrivningar av entreprenöriellt lärande uppvisar ett tydligt fokus på lärarnas arbete i klassrummet. Få skolledare kan konkretisera vad entreprenöriellt lärande är och vad de som skolledare har för roll i utvecklingen av ett sådant förhållningssätt på skolan. Ibland upplevs deras beskrivningar som upprepningar av tomma ord som saknar grund i en förståelse.

Skolledarnas bristande förståelse för vad entreprenöriellt lärande innebär i kombination med att de gärna lägger över ansvaret för ett förändringsarbete på den personal som gått kursen, kan utgöra ett stort hinder för utvecklingen av det entreprenöriella lärandet inom skolan. Skolledarnas ansvar för utvecklingen av det entreprenöriella lärandet på skolnivå är primärt. Saknas detta begränsas entreprenöriellt lärande till att handla om enskilda lärares arbete i klassrummet.

Föregående kursomgång poängterade vikten av att diskutera förändringsarbete, motstånd och konflikter med deltagarna på kursen, för att rusta deltagarna bättre för det uppdrag som förväntas av dem. Det är inte helt tydligt om detta genomförts i denna kursomgång, men resultaten indikerar på att kurserna fokuserat på arbetsätt i klassrummen. Kanske är det ändå här störst fokus ska vara, för den målgrupp som dessa kurser attraherar.

Utvärderarna vill i detta sammanhang understryka vikten av att se skolledare som målgrupp för kompetensutveckling. Detta är inget kontroversiellt understrykande, men frågan kvarstår. Färre skolledare har deltagit på kursen denna omgång jämfört med förra. De flesta skolledare efterfrågar kompetensutveckling anpassad för deras förutsättningar och behov. Kursernas effekt riskerar att stanna vid enskilda lärares arbetsätt. Hur kan skolledares kompetens om entreprenöriellt lärande höjas så att de kan axla ansvaret för skolutveckling i tiden?

Entreprenöriellt lärande som skolutveckling

I samband med ovanstående aningen dystra diskussion, önskar utvärderarna lyfta fram tecken på att attityden till entreprenöriellt lärande inom skolan eventuellt håller på att förändras. Det handlar om små indikatorer, dock med upplevd skillnad jämfört med kursomgången 2011/12. I intervjuer med skolledare och deltagare har resonemang om entreprenöriellt lärande som en del av övrig skolutveckling uttryckts flera gånger. Personer har visat en motvilja att diskutera entreprenöriellt lärande som en separat process och poängterat att det är något som ingår i den generella skolutvecklingsprocessen. Detta synsätt visades inget uttryck för alls vid utvärderingen av föregående kursomgång, trots att fler intervjuer genomfördes då. Utvärderarna vill lyfta fram detta som en möjlig positiv tendens som visar på att skolan allt mer tar till sig detta begrepp, det konstiga ordet till trots.

Målgrupp

Utvärderingen av föregående kursomgång visade på problematik i relation till kursens heterogena målgrupp. Vissa målgrupper ansåg inte att de kunde ta tillvara på erfarenhetsutbytet på kurserna då representanter från deras skolform eller yrkeskategori saknades. Några ansåg även att innehållet var irrelevant för deras skolform eller yrkeskategori. Denna problematik syns fortfarande i denna kursomgång, men är inte lika framträdande. Det verkar som att kurserna har varit förberedda på problematiken kring heterogen målgrupp och därmed anpassat form och förhållningssätt efter detta. Flera kursamordnare menar att det är viktigt att vara tydlig med att denna problematik finns och visa att man är medveten om den. Utgångspunkten är att ett entreprenöriellt förhållningssätt är allmängiltigt, men att situationer kan vara unika. Dessa olikheter skapar en bredare förståelse för begreppet bland deltagarna, vilket ger en god grund för deras förmåga att omsätta entreprenöriellt lärande i verkligheten och inspirera andra. Det finns

ett värde i att utbyta erfarenheter utanför sina egna. Dock kan det vara värdefullt att som kursledare vara förberedd med en bredd av litteratur, övningar, exempel och i vissa fall föreläsningar, för att möta de specifika behov och önskningar en viss målgrupp kan ha. Det kan även vara bra om kursledningen själv utvärderar kurserna efter varje tillfälle för att skapa möjlighet att anpassa innehåll och upplägg därefter.

Skillnader mellan lärosäten och möjliga framgångsfaktorer

Analysen av det andra syftet med utvärderingen, dvs. tillägna sig kunskap om det finns skillnader mellan hur lärosätena anordnar kurserna och deltagarnas upplevelse samt effekt av detta, visar på en större likvärdighet mellan lärosätena för denna kursomgång. Inget lärosäte utmärker sig dramatiskt på varken det ena eller det andra hållet när det gäller deltagarnas upplevelse eller kursernas effekt. Det som går att se är att kursen som arrangerades av Lärosäte 2 upplevdes mindre positiv av deltagarna både i upplägg och i innehåll, dock ser man ingen tydlig skillnad när det gäller kursens effekt. Lärosäte 7 utmärker sig generellt med mer positiva omdömen än de andra kurserna.

Det kan här vara på plats att uppmärksamma de framsteg som ett av de lärosäten som fick mycket negativa omdömen förra året har gjort vid denna kursomgång. Vid denna kursomgång utmärker denna kurs sig inte alls från övriga. De förändringar som lärosätet bl.a. har gjort är att tydliggöra sina förväntningar på deltagarna inför kursen och att kommunicera explicit kring valt arbetssätt med deltagarna under kursens gång.

Lärosätenas upplägg och innehåll är fortfarande av lite olika karaktär men det går egentligen inte att identifiera några direkta samband eller framgångsfaktorer. Nedan presenteras dock några resonemang som kan vara relevanta i sammanhanget.

Entreprenöriell process

Utvärderingen av föregående kursomgång lyfte fram behovet av att kurserna återspeglar ett entreprenöriellt förhållningssätt i sitt utförande. Det är tydligt att flera lärosäten har antagit denna utmaning och utformat kurserna med detta i åtanke.

Men vad innebär det egentligen, att anta ett entreprenöriellt förhållningssätt i utförandet av en kurs på ett lärosäte? Handlar det enbart om att anpassa upplägget och innehållet på kursen, eller formar det också kursens målsättning och syfte?

Det kan här vara relevant att resonera kring målgruppens förväntningar på en kompetensutvecklingsinsats, deras omdöme av densamma samt det egenvärderade resultatet av kursen. Målgruppen kännetecknas av begränsningar i tid och ork, strävan efter struktur, definition, modeller och exempel. De är alla, i större och mindre grad, ett resultat av en skola som delar in rätt och fel, effektivitet och planering. Deras förväntningar är skapade av den kultur och det system som nu ska förändras. Om deltagarna förväntar sig struktur, definitioner och modeller, och i stor utsträckning får detta, ger de förmodligen kursen goda omdömen. Det kan också vara enklare att genomföra en förändring i sitt arbetssätt om denna serveras i form av ett koncept eller ett exempel. Men har det skett en bestående och självutvecklande förändring hos individen?

Några lärosäten har arbetat mer uttalat med att starta en process hos deltagarna, en process i personlig utveckling. Att börja arbeta entreprenöriellt innebär för många lärare

att man behöver utmana sin egen yrkesroll, som ofta är nära förbundet med den egna personen. Maktrelationen i klassrummet behöver omförhandlas och tryggheten som lagts i vanan och kontrollen försvinner. Att möjliggöra en sådan process ställer krav på kursen och dess kursledare. En kurs som på djupet utmanar en persons rädslor, identitet och kunskapssyn kanske inte genererar direkt positiva omdömen. Kanske skapar det inte snabba förändringar heller. Men vad händer på längre sikt? Hur är kvaliteten på den förändring som sker efter en sådan kompetensutvecklingsinsats jämfört med föregående schabloniserade kurstyp?

Denna diskussion lyfter behovet av att djupare undersöka kursernas syften och mål, och riktlinjer för genomförande. Hur bör man möta målgruppens begränsningar? Vilka förutsättningar gör att målgruppen orkar gå in i en personlig förändringsprocess? Hur ska en insats utformas om man vill skapa dessa entreprenöriella processer?

Stöd till kursdeltagare

En reflektion från en kurssamordnare lyfts här fram som en potentiell framgångsfaktor för ökad effekt på organisationsnivå. Deltagarna på samtliga kurser erbjuds handledning av kursledare i sitt utvecklingsarbete. Det händer att deltagarna inte använder denna handledning, då de inte känner behov av det. Vid en kurs tillfrågades kursledaren om det var möjligt att använda handledningstiden till ett besök och en föreläsning på skolan istället, vilket beviljades. Kursledaren fick tillfälle att träffa och föreläsa för hela skolans personal och samtidigt samtala med rektorn. Detta fick stort genomslag och skolan fick en skjuts i sitt arbete med att utveckla det entreprenöriella lärandet på skolan. Är detta en möjlighet som kan erbjudas alla skolor som deltar i kursen?

Flera deltagare har uttryckt en önskan om att hålla diskussionerna om entreprenöriellt lärande vid liv. Ett förslag är att arrangera återträffar där både deltagare från den senaste kursomgången och de tidigare omgångarna träffas för diskussioner och eventuellt någon kortare föreläsning. Andra förslag är att upprätta något slags forum för diskussioner, typ en diskussionsportal eller helpdesk för entreprenöriellt lärande.

Skolverket och lärosätena som en lärande organisation

Utvärderarna vill belysa Skolverkets arbete med att skapa en resursgrupp för entreprenöriellt lärande, vilket arbetet med lärosätena kan ses som. Skolverkets arbete med kurserna i entreprenöriellt lärande visar på stor tillit, förtroende och respekt för de enskilda lärosätena. De senaste tre fyra åren har präglats av ett gemensamt arbete för att skapa allt bättre kompetensutveckling i entreprenöriellt lärande. Under denna kursomgång tillkom tre nya lärosäten i arbetsgruppen, varav några hade varit delaktiga i utvecklingsprocessen även före de arrangerade kurser. Utvärderarna vill lyfta fram arbetet med gruppen lärosäten som en värdefull resurs, med potential för mer långtgående effekter än de kurser lärosätena arrangerar på uppdrag av Skolverket. Den gemensamma förståelse och kunskap för entreprenöriellt lärande, och hur man kan arbeta för att skapa skolutveckling, är ovärderlig och på något sätt unik.

Konstellationen på resursgruppen med lärosäten ändras från år till år. Alla nytillkomna lärosäten har inte tagit del av den utvärdering som gjordes av förra kursomgången, vilket borde vara självklart när någon kommer som ny till en verksamhet. Det finns även en upplevelse av att utomstående inte automatiskt faller på plats i arbetsgruppen och dess

gemensamma förståelse och inställning till entreprenöriellt lärande. Det krävs ett aktivt arbete för att skapa integration i gruppen, för att undvika motsättningar och för att bidra till ett gemensamt lärande.

Flera lärosäten uttrycker uppskattning för hur arbetet i gruppen har utvecklats på senaste tiden och önskar fortsätta arbeta på detta sätt. Samtliga ser också ett värde i att skapa en gemensam resursbank med material som kan inspirera eller användas av alla i gruppen. Det kan också vara värdefullt att dokumentera den process som pågått och fortfarande pågår, och mer medvetet skapa förutsättningar och riktlinjer för framtida utveckling.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

- Kurserna har i minst utsträckning gett deltagarna möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande. Detta är i likhet med föregående kursomgång.

Rekommendation Om denna målsättning för kurserna ska kvarstå bör Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten diskutera hur man kan arbeta för att öka måluppfyllelsen för arbetet med styrdokument. I detta sammanhang är det intressant att titta närmre på hur Lärosäte 3 har arbetat med detta moment.

- Kurserna har uppfattats som relevanta för majoriteten av deltagarna på kurserna, vilket i stor utsträckning har varit lärare. Undantagen är deltagare ur yrkeskategorier och från skolformer som endast representerats i liten utsträckning. Samordnarna vittnar om en större medvetenhet kring hur de ska bemöta en heterogen målgrupp. Samtidigt verkar denna kursomgång ha fokuserat på arbetet i klassrummet och lärarnas förhållningssätt till undervisning och elever i större utsträckning jämfört med föregående omgång.

Rekommendation Lärosätena bör höja sin medvetenhet ytterligare för den heterogena målgrupp som samlas på kurserna och till viss del anpassa innehåll och upplägg efter vem som går kursen.

Rekommendation Lärosätena bör systematiskt använda sig av egen utvärdering, gärna efter varje kurstillfälle, för att skapa en lärande och flexibel kurs. Eventuell irrelevans och deltagarnas önskemål fångas upp i tid och kursen kan anpassas därefter.

- Det finns en uppfattning bland kursernas deltagare om ett entreprenöriellt förhållningssätt inte passar alla elevgrupper, som t.ex. elever som läser svenska för invandrare och elever som anses vara svaga på ett eller annat sätt.

Rekommendation Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten bör diskutera och granska giltigheten i denna uppfattning. Denna uppfattning bör på något sätt bemötas och kommuniceras under kurserna.

- Det finns en andel deltagare som anger att de redan arbetar entreprenöriellt och att kursen inte har bidragit till att de har förändrat något i sitt arbetssätt. Om det är så att deltagare redan arbetar entreprenöriellt eller om det handlar om motstånd eller inställning är svårt att säga. Just på grund av att det är svårt att avgöra vad som ligger bakom är det extra viktigt att vara vaksam på dessa deltagare.

Rekommendation Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten bör diskutera hur kurserna kan möta deltagare som redan anser sig arbeta entreprenöriellt. Detta för att bidra till en vidareutveckling av dessa deltagares arbetssätt och för att möjliggöra ett bättre utbyte mellan deltagare.

- Deltagare har efterfrågat möjligheter att fortsätta sin kunskapsutveckling kring entreprenöriellt lärande.

Rekommendation För att stödja den förändringsprocess som kurserna har satt igång bör Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten överväga att skapa funktioner eller strukturer med detta syfte, t.ex. helpdesk, forum eller återträffar för kursdeltagare.

- Handledningstid använd på deltagarnas skolor, i form av föreläsning och samtal med skolledare, visade sig väldigt effektivt i ett dokumenterat fall.

Rekommendation Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten bör diskutera om det är möjligt och önskvärt att som en del av kursen inkorporera ett besök på deltagarnas skolor och där genomföra någon slags inspirationsaktivitet samt förankra entreprenöriellt lärande hos skolledningen.

- Kursernas upplägg och genomförande har generellt fått positiva omdömen från deltagarna. Samtidigt syns en tydlig uppdelning mellan deltagare som önskar struktur, definitioner och modeller och deltagare som uppskattat den entreprenöriella process som flera kurser arbetat med. Denna uppdelning skapar svårigheter att säga om ett visst upplägg skapar bättre resultat än ett annat, utan pekar eventuellt istället på en problematik kring kursernas målsättning och syfte.

Rekommendation Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten bör diskutera vad det innebär att anta ett entreprenöriellt förhållningssätt på kurserna och hur man kan kommunicera förväntningar som ställs på deltagarna på ett tydligare sätt. Det är också relevant att utvärdera kursens målsättning och syfte i relation till ovanstående diskussion.

- Utvärderarna har sett indikationer på att entreprenöriellt lärande har börjat ses i ett vidare perspektiv. Både skolledare och deltagare på kurserna refererar till entreprenöriellt lärande som en del av skolutvecklingen i stort och inte som en separat process.

Rekommendation Skolverket och arbetsgruppen med lärosäten bör diskutera hur man kan förstärka denna positiva tendens av begreppsuppfattning i sitt kommunikationsarbete generellt och på kurserna specifikt.

- Skolledare uppvisar ett stort behov av och intresse för kompetens om vad entreprenöriellt lärande innebär i deras roll. För lärare innebär entreprenöriellt lärande en personlig utveckling. Det är bra att rektorer deltar vid ett eller några tillfällen av kursen, för att bättre kunna stötta sin personal i den processen. Men skolledare är i behov av andra riktade kompetensutvecklingsinsatser.

Rekommendation Skolledare som har personal på kurserna bör explicit bjudas in vid ett eller flera kurstillfällen för att få en bredare förståelse för deras personals utvecklingsprocess.

Rekommendation Skolverket bör hitta former för att erbjuda skolledare riktad kompetensutveckling med fokus på hur skolledare kan skapa förutsättningar för entreprenöriell skolutveckling.

- Likvärdigheten för kurserna har visat sig hög för denna kursomgång. Samtidigt upplever utvärderarna en skepsis och oro bland lärosätena om att Skolverket ska likrikta kurserna i entreprenöriellt lärande. Planer på en gemensam resursbank och

handledning av nytilkomna lärosäten kan tolkas som övertramp på lärosätenas integritet och självständighet.

Rekommendation Skolverket bör lyfta diskussionen om kvalitetssäkring och likvärdighet av kurserna i gruppen med lärosäten. Detta för att ta död på felaktiga föreställningar om rikriktning, och istället skapa en gemensam uppfattning om hur man ska arbeta för att göra kurserna likvärdiga.

- Den arbetsgrupp med lärosäten som bildats genom de senaste årens arbete med kompetensutveckling i entreprenöriellt lärande har lett till en gemensam förståelse och kunskap som är ovärderlig och unik. Arbetsgruppen bör ses som en resurs med ett värde som sträcker sig vidare än kurserna i entreprenöriellt lärande.

Rekommendation Skolverket bör beakta vad de kan göra för att skapa ett större lärande inom arbetsgruppen med lärosäten. Detta kan göras genom att dokumentera den process som har varit och aktivt sprida utvärderingar och andra arbetsdokument till nytilkomna lärosäten. Det kan också vara av vikt att diskutera riktlinjer för utveckling av arbetsgruppen som resurs.

Rekommendation Skolverket bör se över om det är möjligt att upprätta en materialbank.

BILAGOR

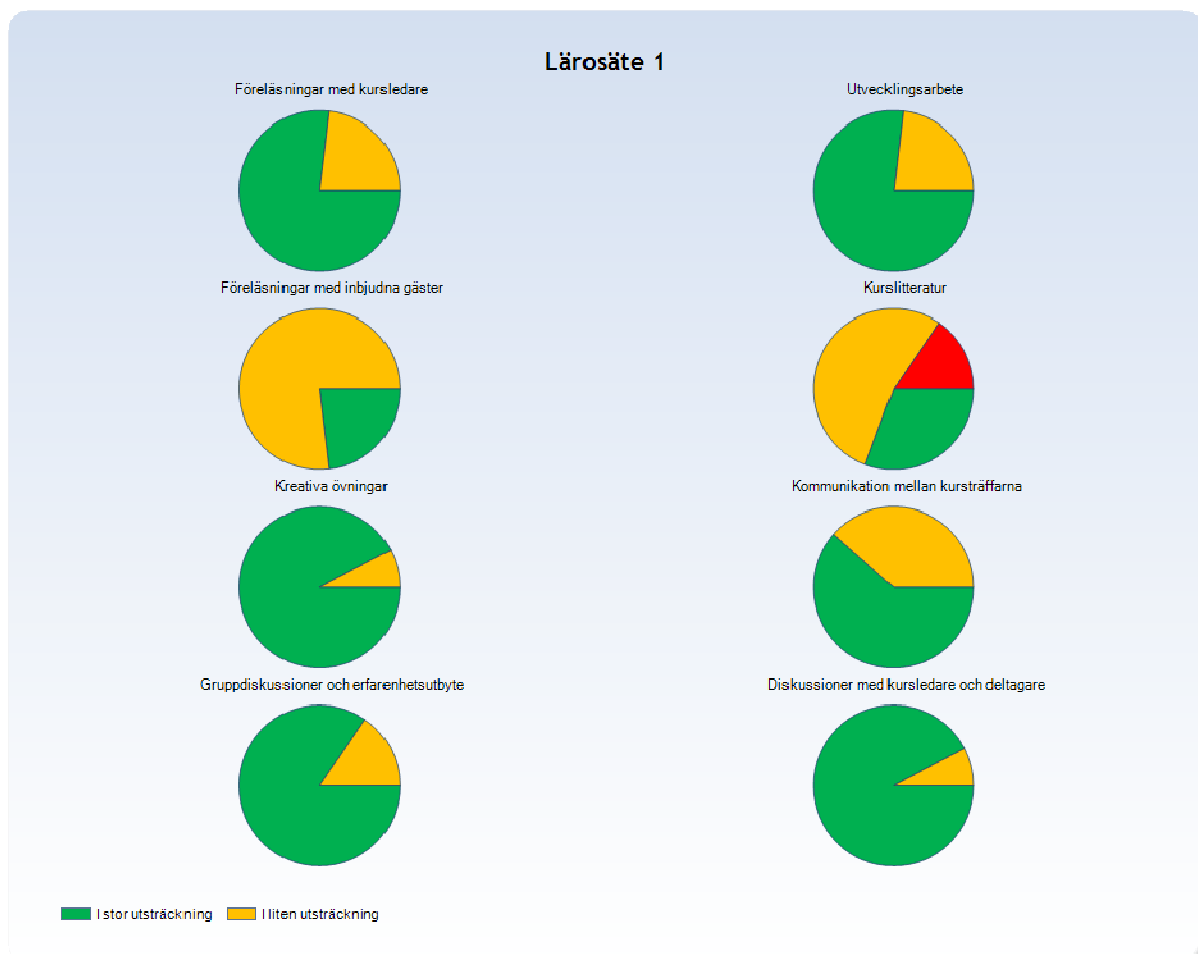
Bilaga 1. Sammanfattningar, tabeller och diagram från webbenkät.

I vilken utsträckning bidrog kursernas olika arbetsformer till kursens måluppfyllelse? Sammanfattning och diagram per lärosäte.

Lärosäte 1

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 1 anser att diskussioner med kursledarna och deltagarna föreläsningar samt kreativa övningar har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Drygt 90 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har föreläsningar med inbjudna föreläsare och kurslitteraturen bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

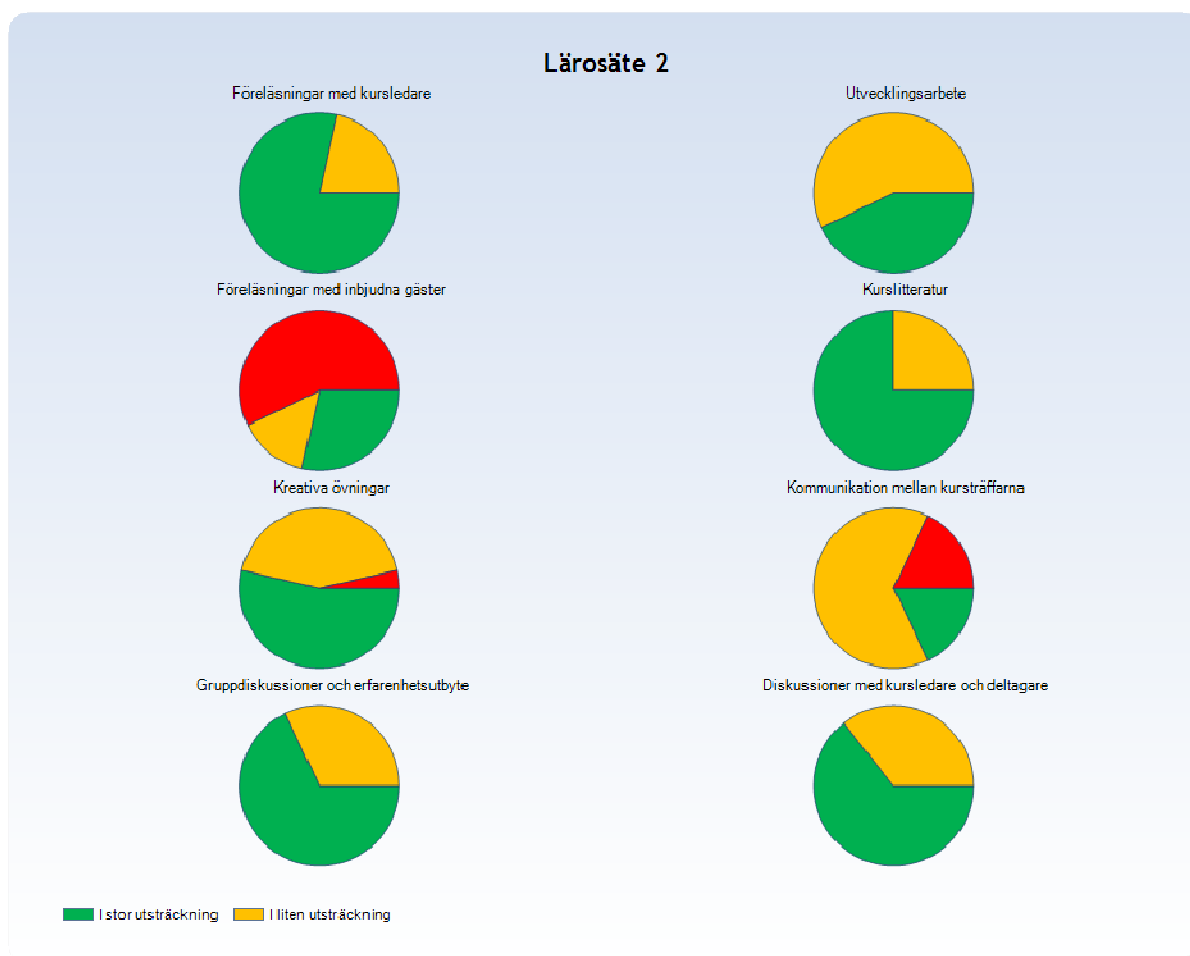
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 2

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 2 anser att föreläsningar med kursledarna samt kurslitteraturen har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Drygt 75 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kommunikation mellan kursträffarna samt utvecklingsarbetet bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

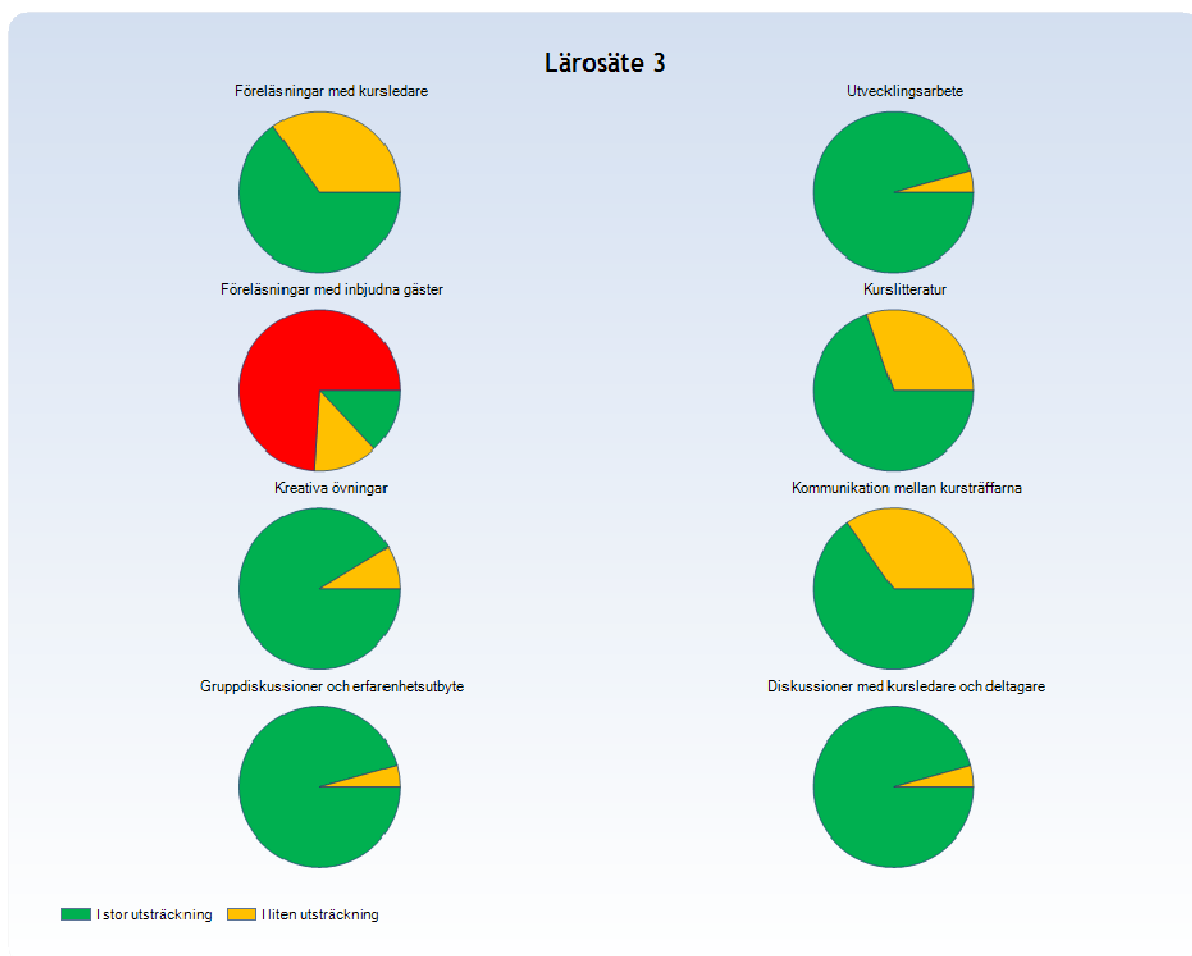
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 3

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 3 anser att utvecklingsarbetet, diskussioner med kursledare och andra deltagare samt gruppdiskussioner och erfarenhetsutbyte har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Drygt 90 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. Föreläsningar med kursledare och kommunikation mellan kursträffarna har i minst utsträckning bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

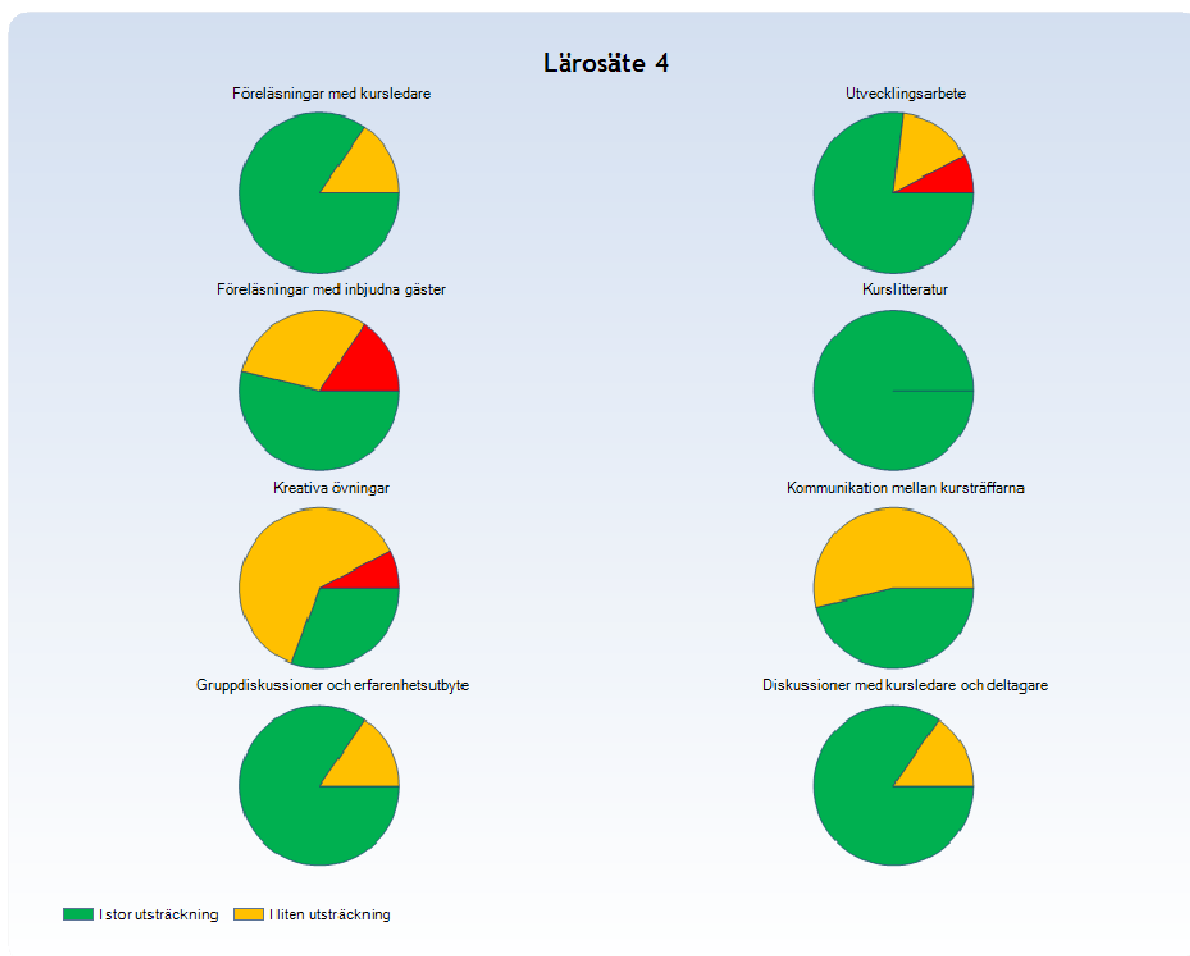
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 4

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 4 anser att kurslitteraturen har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Samtliga respondenter har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. Även föreläsningar med kursledare, gruppdiskussioner och diskussioner med kursledarna har bidragit i stor utsträckning enligt deltagarna. I minst utsträckning har kommunikation mellan kursträffarna samt kreativa övningar bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

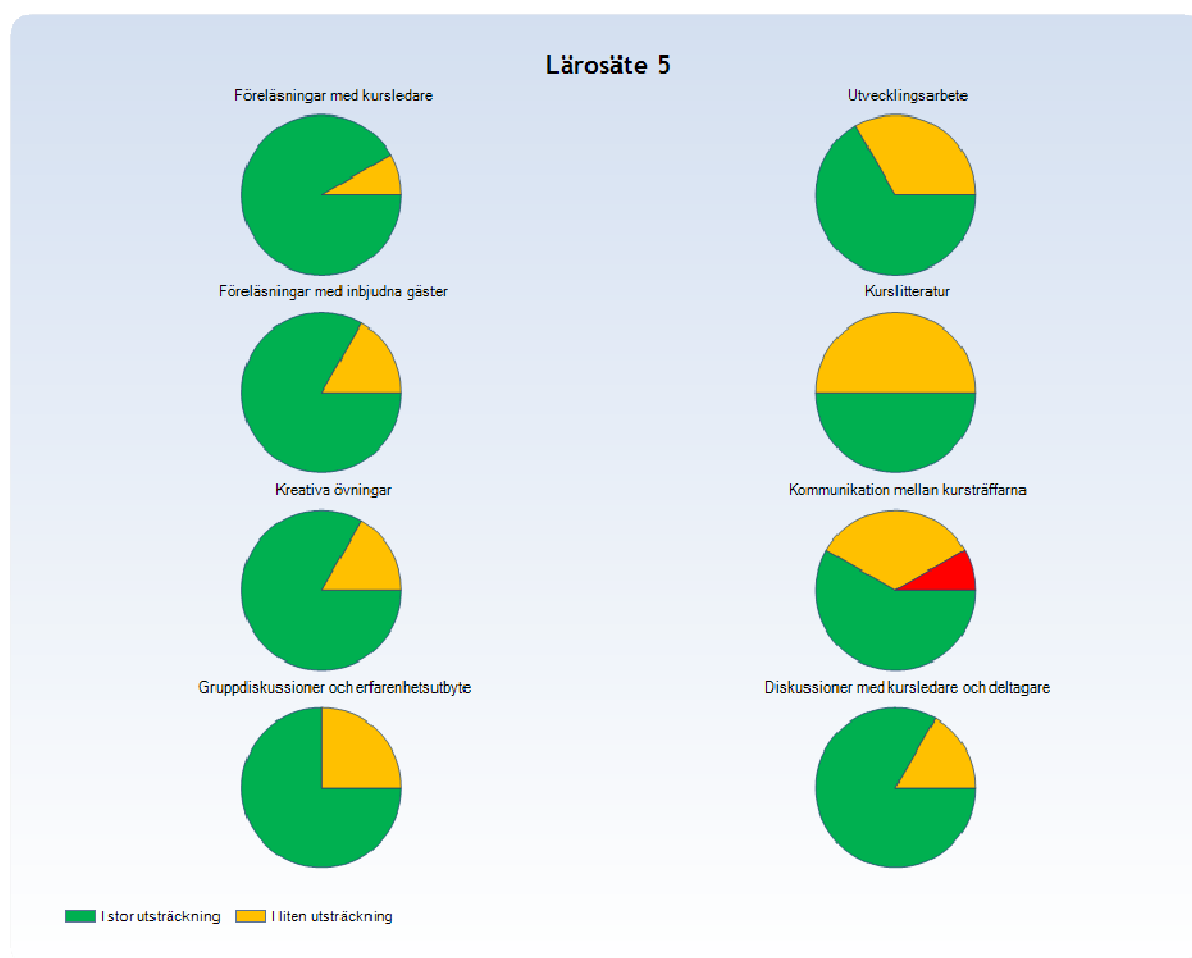
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 5

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 5 anser att föreläsningar med kursledarna, föreläsningar med inbjudna gäster samt kreativa övningar har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Mellan 80 och 90 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kurslitteraturen bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

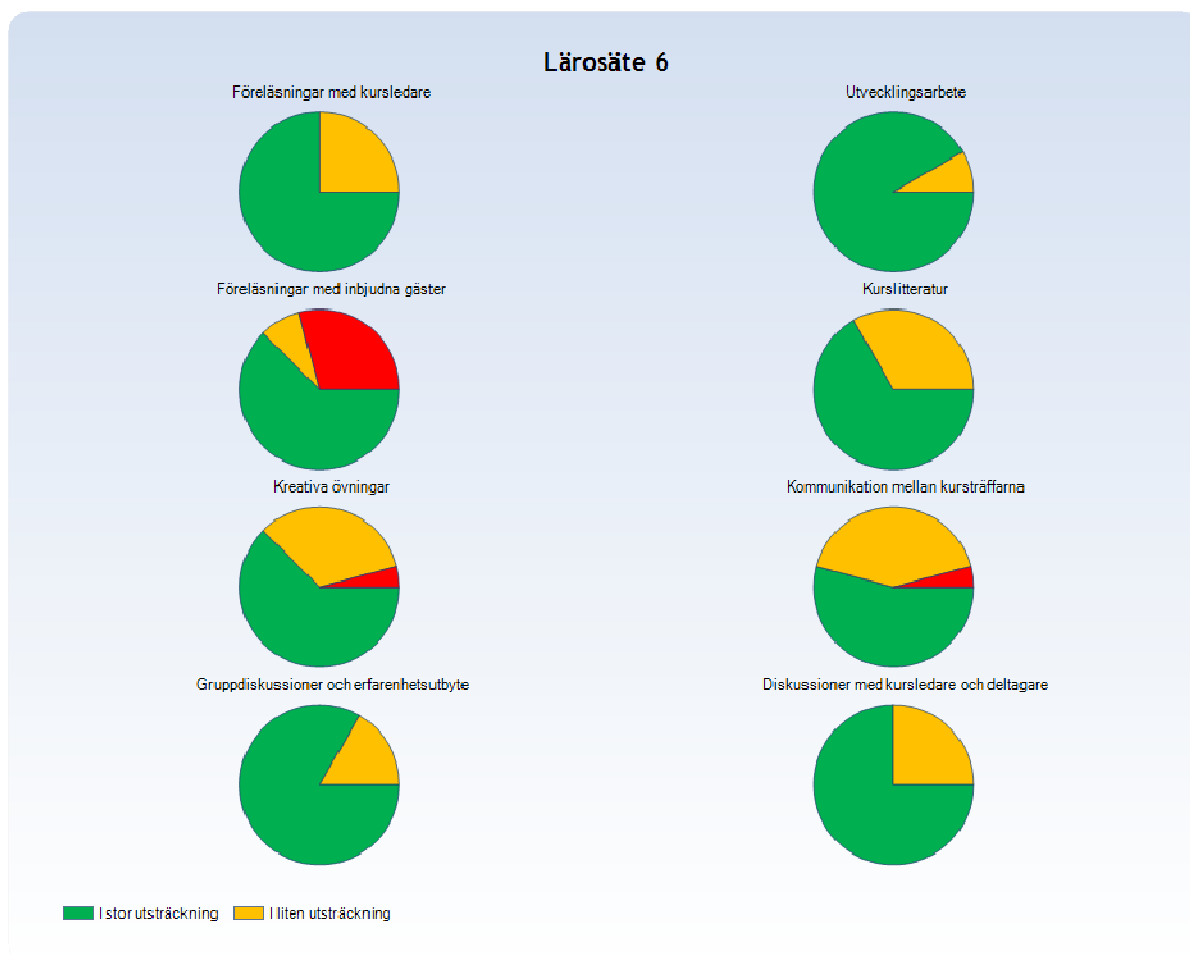
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 6

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 6 anser att utvecklingsarbetet har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Drygt 90 procent av respondenterna har svarat att detta arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kommunikation mellan kursträffarna samt kreativa övningar bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

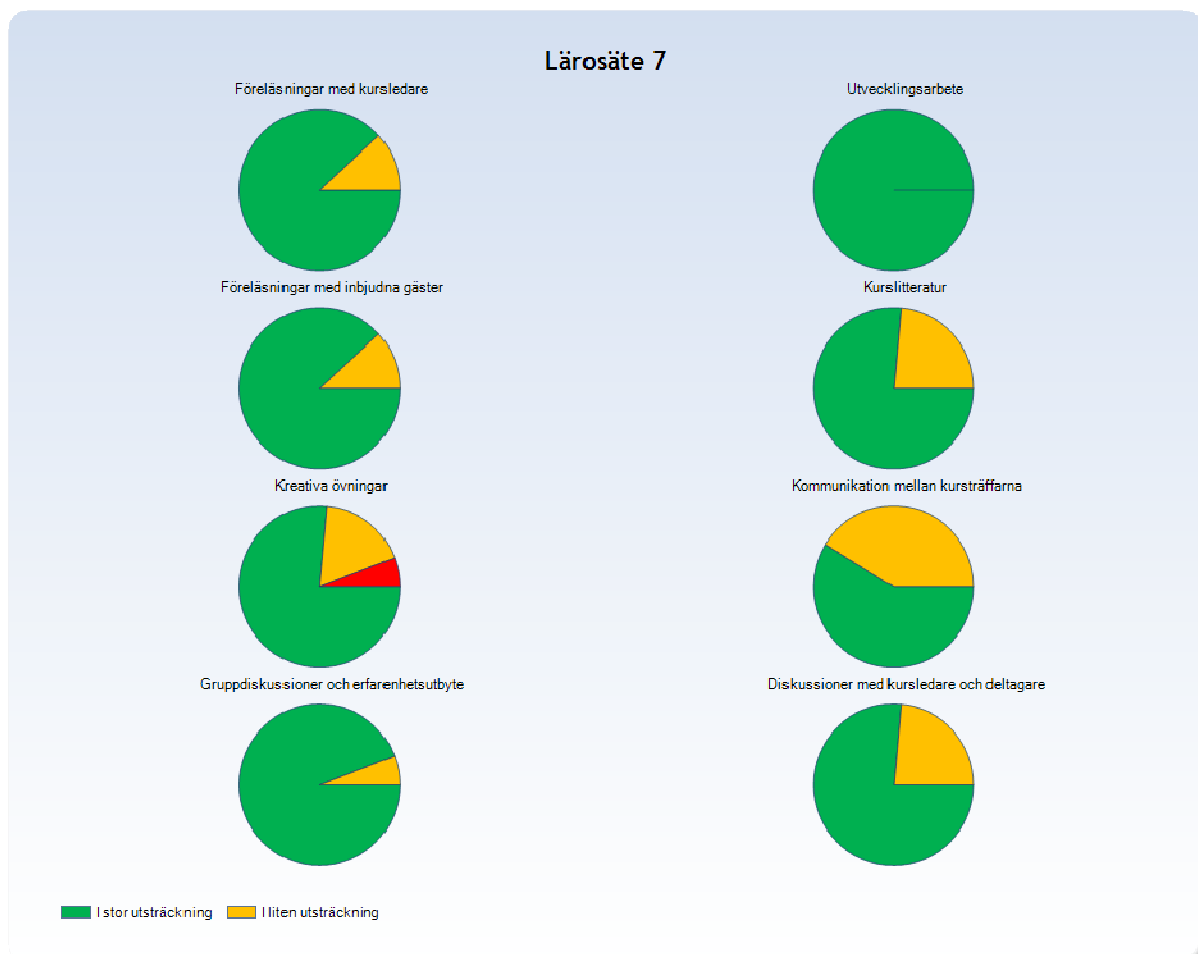
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 7

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 7 anser att utvecklingsarbetet och gruppdiskussioner och erfarenhetsutbyte har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Mellan 90 och 100 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kommunikation mellan kursträffarna bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

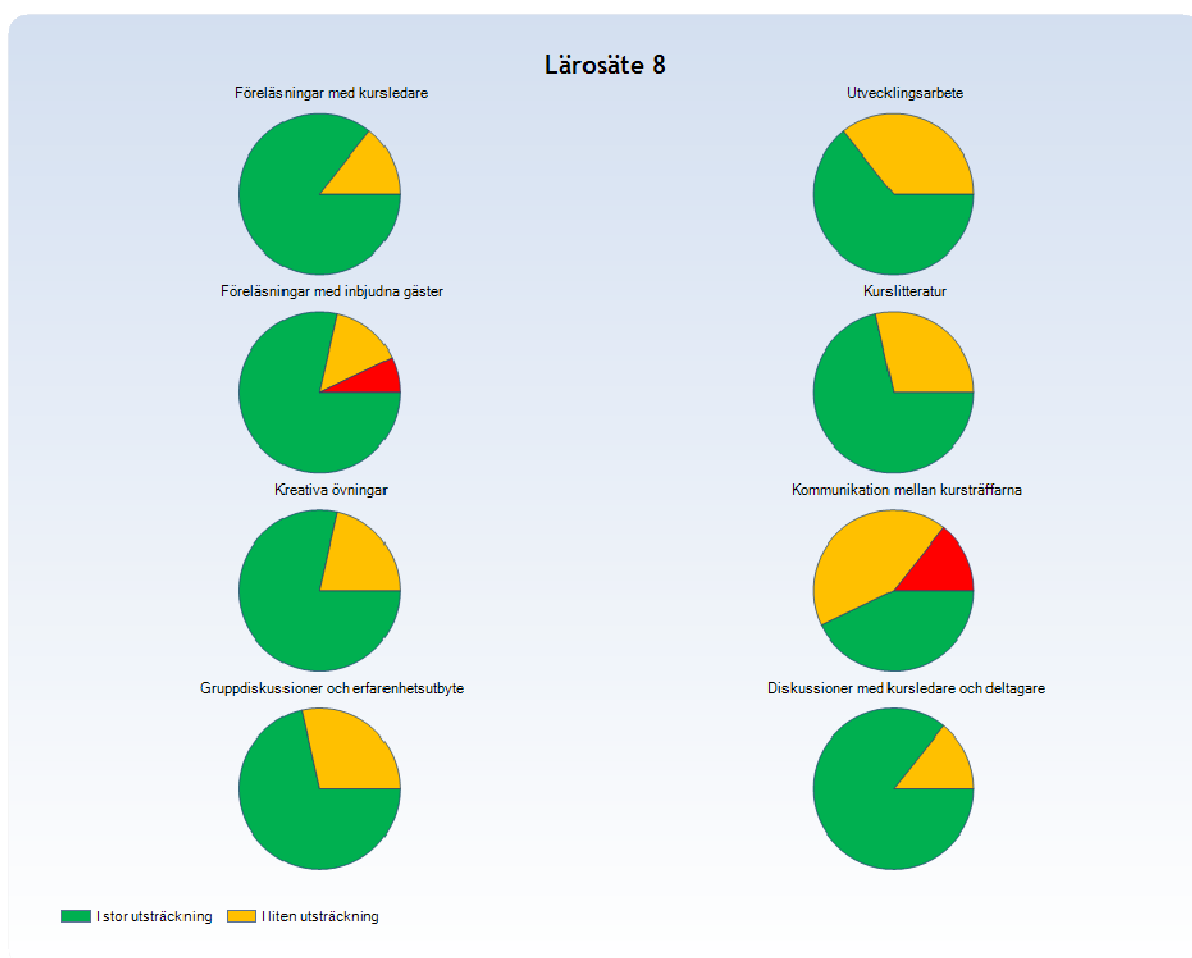
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Lärosäte 8

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 8 anser att föreläsningar med kursledare samt diskussioner med kursledare och deltagare har bidragit mest till kursens måluppfyllelse. Mellan 80 procent av respondenterna har svarat att dessa arbetsmoment har bidragit till kursens måluppfyllelse i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kommunikation mellan kursträffarna samt utvecklingsarbetet bidragit till kursens måluppfyllelse enligt deltagarna.

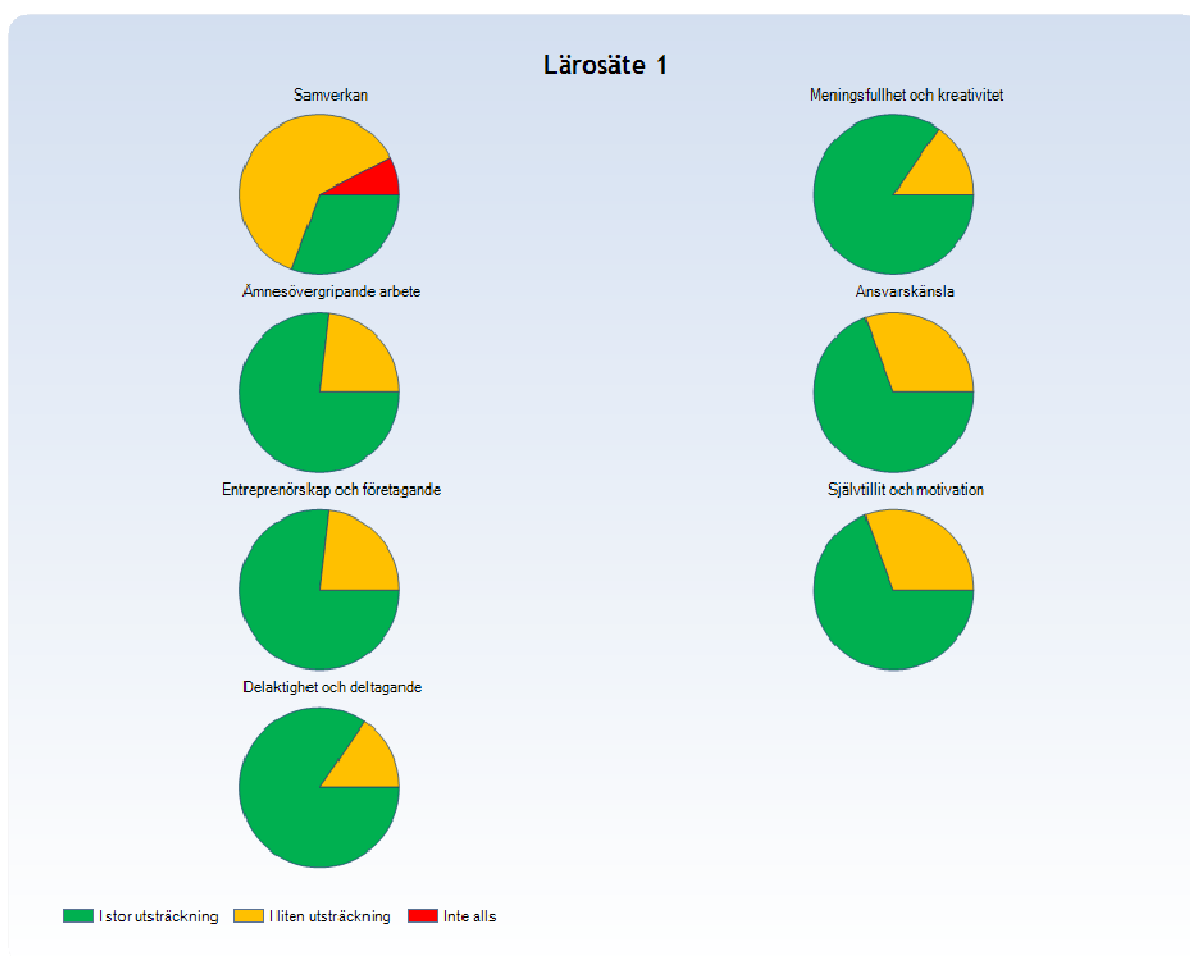
Observera att röd färg betyder att denna arbetsform inte omfattades av kursen.

Vilken aspekt av entreprenöriellt lärande har kurserna lagt fokus på? Sammanfattning och diagram per lärosäte.

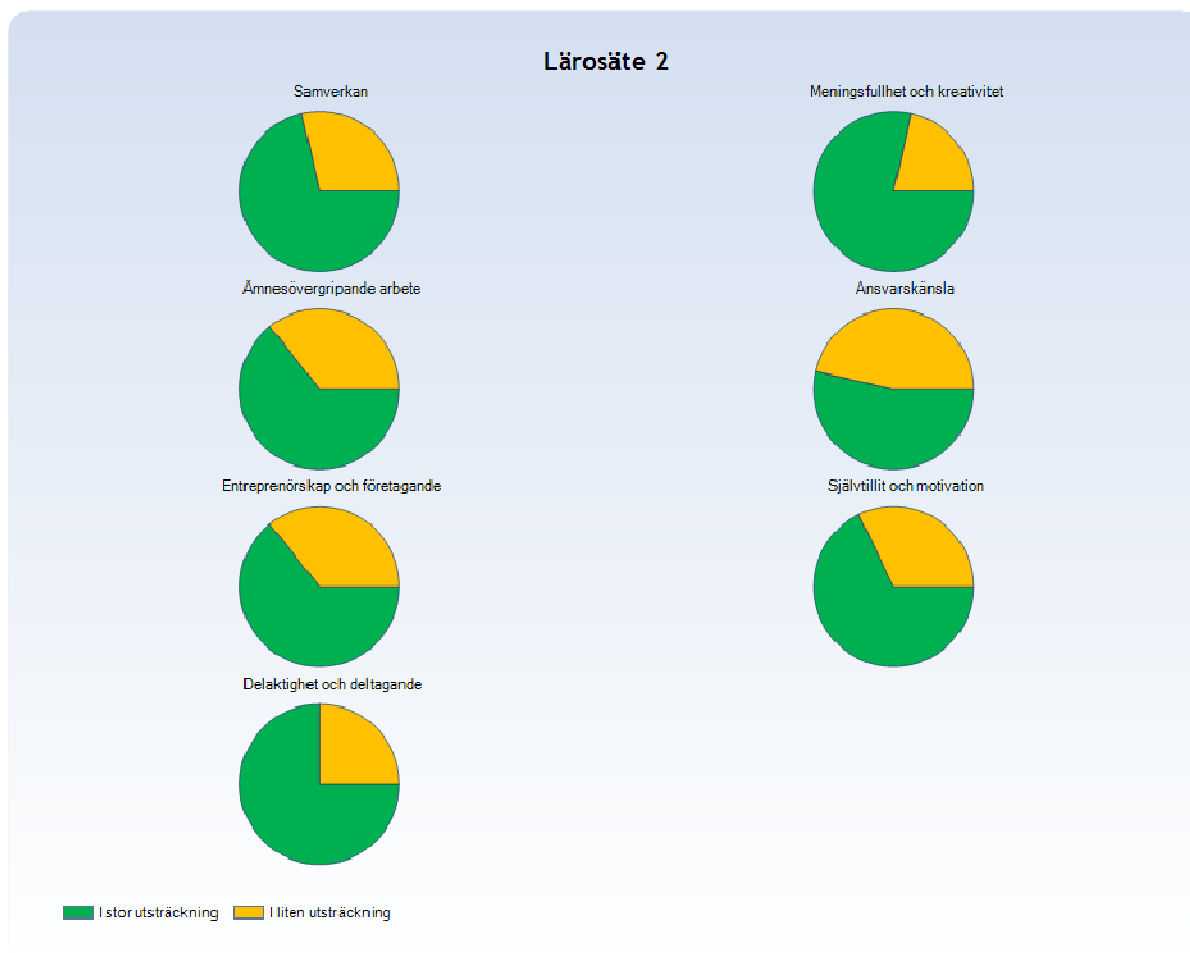
Lärosäte 1

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 1 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer samt barns och elevers delaktighet och deltagande i undervisningen. Drygt 85 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan samverka med omgivande samhälle.

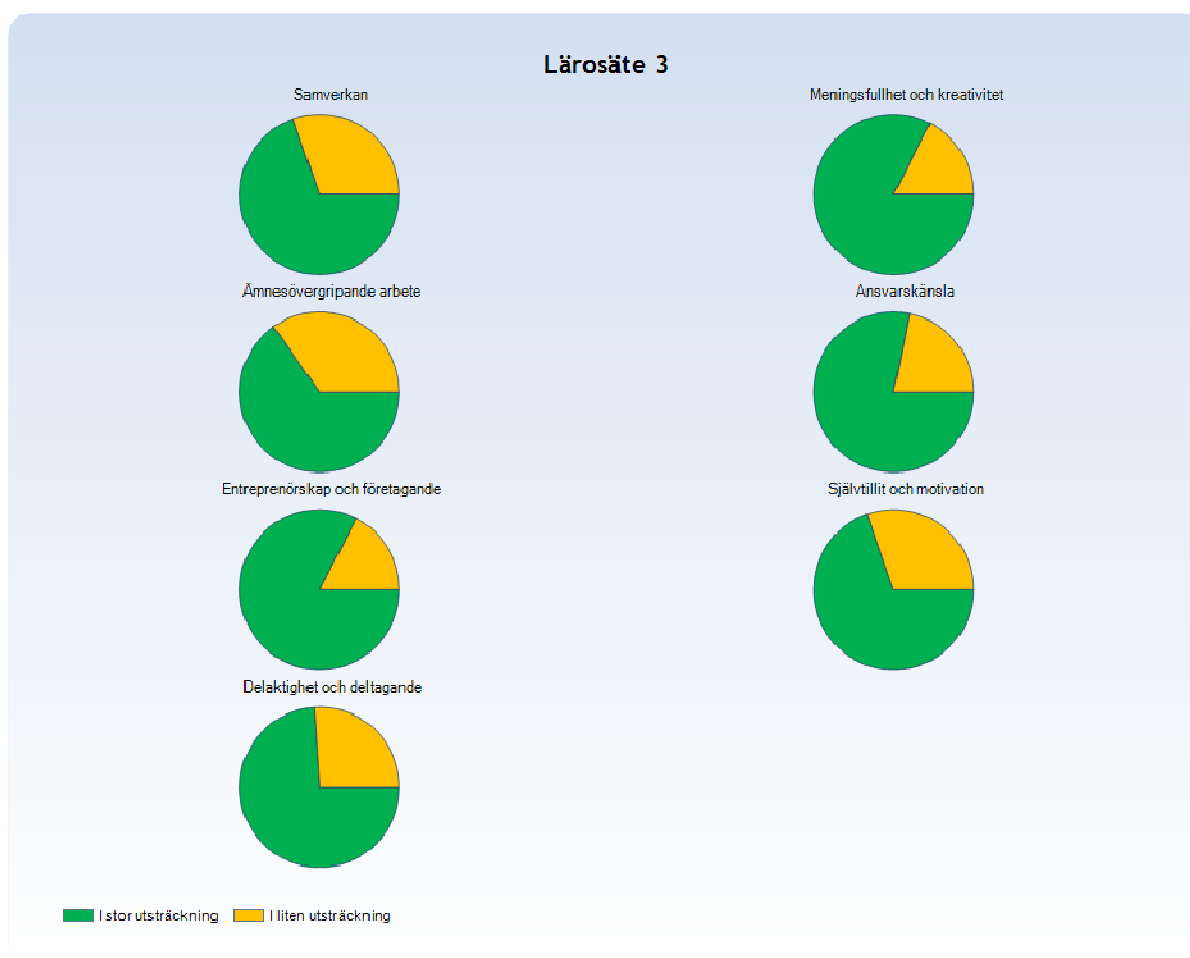
Lärosäte 2

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 2 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer samt barns och elevers delaktighet och deltagande i undervisningen. Drygt 75 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan utveckla barns och elevers ansvarskänsla.

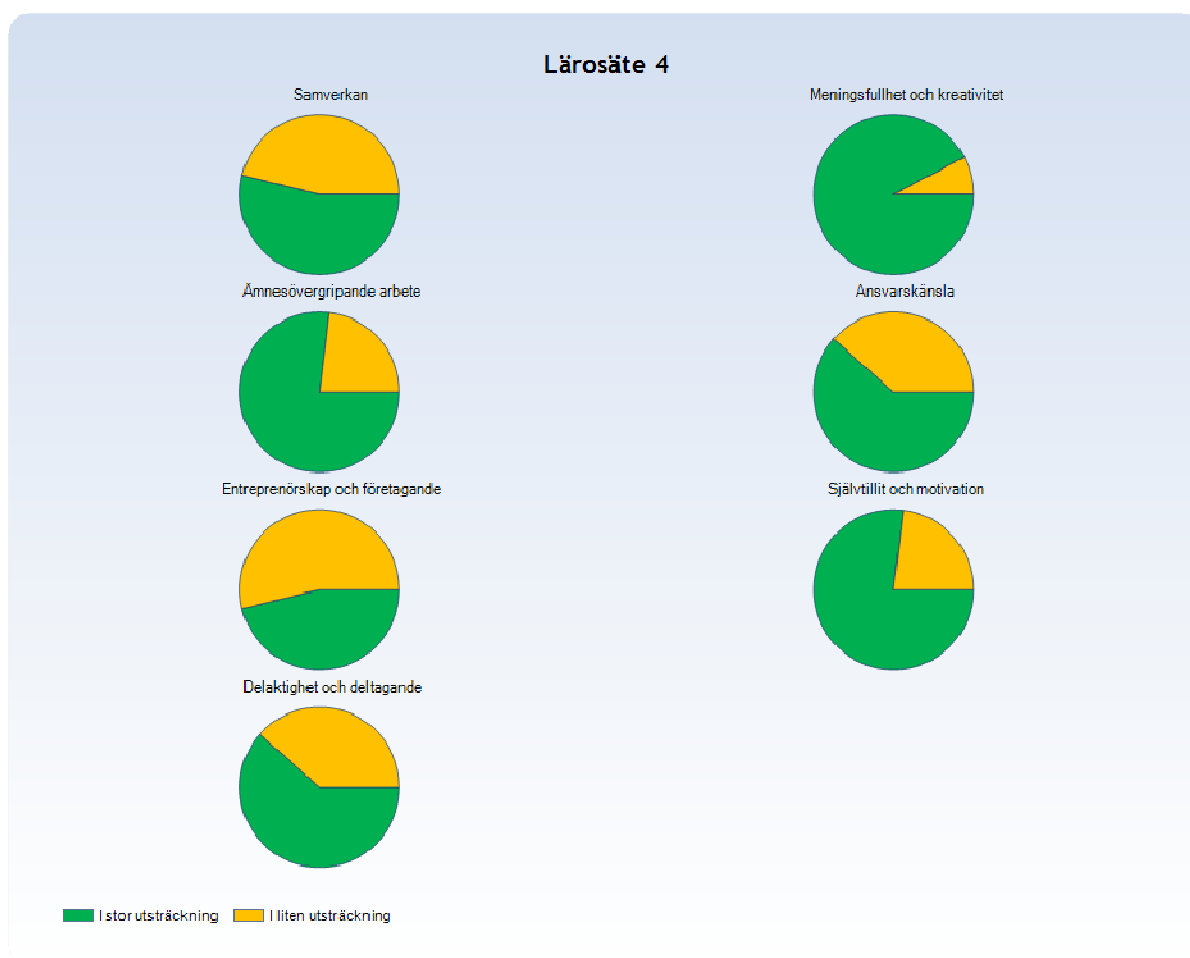
Lärosäte 3

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 3 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer samt barns och elevers entreprenörskap och företagande. Drygt 80 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan arbeta ämnesövergripande.

Lärosäte 4

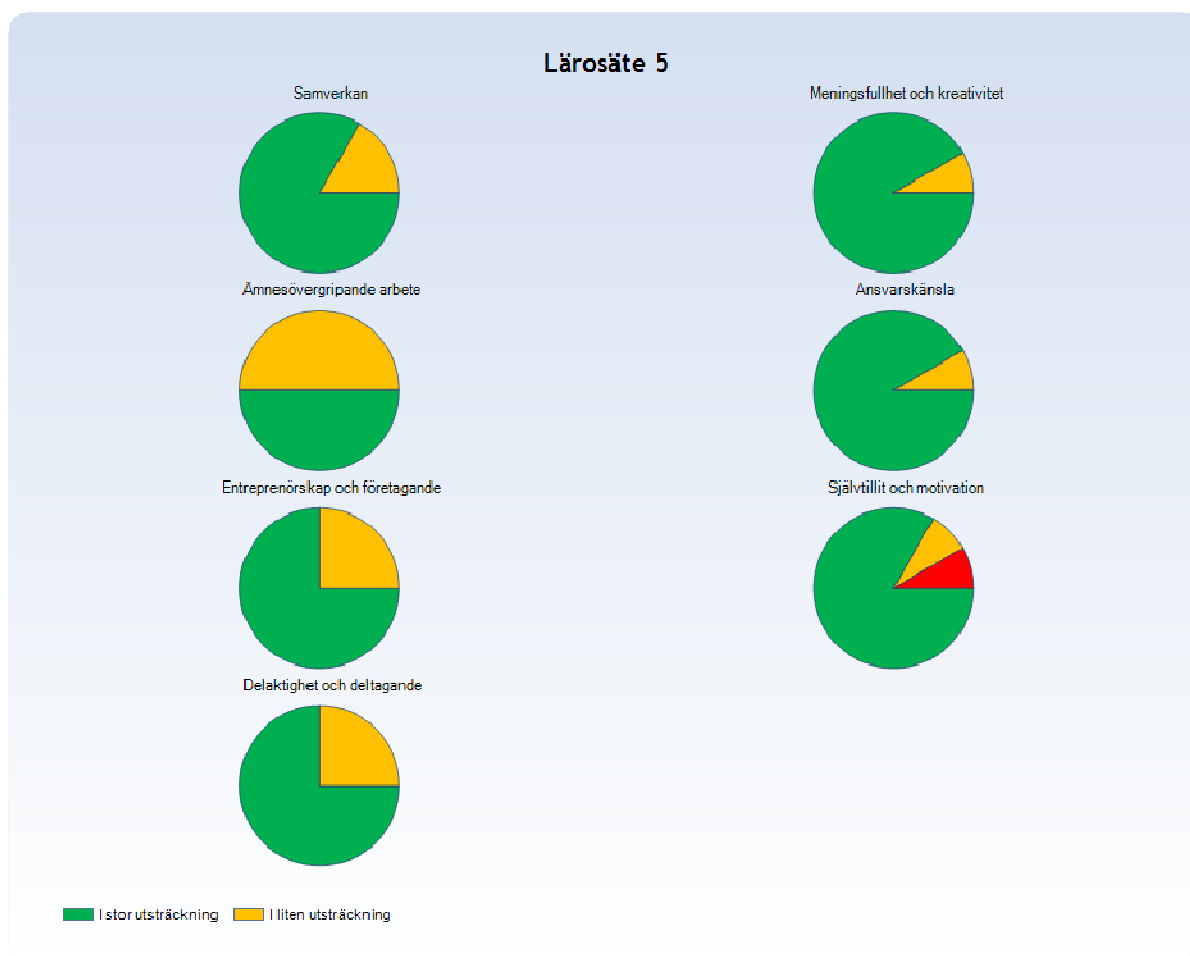
Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 4 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer. Drygt 90 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på barns och elevers entreprenörskap och företagande.

Lärosäte 5

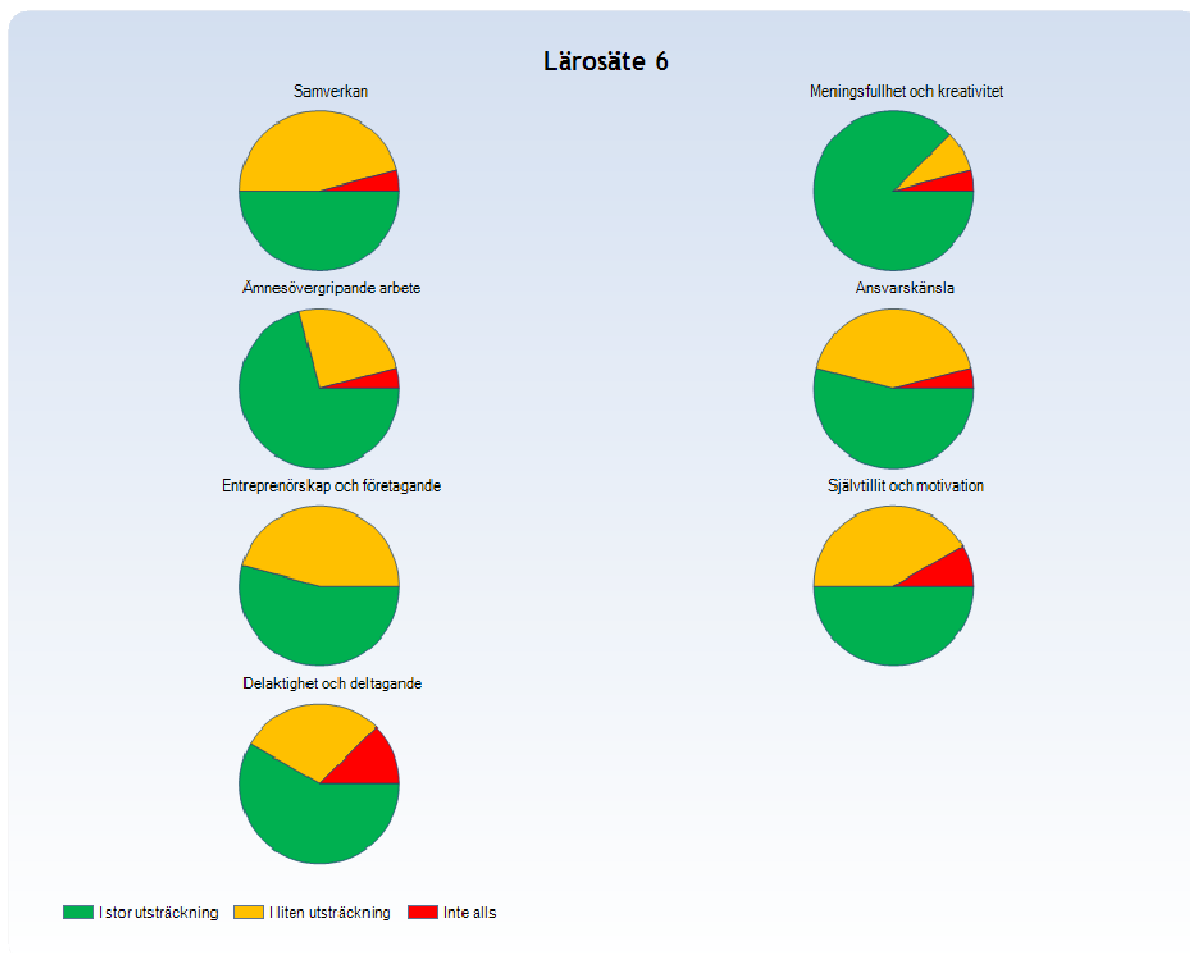
Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 5 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer samt hur skolan kan utveckla barns och elevers ansvarskänsla. Drygt 90 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan arbeta ämnesövergripande.

Observera att röd färg i diagrammen anger svarsalternativet ”inte alls”.

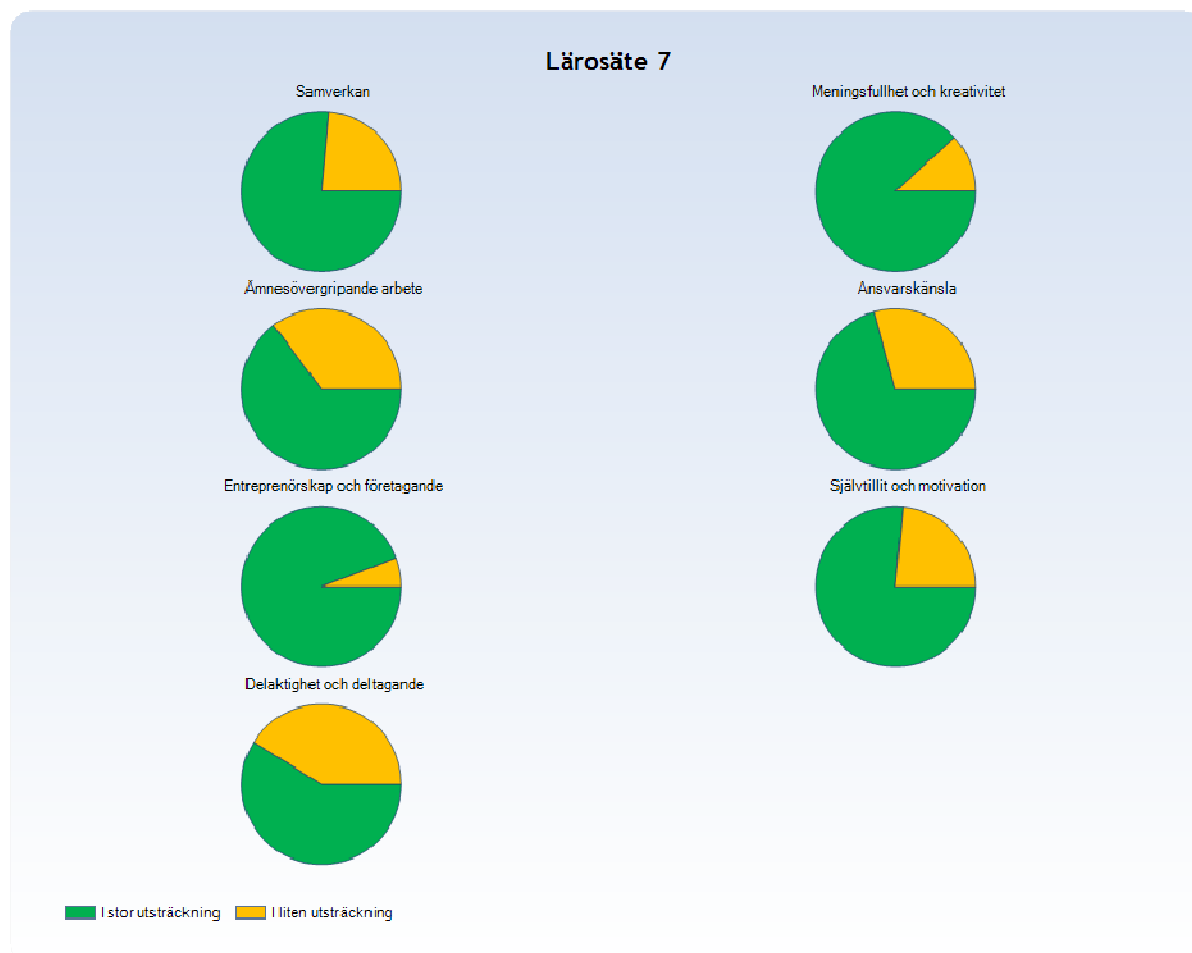
Lärosäte 6

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 6 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer. Drygt 80 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan samverka med det omgivande samhället samt hur skolan kan arbeta med barn och elevers självförtroende och motivation.

Lärosäte 7

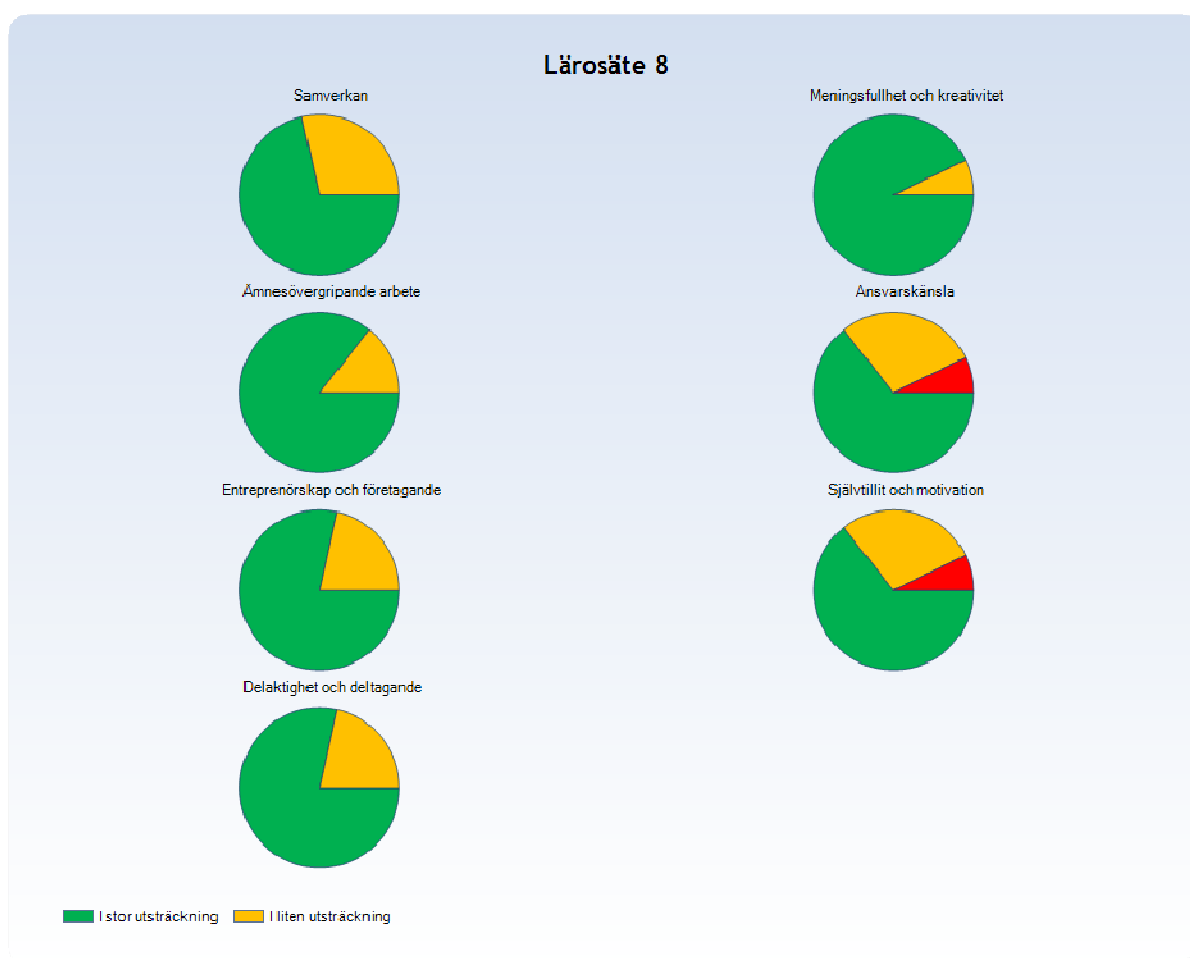
Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 7 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på barn och elevers entreprenörskap och företagande samt hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer. Drygt 85 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan arbeta ämnesövergripande samt barn och elevers delaktighet och deltagande i undervisningen.

Lärosäte 8

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 8 har i störst utsträckning svarat att kursen har fokuserat på hur pedagoger kan skapa meningsfullhet och kreativitet i lärsituationer samt hur skolan kan arbeta ämnesövergripande. Drygt 85-90 procent av respondenterna har angett att kursen fokuserat på detta i mycket stor eller stor utsträckning. I minst utsträckning har kursen fokuserat på hur skolan kan utveckla barns och elevers ansvarskänsla samt arbeta med självförtroende och motivation.

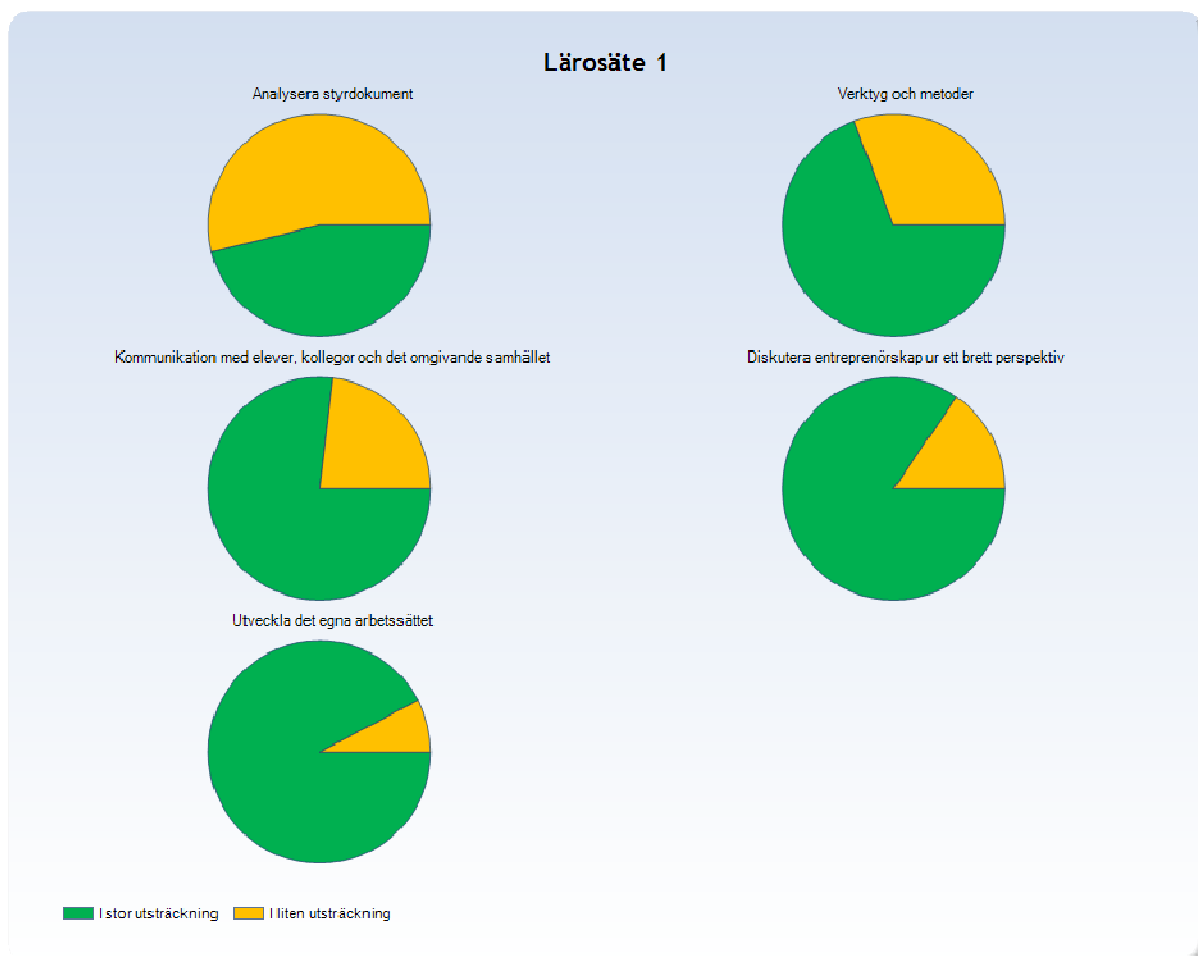
Observera att röd färg i diagrammen anger svarsalternativet ”inte alls”.

I vilken utsträckning har kursens olika målsättningar uppfyllts? Sammanfattning och diagram per lärosäte.

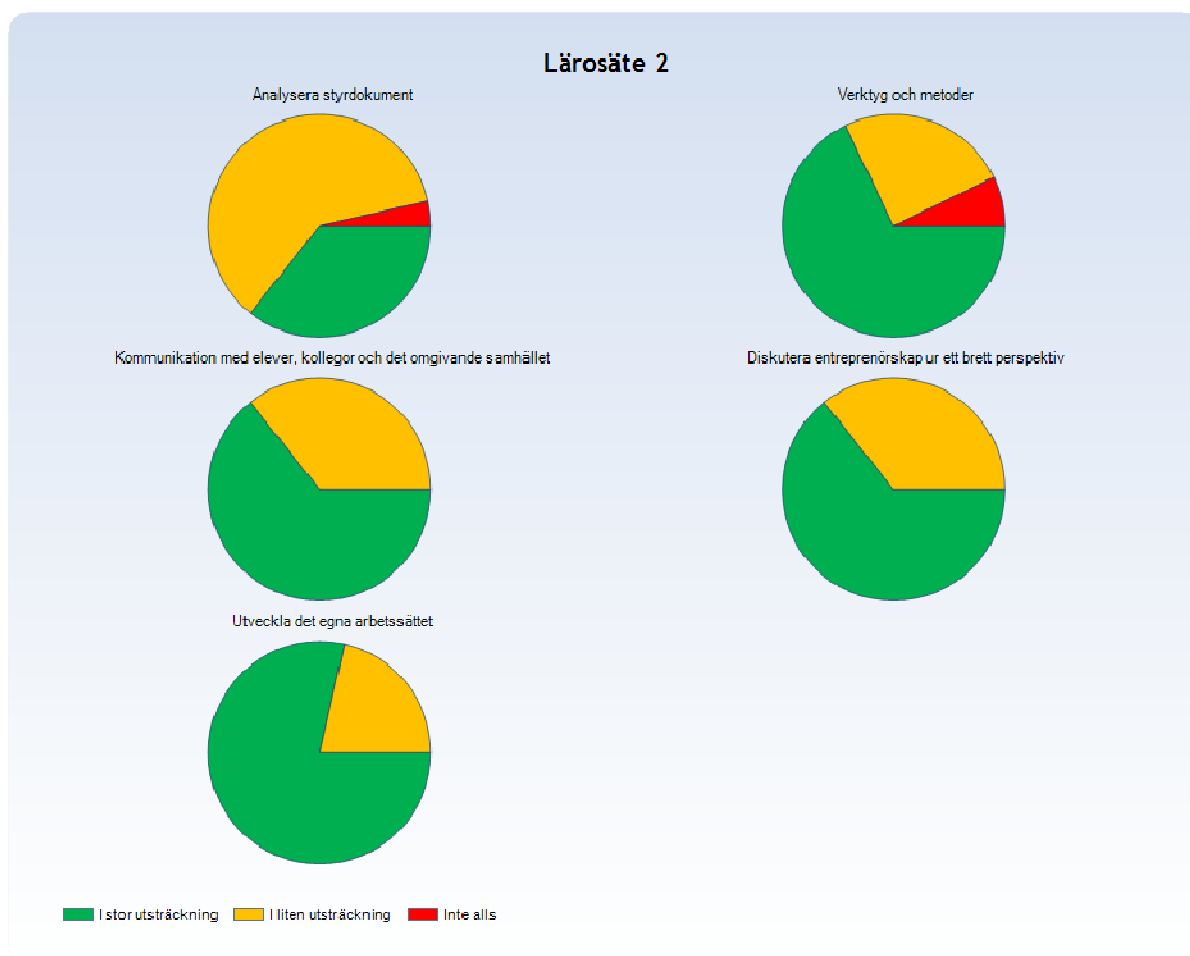
Lärosäte 1

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 1 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Drygt 90 procent av respondenterna har angett att denna målsättning uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

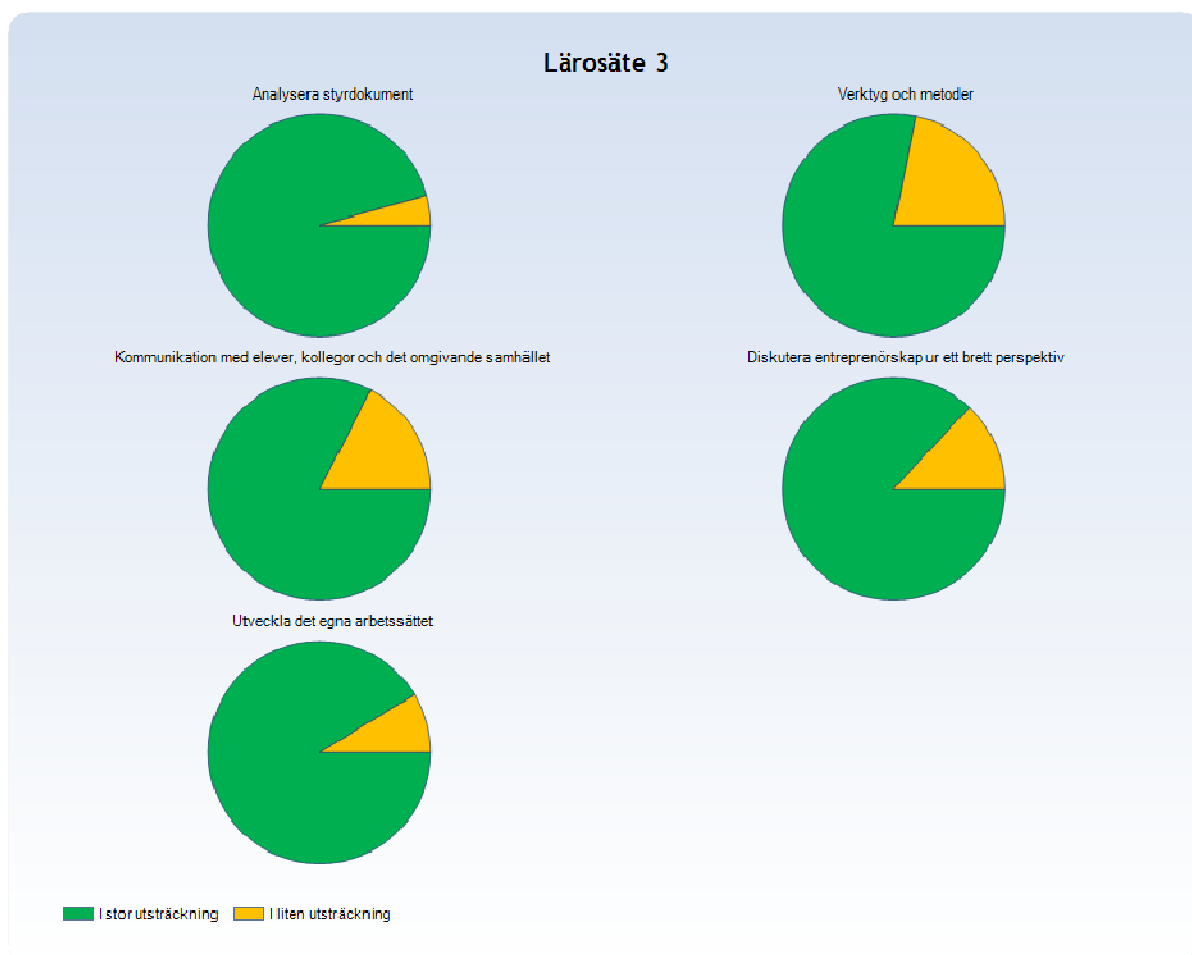
Lärosäte 2

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 2 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Drygt 80 procent av respondenterna har angett att denna målsättning uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

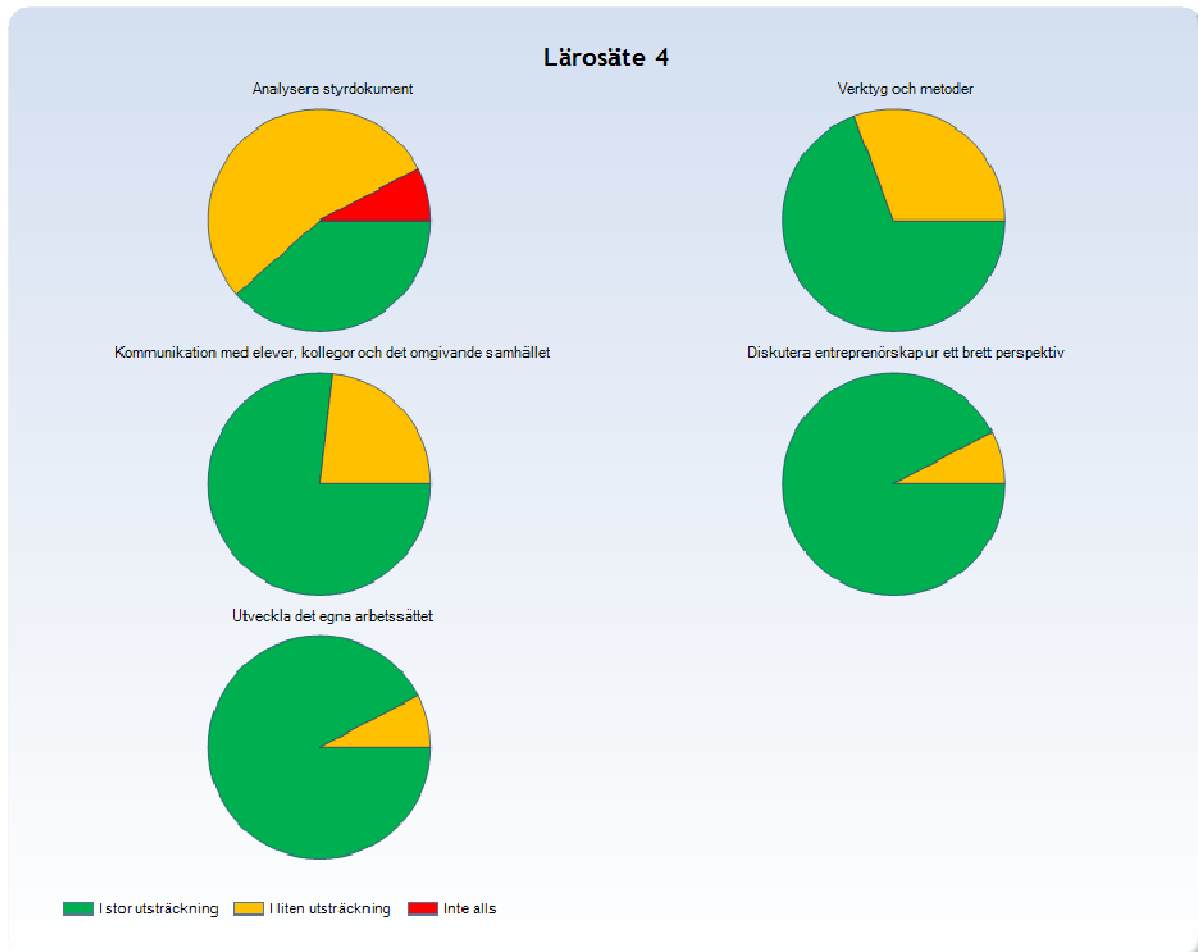
Lärosäte 3

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 3 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått analysera styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande. Drygt 95 procent av respondenterna har angett att denna målsättning uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått verktyg och metoder för att börja arbeta entreprenöriellt.

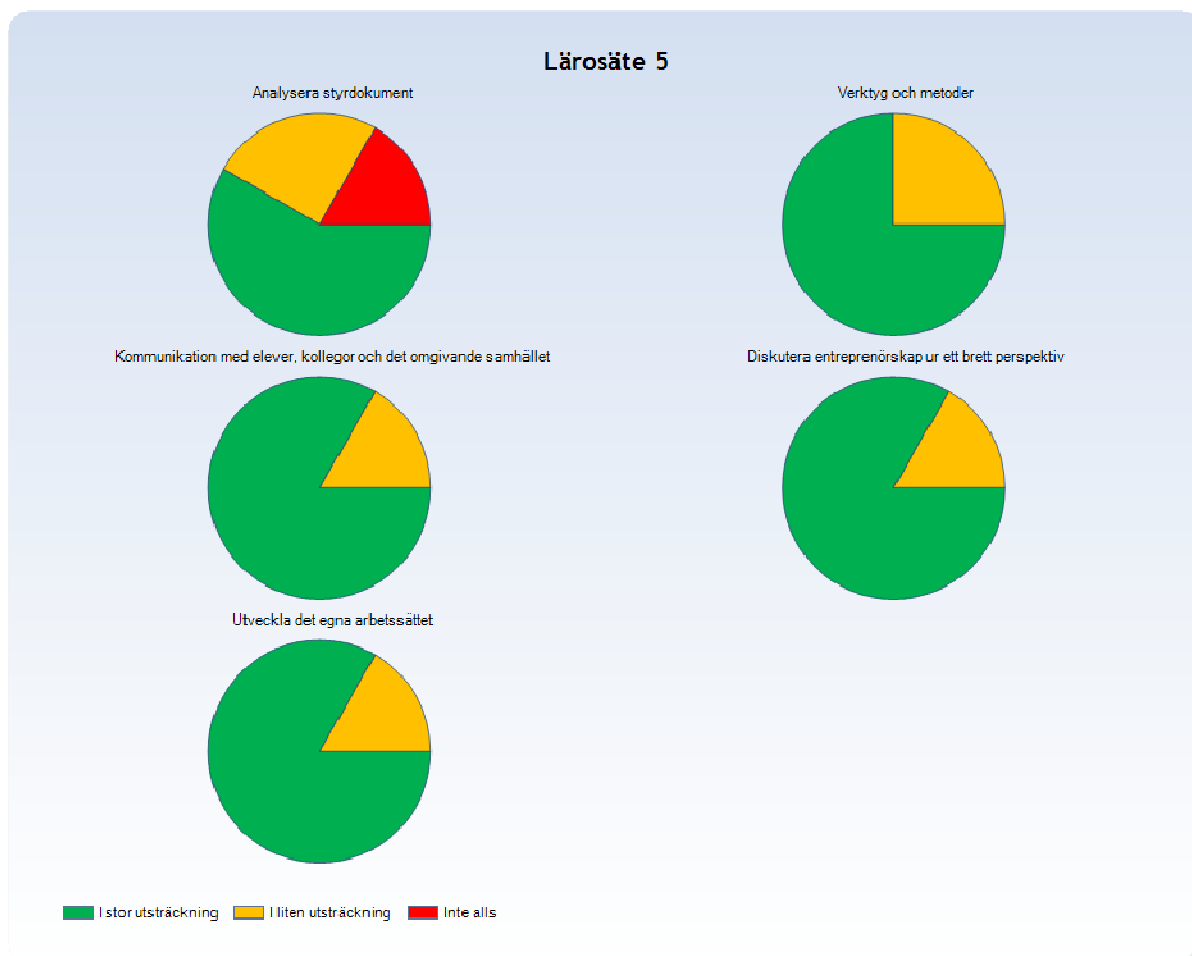
Lärosäte 4

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 4 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått diskutera entreprenörskap ur ett brett perspektiv samt fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Drygt 90 procent av respondenterna har angett att dessa målsättningar uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

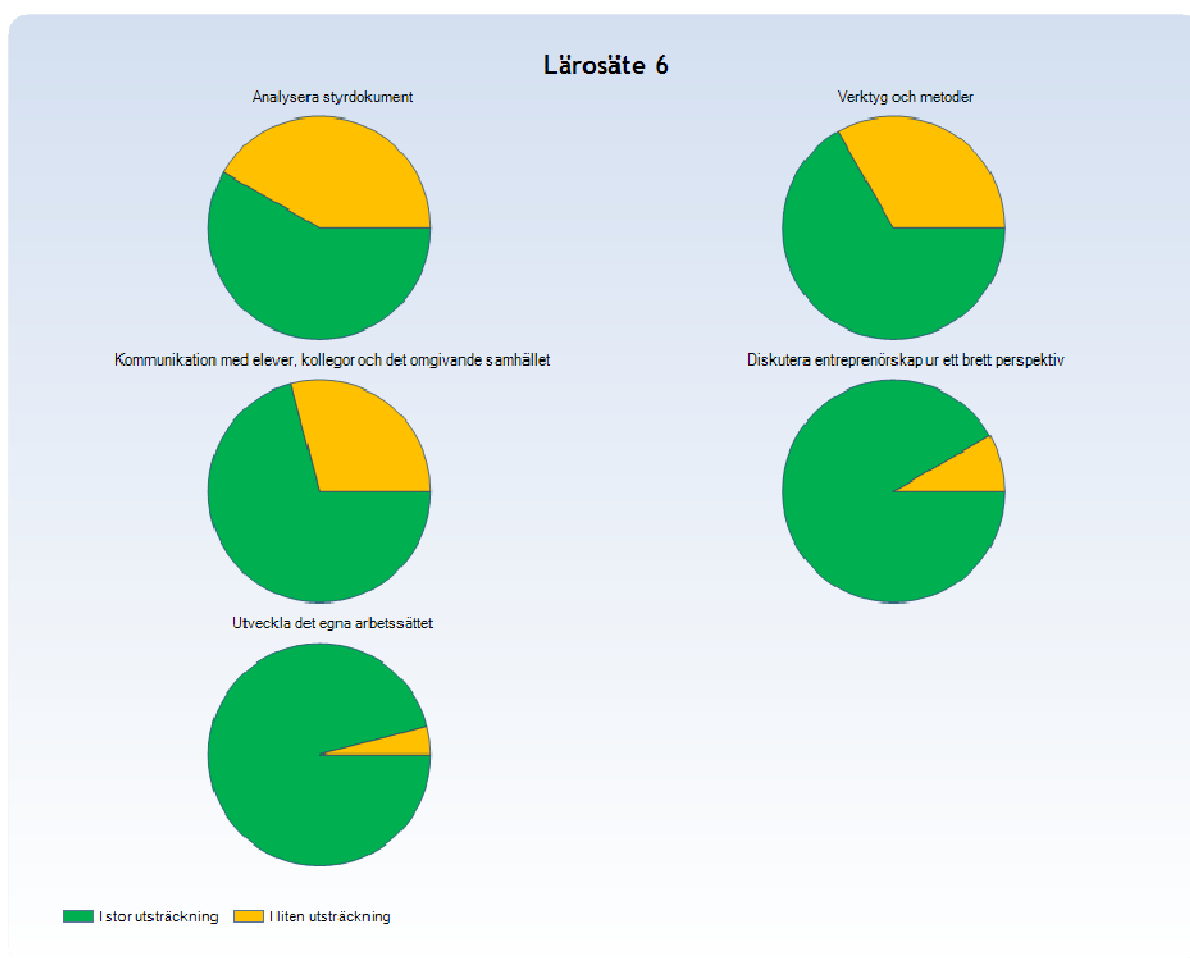
Lärosäte 5

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 5 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått diskutera entreprenörskap ur ett brett perspektiv samt fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Drygt 80 procent av respondenterna har angett att dessa målsättningar uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

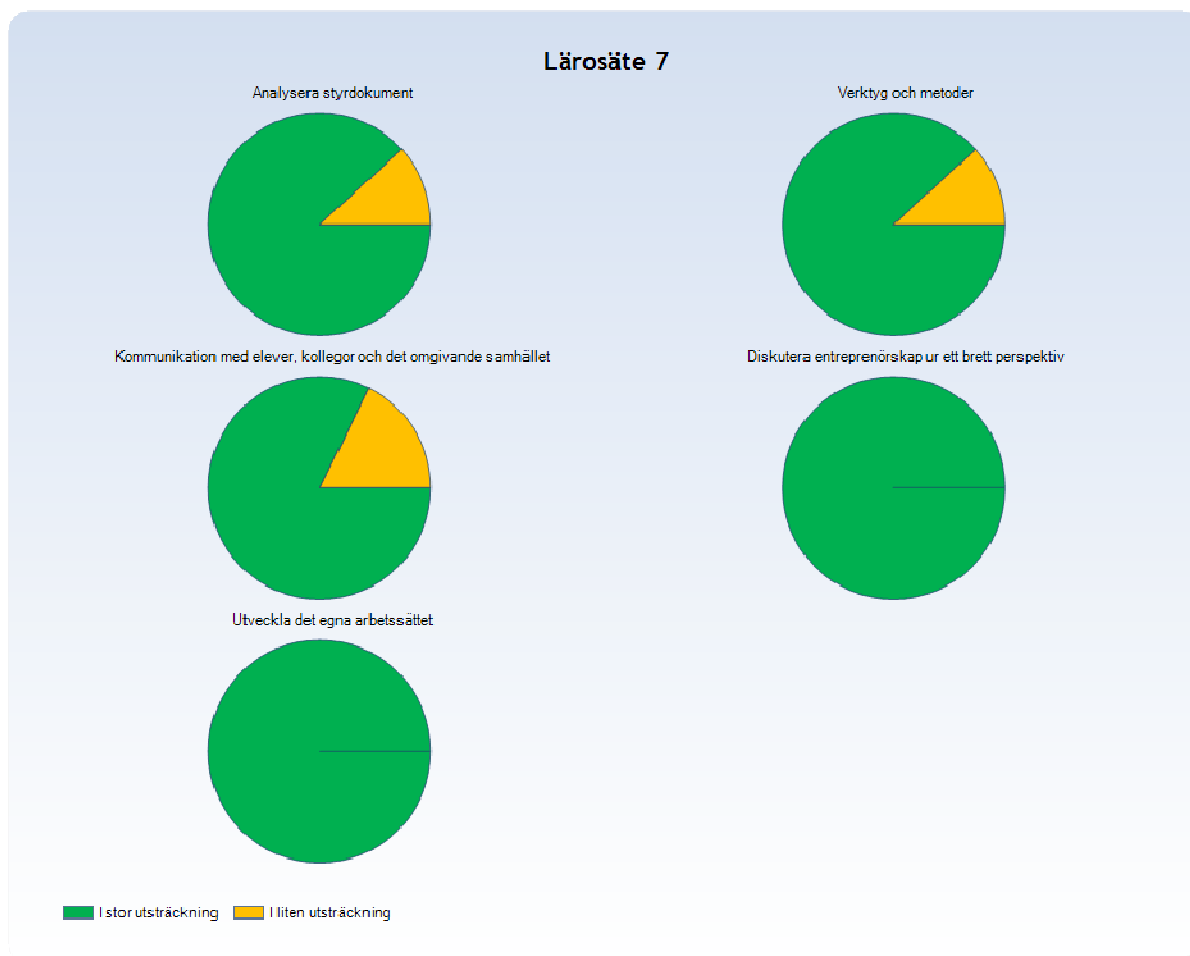
Lärosäte 6

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 6 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått diskutera entreprenörskap ur ett brett perspektiv samt fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. Drygt 90-95 procent av respondenterna har angett att dessa målsättningar uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

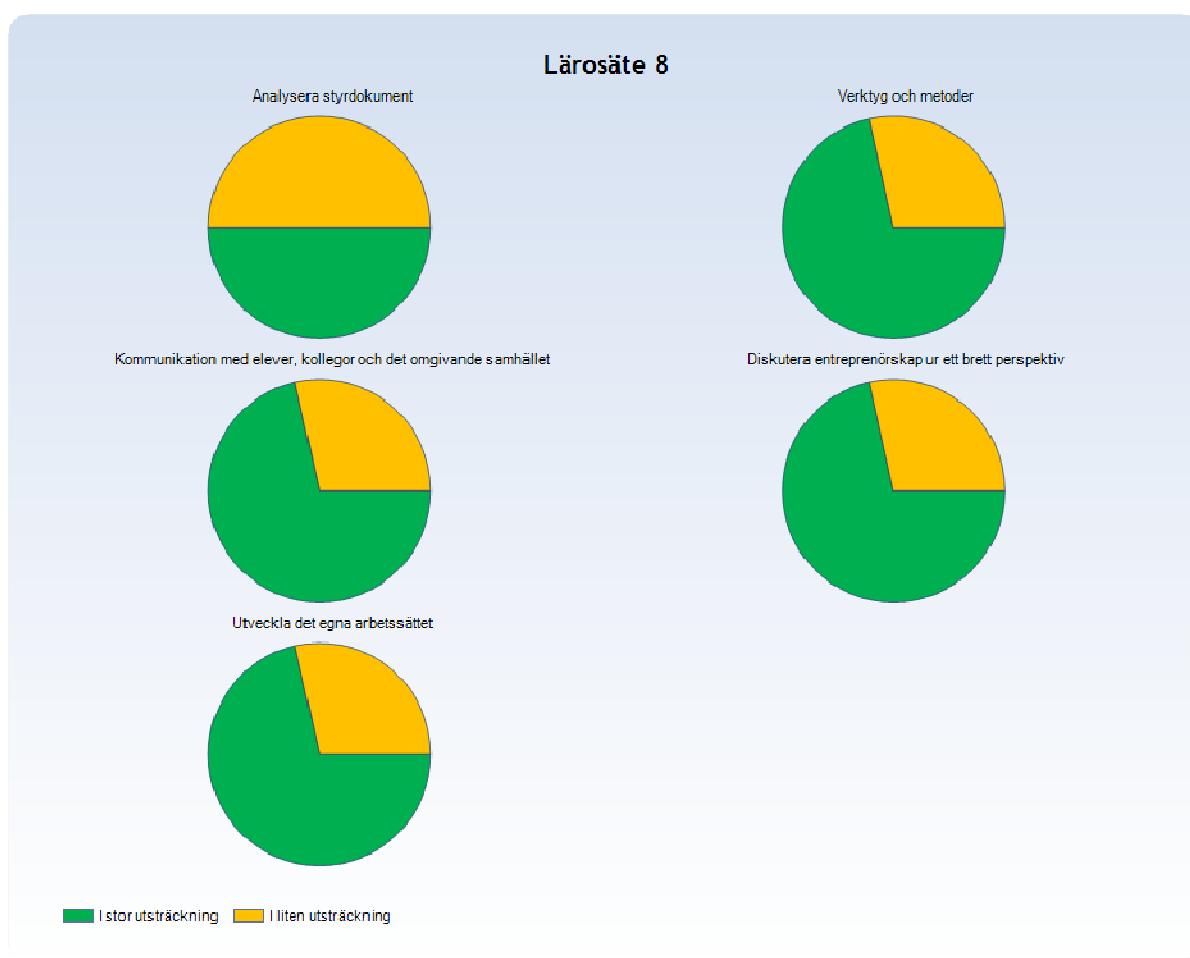
Lärosäte 7

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 7 har i störst utsträckning svarat att de under kursen har fått diskutera entreprenörskap ur ett brett perspektiv samt fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet. 100 procent av respondenterna har angett att dessa målsättningar uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt påverkar kommunikationen med elever, kollegor och det omgivande samhället.

Lärosäte 8

Deltagarna på kursen som arrangerades av Lärosäte 8 har i lika utsträckning svarat att de under kursen har fått diskutera entreprenörskap ur ett brett perspektiv, fått kunskap om hur ett entreprenöriellt förhållningssätt kan utveckla det egna arbetssättet, fått verktyg och metoder för att börja arbeta entreprenöriellt samt hur ett entreprenöriellt förhållningssätt påverkar kommunikationen med elever, kollegor och det omgivande samhället. Drygt 70 procent av respondenterna har angett att dessa målsättningar uppfyllts i mycket stor eller i stor utsträckning. Deltagarna anser i minst utsträckning att de har fått möjlighet att analysera skolans styrdokument i relation till entreprenöriellt lärande.

Bilaga 2. Intervjuguide - intervjuer med skolledare

1. Bakgrund:

Skolform: (förskola/grund/gymn/vux)

Huvudman: (kommunal/fristående)

Vad är bakgrunden till att personal från din skola/verksamhet deltar i kursen om entreprenöriellt lärande?

- Har du själv deltagit i något av kursens tillfällen?
- Om ja, vad gav det dig?
- Var kursens innehåll relevant för dig som skolledare?

2. Förståelse av EL:

Hur tolkar ni på skolan begreppet entreprenöriellt lärande?

- Skulle du kunna ge ett konkret exempel på vad som är entreprenöriellt lärande för dig?
- Vilka möjligheter och fördelar ger ett entreprenöriellt förhållningssätt anser du?
- Vilka svårigheter och utmaningar ser du i arbetet med att föra in ett entreprenöriellt förhållningssätt i skolan?

3. Förändringsarbete:

- Vad har du för förväntningar på din personal nu när de har avslutat kursen i entreprenöriellt lärande?
- Har du tagit del av personalens arbete under kursen? På vilket sätt?
- Vilken effekt har kursen haft för arbetet med entreprenöriellt lärande på din skola?
- Hur ser du på din roll som skolledare i arbetet med att främja entreprenöriellt lärande på din skola?
- Vilket ansvar/uppgifter har du?

4. Fortbildning:

- Uppfattade du att denna kurs riktade sig till dig som skolledare?
- Önskar du fortbildning om entreprenöriellt lärande?
- Vad skulle en fortbildning innehålla och hur skulle den vara upplagd för att du skulle kunna delta?

Bilaga 3. Intervjuguide - intervjuer med deltagare

1. Berätta lite kort om vad du jobbar med och var du jobbar.

Förslag på följdfrågor:

- Vilken är din befattning?
- Skolform/huvudman
- Har du tidigare fått kompetensutveckling om EL? När och i vilken form?

2. Vad innebär entreprenöriellt lärande för dig?

Förslag på följdfrågor:

- Har din uppfattning förändrats av kursen?
- På vilket sätt har den förändrats?

3. Vad anser du om kursen i sin helhet?

4. Vad anser du om kursens upplägg och arbetsformer?

Förslag på följdfrågor:

- Finns det moment/delar av kursen som du skulle vilja lyfta fram som har varit mer användbara än andra? Vilka då?
- Var det något i kursens upplägg och innehåll som du skulle vilja förändra?
- Har du några tankar och idéer om hur det kunde ha gjorts istället?

5. Hur relevant var kursens innehåll för dig i ditt arbete?

Förslag på följdfrågor:

- På vilket sätt var det relevant/irrelevant? Kan du utveckla?

6. Entreprenöriellt lärande är ett begrepp med bred innebörd. Vad anser du att kursen la tyngdpunkten på, om något?

Förslag på följdfrågor:

- Saknade du någon diskussion/aspekt av entreprenöriellt lärande på kursen?

7. Vad har du fått med dig från kursen?

Förslag på följdfrågor:

- Har kursen gett dig ny kunskap/förståelse? Om vad?
- Har du utvecklat nya färdigheter genom kursen? Beskriv gärna och ge exempel.

8. Vilken betydelse har kursen fått för ditt dagliga arbete?

Förslag på följdfrågor:

- Har du t.ex. förändrat/utvecklat någonting i din undervisning/elevsyn/samarbete med kollegor/samarbete med närsamhället?
- Om ja: Vad har du förändrat?

- Om nej: Finns det något du önskar förändra/utveckla?

9. Vilket stöd behöver du för att (fortsätta) utveckla det entreprenöriella lärandet i ditt arbete/undervisning?

Förslag på följdfrågor:

Vilket stöd har du från din skolledare?

10. Har du fått möjlighet att sprida kunskapen från kursen i entreprenöriellt lärande på din skola?

Förslag på följdfrågor:

- Hur har du gjort detta?

- Om det inte gjorts planerar du och dina kollegor att göra detta framöver?

11. Skulle du säga att det pågår ett aktivt förändringsarbete om entreprenöriellt lärande på din skola?

Förslag på följdfrågor:

- Ja, har förändringsarbetet någon koppling till att du gick kursen?

- Om kopplat till kursens utvecklingsarbete – berätta gärna lite vad det omfattade. kanske

- Nej, vad hindrar att ett förändringsarbete kommer igång?

12. Vilka är de största utmaningarna i arbetet med entreprenöriellt lärande på din skola?

13. Övriga kommentarer och synpunkter.

Bilaga 4. Intervjuguide - intervjuer med kurssamordnare från ursprungliga lärosäten

1. Reflektioner/frågor kring resultatet från förra årets utvärdering:

Vilka diskussioner uppkom när ni planerade denna kursomgång, relaterat till utvärderingens resultat?

2. Genomförandet av kurserna:

Beskriv upplägget för de fem separata tillfällena, och eventuella hemuppgifter.

Möjliga följdfrågor:

- Hur resonerade ni kring genomförandet av kursen denna omgång? (form, metod, hemuppgifter etc.)
- Avvek genomförandet från det planerade upplägget? Varför? På vilket sätt?
- Vad har varit annorlunda i år? Vad är anledningen till att ni gjort annorlunda?
- Har ni följt ett kursschema? (Vi vill gärna ta del av detta)

3. Dialogen mellan Skolverket och lärosätet:

Hur har dialogen om uppdraget varit sedan förra kursomgången?

Möjliga följdfrågor:

- Har ni saknat något i kommunikationen med Skolverket?

4. Måluppfyllelse:

Förra årets utvärdering visade att förväntningarna på deltagarna såg olika ut, t.ex. från skolledarna, kursledare osv.

Beskriv vad ni vill att deltagarna skall få med sig från kursen?

Möjliga följdfrågor:

- Vilka konkreta förväntningar har ni på deltagarna när de kommer tillbaka till sina skolor?
- Har er uppfattning om vad deltagarna ska få med sig från kursen förändrats jämfört med förra året?

5. Målgruppen:

Förra årets utvärdering visade ett missnöje som var kopplat till den heterogena målgruppen.

Hur har fördelningen sett ut i år när det gäller yrkeskategorier? Dominans av någon kategori t.ex. lärare, skolledare, grundskola, förskola osv?

Möjliga följdfrågor:

- Anser du att kursen når rätt målgrupp för att uppnå kursens syfte?
- Om inte, vem tycker du att kursen borde rikta sig till för att uppnå syftet bättre. Tillägg eller helt annan målgrupp?
- Har du några synpunkter kring att målgruppen är blandad när det gäller yrkeskategorier och skolform?

6. Kontakt/samarbete med andra aktörer:

- Hur har samarbetet/kontakten sett ut mellan er och de andra lärosätena som genomför kursen?
- Hur önskar ni att samarbetet/kontakten såg ut?

7. Lärdomar från 2012:

- Har ni genomfört någon egen utvärdering av årets kursomgång?
- Vad visade i så fall denna?

8. Tankar och frågor inför årets utvärdering?

Bilaga 5. Intervjuguide - intervjuer med kurssamordnare från nytilkomna lärosäten

1. Om samordnarna:

Berätta om din roll och ditt ansvar i relation till kurserna (administrativ eller ansvarig för genomförande/innehåll)

Möjliga följdfrågor:

- Vilka andra är delaktiga i kursens planering och utformning?
- Har du varit med och planerat upplägget för kursen?
- Hur mycket utrymme har du att påverka kursens fortsatta genomförande?

2. Dialogen mellan Skolverket och lärosätet:

Beskriv hur du uppfattar uppdraget från Skolverket?

Möjliga följdfrågor:

- Anser du att det har funnits oklarheter i uppdragsbeskrivningen från Skolverket? Hur har detta i så fall påverkat ert arbete?
- Hur har dialogen om uppdraget varit mellan er och Skolverket?
- Saknade ni något i kommunikationen med Skolverket?

3. Måluppfyllelse:

Beskriv hur ni uppfattar syftet och målet med kurserna i entreprenöriellt lärande.

Möjliga följdfrågor:

- Vad vill ni att deltagarna skall få med sig från kursen?
- Vilka konkreta förväntningar har ni på deltagarna efter genomgången kurs?

4. Målgruppen:

Förra årets utvärdering visade ett missnöje som var kopplat till den heterogena målgruppen. Hur har fördelningen sett ut i år när det gäller yrkeskategorier?

Möjliga följdfrågor:

- Anser du att kursen når rätt målgrupp för att uppnå kursens syfte?

- Om inte, vem tycker du att kursen borde rikta sig till för att uppnå syftet bättre. Tillägg eller helt annan målgrupp?
- Har du några synpunkter kring att målgruppen är blandad när det gäller yrkeskategorier och skolform?

5. Genomförandet av kurserna:

Beskriv upplägget för de fem separata tillfällena, och eventuella hemuppgifter.

Möjliga följdfrågor:

- Hur resonerade ni kring genomförandet av kursen? (form, metod, hemuppgifter etc.)
- Har genomförandet avvikit från den ursprungliga planeringen? Varför? På vilket sätt?

6. Kontakt/samarbete med andra aktörer:

Finns det någon kontakt eller samarbete mellan er och de andra lärosätena som genomför kursen (alternativt andra aktörer som arbetar med entreprenöriellt lärande?)

Möjliga följdfrågor:

- Ja, hur har dessa kontakter sett ut?
- Nej, är det något ni önskar och vad hade detta kunnat bidra med?

7. Lärdomar från 2011/samt utvärdering 2012:

Har du tagit del av den utvärdering som gjordes av kurserna förra året?

Möjliga följdfrågor:

- Var det något i utvärderingen som ni resonerade kring vid planeringen av er kurs?
- Har ni genomfört någon egen utvärdering av kursen?
- Vad visade denna?

8. Tankar och frågor inför årets utvärdering?

Bilaga 6. Frågor i webbenkät till deltagare